

Az özvegnő mindkét esetben, az ingatlanok vételára utáni illetéket fizeti meg. Ezt megfizeti még akkor is, ha nem is adás-vétel, hanem bármilyen című jegyzőkönyvet vagy okiratot állíttat ki, mert az illetéket nem az okirat jogcíme, hanem annak tartalma után kell kivetni és fizetni.

Én az első esetben a jegyzőkönyvbe az örökös nyilatkozatot a következőleg szoktam bevenni:

Özvegnő képviseltjei nevében az örökséget elfogadja, kéri őket örökösöknek kimondani, a hagyatéki vagyont egyenlő, osztatlan arányban javukra átadni és a hagyatéki vagyonok tulajdonjogát, miután azt a) alatt eredetben és kellő másolatban csatolt adásvevési szerződés szerint örökösöktől megvásárolta, örökösöknek — mint telekkönyvön kívüli tulajdonosoknak kitüntetése mellett javára telekkönyvileg bekebeleztetni.

Bekker István

nagyvárad kir. közjegyző jelölt.

Egy a közjegyzői teendőkben tökéletesen jártas szakavatott egyén önálló munkás, ki okirat-felvételében, hagyatéki-, telekkönyvi ügyekben tökéletesen jártas, alapos és gyors tárgyaló, az állam hivatalos nyelvén kívül a német, román és szerb nyelveket is teljesen bírja, mint irodavezető alkalmazást keres.

Schwarzer Ödön beregszászi királyi közjegyző hivatalában helyettest ohajt alkalmazni. Ajánlkozók bővebb felvilágosítást közvetlenül nevezett kir. közjegyzőtől nyerhetnek.

FOLYÓIRAT

a perenkívüli törvénykezés és a közjegyzői gyakorlat számára.

A magyarországi királyi közjegyzők közlönye.

→: Kiadja a magyarországi kir. közjegyzők országos egylete. ←

Szerkeszti Dr. CHARMANT OSZKÁR fiumei kir. közjegyző.

Előfizetési ár
egész évre 5 forint, félévre 3 forint

Szerkesztőség és kiadóhivatal
Fiume Riva Szápáry 8 sz. a.

Emlékfüzet,

kiadva a magyarországi kir. közjegyzők országos egyletének a honfoglalás ezeréves emlékét megünneplő közgyűlése alkalmából.

TARTALOM: Millenium — Emlékek a jegyzőségnek magyarországi történetéből. (Pristaldok — Pápai és királyi közjegyzők — Kézjegyek) — A magyar jogi műnyelv. — Katonai bíróságok illetékességi perenkívüli ügyekben. — A közhitelesség büntetőjogi védelme. — Közjegyzőség és a hitelszövetkezetek. — A magyarországi kir. közjegyzők orsz. egyletének a honfoglalás ezredéves emlékének megünneplésével egybekötött közgyűlése. — Ünnepi beszéd. — Az egylet által hirdetett pályázat eredményéről szóló bírálójelentés.

Millenium.

Nem egyedül a nemzeti jellem nyilvánul meg, hanem a nemzet egész jövő sorsa is meg van írva a látni tudó számára abban a módban, a hogy az története emlékeit megüli. Másként ünnepel az ifjú, másként a férfiú is, meg az agg. A multak nagyságain való bánatos, ernyedett, töprengő elmerengés nem volt ennek a mi emlékünnepeinknek a jellege. Inkább az ujongó túlcsepöngés és valami szertelenség, minden duzzadó fiatalos erő kipattanó vonása. De nem hazafias káprázat-e ez? Valójában mint ifjú áll-e a nemzet a második ezredévnek küszöbén? Öntudatlanul, ha nem bevallatlanul kísérté ez a gondolat lépten nyomon a hazafias örömet végig az ünnepeknek azon a hosszú során, a mivel a nemzet ezt a párját kereső történeti fordulót megülte; és most, hogy az ünnepidő múlóban, még borongóbbá válik a kétely, mint a hogy az árnyak a fény tüntén megnövekszenek. Meg van-e szabva a nemzetek léte, mint az egyéneké? Hol állanak korlátai? Minő törvények uralkodnak rajta azon az egy nagyon kívül, mely minden létezőnek

mulandó voltát hirdeti? Voltak nemzetek, kicsinyek, melyeknek mégis hosszú századokat fogott át a történetök s még elenyésztök után is tovább éltek alkotásaikban. Mások, nagyok és hatalmasok, alig egy emberöltőt tudtak kitölteni, felmeredtek mint egy óriás hullám, s el is tűntek azonkép nyomtalanul. Nincsen száma azoknak, melyek éltek és elmúltak a nélkül hogy létezésükről tudomást vett volna a történelem, hasonlatosan a névtelen szegényhez, a ki él és hal ismeretlenül millió más között. Már a nemzetek kiválasztottjai azok a kiknek a szenvedéseit, bukását, vagy csak a puszta nevét is megőrizte emlékezetében az utókor. Vannak nemzetek melyeknek kifogyhatatlannak látszik az életereje, ezredéveken át megtartják jellegüket, nyelvüket, sőt határaikat is, mások, mihelyt szétbomlik az államiságuk kerete, elvesznek mint a tört edényből szertefolyó víz. Melyik az a titkos erő, mely az egyik nemzetet összetartja balsors és viszontagság között, mik azok az ismeretlen tényezők, a melyek a másikat szétbomlasztják háborítlan virágzása közepett? Az emberiség biológiájának törvényei homályban vannak előttünk s abban is fognak maradni bizonyára mindég. Megragadják a képzeletünket egyes tünetek és jelenségek, bizonyos rokon vonások, az egymásutának valami hasonlósága, sejtenünk készíti a törvényt, de egész tudásunk arasznyi, a mának következtetéseit halomra dönti a holnap és végre teljesen elbátortalanít a sejtelem, hogy nemcsak ismereteink parányiak, de megösmerésünk módja is tökéletlen, mint egy nem alkalmas szerszám; azok a nagy törvények nincsenek a mi logikánk módjára szabva, ethikai fogalmainknak a nagy világrend igazságszolgáltatása fittyet hány. Látjuk, hogy bizonyos földrajzi helyzet kedvező egy nemzet fennmaradására, míg azután van föld mely szinte végzetesnek látszik a nemzetekre melyek reálépnek, magához vonzza és elnyeli őket mint az örvény. A fokozott cultura, mint az egyéneknél, úgy látszik a nemzeteknél is inkább sorvasztja az életerőt. Holott a fajok keresztezése felkavarja mélyeit az ős természetnek, felszínre hozza szunnyadó erőit és új sarjadzást kelt már korhadttörzseken. — A mai Europa legtöbb nemzete ilyen fajvegyülés szülötte, és a magunk népe, melynek különben már eredetében is eddig még fel nem derített vegyületeket kell sejtenünk, egyike a legfiatalabbaknak közöttük, dacára ezeréves politikai történetének, mely úgy látszik, már a bölcséje tövén vette kezdetét. Amazoknál a fajvegyülés egy határozott történeti időszak

műve volt és már rég bevégeződött, mikor eleink ezt az országot megvették. Nemzetünknel, egészen eltekintve a honfoglalást megelőző és szorosán követő időszakoknak valószínűleg nagy arányú fajvegyülésétől, az idegen vér felszivása tulajdonkép soha sem szünt meg; nemcsak egyes törzsek, néptöredékek és telepések áthasonulása esik a már történelmileg ismert időkbe, hanem egy, különben áldatlan politikai viszonyaink által okozott szórványos, de folytonos beoltása és beolvasztása az idegen származásúaknak, melynek még ma is tanúi vagyunk s mely a miénkhez hasonló mértékben egy országban sem fordult elő.

Valami szorongó érzet az a mi az elmét ezen az uton elvégre meglepi, az a szédület a mivel jár a megközelítése is már a határoknak, miket természetünk véges volta fizikai és szellemi erőfeszítéseink elé szabott. Minden képességeinkkel ezen határok közé vagyunk szorítva s a mi rajtuk túl van, az tudásunk és erőnk számára utólérhetetlen. S mégis van annak egy módja hogy túlszárnyaljunk rajtuk. Mert az a mit véges voltunk korlátain belül alkottunk, ha elég derék, hatásaiban, eredményeiben átalnyúl rajtuk. Túlélhetnek a műveink; olthatunk beléjük egy erőt melynek magunk hasznát nem vehetjük, elérhetjük hogy régen már mikor porladunk, törekvéseink tanúi és munkásai, műveink, éljenek és hassanak feltartóztathatlanul.

És ebben a megoldás. Ez a tudat simíthatja le lelkünkéről az aggodást, mely elfogja, hogy az ezredéves határjel mellett elhaladva először vetjük előre pillantásunkat az áthatlan jövőbe, ez az, mely annak sötétébe beleszőheti egy sugarát a fénynek, a mivel még tele a multak nagyságain pihent szemünk, és világot vethet a bizonytalan utra, melynek megeredünk. És ebben a feladataink is.

Mik azok a feltételek, mind összesen, a mikén egy nemzet fennmaradása, jövődjöje áll, arról nem adhat választ hazafias töprengés, történeti buvárlat és bölcsészeti spekuláció. De ide alkalmaznók a biblikus legenda egy példázatát, mondván: hagyjátok Istenre azt a mi Istené. Magunknak módunkban áll kitanulni a kort, melyben élünk és hasznunkra fordítani a tanulságait; és alighanem az lesz a legjobb mód a jövődjöt is biztositanunk, ha jól megalapítjuk a jelent és hozzáneveljük erőnket napjaink életfeltételeihez. Arra tanítanak pedig ezek, hogy mai nap egy nemzetnek ereje épen a nemzeti voltában áll. Nemzeti erkölcs, nemzeti nyelv, nemzeti intéz-

mények, mind az a mi megkülönböztet egy embert, egy dolgot, egy eszmét, egy művet, a mely magyar, mástól, mely nem az, az a megfoghatatlan, meghatározhatatlan valami, a mi rejtve van mint az emberben a lélek, melyet azonban megösmérünk a megnyilatkozásaiban és hatásaiban: ez minél erősebb, minél jellegzetesebb, minél bővebben forrásozó, annál öntudatosabbak és összetartóbbak mind azok, kik ennek a nemzeti léleknek az alkotói és alkotottjai is, egy szóval a nemzet maga annál erősebb és annál képesebb hogy veszélylyel viszontagsággal szembeszálljon és fönmaradását biztosítsa.

Egy nagy kötelesség hárul tehát mindannyiunkra, kik e magasztos ezredéves ünnep egykorúi, tanúi voltunk, kiket mindannyiunkat áthat a vágy nemzetünket a multnál még sokkal dicsőbb jövőnek útján látni: a kötelesség, hogy mindenki a maga körén belől, arról a polczeről a hova sorsa helyezte, a nemzeti szellem megerősödésén munkálkodjék. Reánk jogászokra ez a feladat két szóba foglalódik: nemzeti jog.

*
**

Mennyire nemzeti a jogunk jelenben? Mennyire volt az a multban? Minő szerep jutott a nemzeti mozzanatnak jogunk történetében? Eredeti, sajátos volt-e a magyar jog története kezdetén, vagyis őseink a saját családi, társas és gazdasági életükről fejlett viszonynyaikat a saját észjárásuk szerint intézték-e, a maguk etikai fogalomvilágában kerestek-e utbaigazítást? S mikor az ilyen intézéseket egyöntetűekké tették, kötelezőkké valamenyiökre, vagyis mikor törvényt hoztak és igazságot szolgáltattak, már akkor is előbb azt keresték, hogy a szomszéd, a «műveltebb» nemzetek hasonló esetben miként járnak el? Mai jogunk felett idegen csillagzat jár, a fölötte nincs mit kételkednünk; újabb törvénytárunk révén a német nem a sógorunk, hanem hova-tovább apánk lesz. De az idegen jognak ez az uralkodása régi keletü-e már? Mikor kapott lábra? Mennyire tudta kiszorítani a saját jogunkat? Mennyi a magyar élő jogunkban? Mennyi a magyaros jogi észjárásunkban?

Ezeket a kérdéseket a magyar jog történetíróihoz intéznök, de hogy nincsenek, alighanem válasz nélkül maradunk. Nincs megírva a jogunk története. A legjavára annak a kevésnek, a minek ezt a czimet adta szerzője, reáillik Buckle panasza, hogy a történetírás meg nem érdemli nevét, mert nem ad hirt egyébről, mint az udvarok cselszö-

vényeiről, a királyok viselt dolgairól és háborúságairól; a nemzetek életéről, a mint az a természeti és szellemi tényezők kölcsönhatásában végtelen gazdagon lüktet és fejlődik, alig tud valamit. A nehezebb feladat is ez; valaminthogy a jog történetében is a törvények keltének, idejének és tartalmának elősorolására akárki képes, a ki egy bizonyos számú könyvet elolvasott. Hanem a törvények szakaszai mögött meglátni a kulturális mozzanatok sokaságát, az erkölcsi, vallási, politikai, gazdasági rúgókat, a climatikus és etnopsychikus befolyásokat, melyeknek összehatása révén az a törvény keletkezett; egy nép életfolyamatának számtalan nyilvánulásaiból összállítani a képét és tartalmát annak az életnek, kimutatni a kapcsolatot közte és a nép jogintézményei között, s a szükségszerűséget, melynél logva az a bizonyos intézmény annál a népnél és nem másnál, abban az időben és nem másban keletkezett, s idővel fennmaradt vagy átalakult; ez az igazi feladata a jogtörténet írójának, egy föladat, melynek különben külföldön is hiába keressük mesterét.

Hanem ahhoz, hogy a jogunk nemzeti jellegéről felvetett kérdésre válaszoljanak, jogunk történetíróinak nem kellene tudományuknak ennyire a mélyére hatolniok. Célra vezetné őket az eddigi módszer is, ha avval az összehasonlító jogtudománynak behatóbb, és nemzetünk politikai történetével mindig párhuzamos figyelembe vételét kötnék egybe. Ez a vizsgálódási mód egy következetes kiselejtezési eljárást tenne lehetővé, — a szót nem értjük az idegen jogot becsmélő jelentésben — és eredménye lenne egy mennyiségileg talán csekély, de egészen sajátos, rendkívül értékes gyűjteménye a jogfogalmaknak és intézményeknek, melyek semmi idegenhez nem húzó, valószínűleg tisztán a nemzeti szellemből sarjadzott mivoltukban, tekintést engednének ennek a szellemnek a mélyébe és megbecsülhetetlen anyagot nyujtanának nemcsak a kulturhistorikusnak, hanem a mi ránk nézve sokkal fontosabb, a jogásznak és törvényhozónak is ki, azontúl, ha kezébe akarná venni a nemzeti eszme fonalát, nem kellene többé, hogy tétova sötétben tapogatódzék.

Igaz, hogy ennek a munkálatnak törvénykönyvünknek már első lapjai is áldozatul esnének. Így már Szent István két decretuma — papi kéz műve mind a kettő, minden sorában elárulja az idegen és egyházi szellemet — első emlékköve a máig is fennálló, immár közel ezeréves ellentétnek az állami érdek czimén hatalmaskodó idegen szellem s a védekezésre szorult nemzeti között.

Messze vezetne, ha szemén szednők összes intézkedéseit ennek a két decretumnak, melyek főkép jogászilag alig lettek még kiaknázva. Kiragadunk belőlök egyet, melyről azonnal szembeötlő, hogy éle a nemzeti birtokos osztály örökjoga ellen volt irányozva, s célja a nemzeti talajon nőtt jognak idegen példákhoz alkalmazott intézményekkel helyettesítése volt. *Ut unusquisque habeat facultatem sua dividenti, tribuendi uxori, filiis, filiabusque atque parentibus, sive Ecclesiae, nec post ejus obitum quis hoc destruere audeat. (II. 5).*

Két csoportra oszlott akkor a földbirtok, eredete és jogi minősége szerint *propria et dona regis*, a mint az ellentétet ugyan csak a II. D. 33. pontja kifejezi. A magyarság apái jogán bírta a földet, melyből minden nemzetség valószínűleg annyit foglalt el annak idején, a mennyit megtartani tudott, és földbirtoka révén a királynak mivel sem tartozott. A király pedig nem volt jogosítva ebbe a birtoklásba beleavatkozni s jelesen az öröklés rendjét abban más mód szabályozni mint azt a nemzeti szellem az események során magából fejlesztette. Birtok és öröklési rend, mint minden primitív társadalomban, a nemzeti alkotmánynak volt kiegészítő része s azt egy fejedelemnek, a kit a nemzet emelt maga fölé, mint az alkotmányos szerződés egy feltételét, tiszteletben kellett tartania. Minden részleteiben talán nehéz volna ezt a jogállapotot ma rekonstruálni, de lényeges vonásai a fennmaradt adatok és az általános történeti tanulságok alapján biztosan felismerhetők. Ugyanaz ismétlődhetett ugyanis eleinknél, a mi minden kezdetleges, harczot űző társadalomnál: a vérségi tagozathoz alkalmazkodó szervezet háborúban, békében pedig ennek a szervezetnek részint természetes volta, részint könnyű mozgékonyága miatt megtartása, a harcziságának és a hódított területnek ehhez a szervezethez alkalmazkodó felosztása, illetve megszállása. Mennyiben különbözött ez a patriarkális szervezet eleinknél más, hasonló művelődési fokon állott népekétől, a nemzeti karakter mennyi függetlenséget adott az egyéneknek, kisebb nagyobb volt-e a családfő tulajdonjogának tartalma, fölfelé a nemzetség felé volt-e az jobban megszorítva, vagy a családtagok joga által, az a részletek kérdése s talán nem is lesz soha teljesen kideríthető. Annyi azonban ennek a szervezetnek a természetében fekszik, hogy azt a harcziság célja teljesen áthatván, a családok birtoklásával a harcziság szolgálatok lényeges összefüggésben állottak s *hogyan ennél fogva a birtok öröklésében először is a*

*nők teljeen ki voltak zárva, azután valószínűleg az átszállás rendje nem csupán a vérség, hanem a fegyverfoghatás feltételeihez is volt kötve s azért a kiskorú leszármazót a meglelt korú testvér az utódlásban megelőzte. A fejlődésnek az a menete is bizonyos, mert természetesen, hogy a nemzedékek múltán, mikor egyrészt a hazamos béke a harcziság célját s vele a nemzetségi kötelék szoros voltának szükségességét megszüntette, más részről pedig a nemzetségek elszaporodása, néhott még ép ellenkezőleg, az előző harczok tetemes veszteségei folytán, megritkulása a nemzetségi kötelék szoros voltát meglazították az eredeti szervezetnek mindinkább halványulni kezdett politikai jelentősége és fogyatkozni jogi tartalma is, míg idővel a családfő tulajdona a magán tulajdon felé kezdett mindinkább közeledni, fennmaradván azonban a régi szervezetnek egyedüli maradványa, mintegy jogi leszűrődménye, s a vérségi öröklés. Magában a vérségi öröklésben is ugyan az idő tetemes változásokat hozhatott létre, jelesen idővel a családiság eszméje eredeti politikai tartalmát etikai tartalommal cserélte fel, a mi szintén a patriarkális társadalmak fejlődésmenetének egy általános vonása, s így az oldalágasok öröklése a leszármazóké megett idővel háttérbe szorulhatott, de úgy látszik Szent István idejében a nemzeti jog fejlődésében ezt a pontot még át nem lépte; miről épen az tanúsít, hogy a II. 5. a gyermekek javára végintézkedési jogot ad a szülőknek, sőt keményen meg is fenyegeti (az oldalágast), a ki az ilyen intézetet háborgatni merészelné, *a mire nem lett volna szükség, ha a vagyon minden esetben úgy is lefelé szállott volna.**

Ez a nemzetségi szervezet a királyságtól független eredetével, öntudatos conservatismusával, hajthatatlan nemzeti voltával hatalmas akadályul szolgált Szt. Istvánnak tervei megvalósításában. Történetíróink a legújabb időkig Szt. Istvánnak főkép hitújítási művével hozzák a magyarság ellenállását kapcsolatba. Tényleg az új hit a magyarság körében nagy ellenszenvvel találkozhatott, mihelyt parancsolólag kezdett fellépni és a belvillongások okozásában nem csekély része lehetett. Kezdetben közönnyel nézhette, megvetéssel viseltethetett iránta, mint az idegen földről hozott rabok és a hódított bennlakók hite iránt, kik közt az bizonyára legelőbb kezdett terjedni. Nyomorult, elnyomott nép hamar cserél vallást, mert kedves előtte a változás eszméje; de győzedelmes uralkodó nép conservatív a hitében, mint a politikájában is. Másképp nem is magyarázható

meg a hitujításnak aránylag gyors sikere hazánkban, minthogy kiméletlen erőszak volt segítségére.

Az új hittől való idegenkedés azonban nem egyedül okozhatta a magyarság elégtelenségét. A hagyományos felfogás, úgy tetszik, túlságos legendászerűséget kölcsönöz Szt. István alakjának. Benne az államférfi volt a tulnyomó, a jól előkészített, messze kiható cselekvések mestere, kit tervei meg valósításában kiméletlen energia szolgált. Egyénisége megérthetésére rosszul szolgál a kegyelet, mely kegyetlenségeit, mint pl. Vazul megvakíttatását nejjének vagy udvarának kívánná betudni. A vallási akció csak egy része lehetett uralkodási programjának, melynek főpontja az ország politikai reorganizációja volt. Ez utóbbit is azonban, mint élettevékenysége célját, azt tartjuk, egyénibb rúgókra kell visszavezetni, a nélkül, hogy ez által államférfiúi jelentősége csorbulna. Lehetetlen, hogy emberi elme azt a reorganizációt tervében már annak látta légyen, a mivé azt a századok tanulsága tette. Soha nem is a jövődövek hanem mindig a multtal szokott egy reorganizáció számot vetni. Ez utóbbinak tanulságai szolgálnak mindig indító okául és magyarázatául. Azután meg, egy még annyira korhadtt szervezet újjáalkotása is soha sem szokott fogantatba menni kényszerítő okok, rendszerint külső csapások nélkül. Az ágostai vereség óta pedig már a második nemzedék járt az ország felett és ez kívülről már háborgatva nem lett.

A mi Szt. Istvánt vezérelhetette, mikor minden külső kényszer nélkül ellentétbe helyezkedett a nemzeti hagyományokkal és szétvetett majdnem mindent, a mihez a nemzet mint megszokott kedves alkotásához ragaszkodott, az valószínűleg a dinasztikus eszme volt; a mi nem zárja ki külföldi összehasonlításokból merített objektív belátását az ősalkotmány fogyatékos, illetve kevésbé alkalmas voltának arra, hogy az ország egyenrangúan beilleszkedjék az európai keretbe, főképp, mikor ezek a példák dinasztikus szempontból is többet ígérők voltak. Mert a dinasztikus eszme az ősalkotmány keretében nem tudott eléggé érvényesülni. Elősmerte ugyan az ősalkotmány Árpád véreinek előjogát a fejedelmi polczra, de ez a nemzet választási jogát Árpád vérei közt nem zárta ki. A mi pedig egyenesen idegenszerű lehetett a nemzeti felfogás számára és alkotmányellenes, az a római pápától eredő királyi rang volt, a mi megfelelt ugyan az akkori európai közfelfogásnak, de a magyar alkotmányba egy idegen elemet vitt be, a nemzet főhatalmi jogainak világos kárára.

Igy Szt. István nemcsak külső politikájának egész vonalán, de annak legbensőbb rúgóival is ellentétben találta az ősalkotmányos felfogást.

A dinasztikus eszmét különben már valószínűleg Szt. Istvánnak idegen származású anyja vitte be a magyar fejedelmi ház politikájába. Maga is fejedelmi sarj, érthető ambíciója lehetett, hogy édes vérét feljebb emelje egy polczról, mely saját, idegen eszmékörben nőtt felfogása szerint alacsonyabbnak tünt fel előtte a saját hazájabelijénél. Geyza, bár az érintett irányzat uralkodása alatt is mindinkább kiélesült, gyöngének érezte még hatalmát ahhoz, hogy annak nyiltan is pártjára álljon; alatta folytak a nagy munka előkészítésének évei; a beözönlő minden rangú idegen elem pártfogása, az egyház működésének jóakaró megtúrása utóbb nyilt támogatása, és főképp egy új birtokos osztály megteremtése, mely legnagyobb részben Gizella honosaiból kerülhetett ki. Szent István kész politikát és egy majdnem érett művet kapott örökül.

Legjelentősebb része ennek a műnek a már gyökeret verő új birtokos nemesség volt, mert ez volt hivatva arra, hogy a conservatív nemzeti birtoknak, amennyiben az új irány előtt meg nem hajlik, foga alá tartsa a fegyverét. Nagyságáról ennek az új birtoknak nincsenek persze adataink, de valószínű, hogy a királyság megalapítása idejében már erősen arányos volt az ősbirtokkal; a kevésbé népes, nagy ország-terület alig szabott határt a király bőkezűsége elé, és az eredmény is mutatja, hogy a nagyobb erő Szent István oldalán volt.

Ez a birtokcsoport képviselte másik ágát annak az ellentétnek, melyről föntebb szoltunk: *propria et dona regis*. Közjogi jellege szerint bizonyára a politikai célhoz alkalmazkodólag alakult, mely neki létet adott. A feudumnak egy korai, még ki nem fejlett neme lehetett, inkább a dolog természetében feküldhetett, semmint rögződött jogszabályokban, hogy a megajándékozott a királynak hűséggel és fegyveres szolgálatokkal tartozott. Magánjogias oldalát pedig a mi illeti, nagyon közel a föltevés, hogy az idegen, saját hazájának művelődésével telten, jogfelfogásait is onnan hozta s azokhoz törekedett alkalmazni az új hazájában megalapított viszonyokat. Ez a törekvés Szt. István részéről engedményekre számíthatott ugyanabból az okból, mely miatt a nemzeti jogfelfogás — vér az ősalkotmány véreből — ellenkező politika tárgya lett.

A végintézeti jog megadásának közvetlen indító oka azonban nem az idegen jogfeltogásnak, hanem az egyháznak való kedvezés volt. Ez utóbbinak köszönhetjük alighanem mi és a végrendekezési jog átültetését. Ugyanazt az utat járta ebben az egyház nálunk, mint melyet annak idején Németországban és a többi neki meghódolt európai országokban annyi eredménnyel követett. A végrendelet speciális római jogintézmény volt, melyről mielőtt evvel a joggal meg nem ösmarkedtek, a középkori jogok Európában nem tudtak. Az Egyház azonban, mely a római jogot jól ösmerte, hamar belátta milyen kitűnő eszközt nyújt ez a végrendeletben arra, hogy vele saját vagyontát gyarapítsa. Bizonyos intézeteket a germán jogok is fejlesztettek magukból, melyek a római végrendelettől alakilag és anyagilag is különbözők, némely hatását magukban mégis egyesítették. Ilyen volt a vagyonnak élők között egy bizalmas személyre (*Treuhändler*) átruházása. Az átruházó megtartotta holtáig a vagyon hasznélvezetét, holtá után pedig a *Treuhändler* újból átruházta azt arra a személyre, kinek az első átruházó a vagyont tulajdonkép szánta. A «*Vergabung von Todeswegen*» is hasonló czélt követett, csak hogy ennél a közvetítő személy elmaradt, az átruházás egyenesen a kedvezményezettre történt. A «*Geschäft*» nevű intézettel egyes ingó vagyonrészek átruházása volt eszközölhető. A legrégebbi intézet a «*Fadmerei*» törvényesen is el volt ismerve, az egész vagyon egyetemnek élők közt átruházásában állt, de csak házastársak között és akkor volt megengedve, mikor az átruházó leszármazókkal nem bírt. Ilyen indokok az alakzatok a római végrendelettől abban a lényeges pontban különböztek, hogy hatályuk közvetlen volt, nem pedig az intézkedő halála után vette kezdetét, és hogy egyszer megtéve, az intézkedő részéről visszavonhatók vagy módosíthatók többé nem voltak. Azonfelül a vérrokonoknak a törvény érvénytelenítési jogot (*Beispruchsrecht*) adott irányokban. Az Egyház ugyan ezzel a végintézeti alakzatokkal is megfért. Így pl. a *Beispruchsrecht* hatályát ellensúlyozandó, átkot mondott a végintézkedő által magának az intézetnek záradékában mindazokra, kik azt utóbb érvényteleníteni törekednének; egy óvatosság, mely sok esetben beválhatott. A végintézetet tevő persze bőkezűségéért a túlvilágon remélt még bővebb jutalmat. Az emberi önzés legvégsőbb foka, egy egész életen át élvezett vagyonnak a síron túl is értékésítése, az Egyház gazdagodásának bő forrása lett. Igaz, hogy ennek a gazdagságnak abban

az időben a népek kulturális emelkedése is nagy hasznát látta.

Azonban a római végrendelet, alakja és joghatálya szerint mégis hasonlíthatlanul alkalmasabb és biztosabb eszköznek mutatkozott s így az Egyház törekvése, melyet különben a kánonjog korlátai közt mindig valósíthatott, oda irányult, hogy a római végrendeletnek szerezzen általános érvényt.

Szt. István decretumában is alighanem a szerényen utolsó helyre húzódó *sive Ecclesiae* lehetett a törvény tulajdonképeni inspirátora. István pedig felhasználta az Egyháztól nyert eszmét, mely azonfelül, hogy vele az utóbbinak kedvezett, alkalmas eszköz volt arra is, hogy a végintézkedési jog megadása által az ősi nemzeti birtokjogon rést üssön.

Elterjedése aztán a végintézetnek hazánkban, úgy látszik, igen gyors volt. II. Endre egyetlen Decretumának 4. pontjában már a jobbágyoknak is megadja a jogot, hogy fiatlan elhalálozásuk esetén vagyonuk három negyed részéről szabadon intézkedjenek. A nemesek végintézkedési joga akkor már *Nobilibus vetus lex* volt.

*
**

A nemzeti jog jelszava azonban nem új. S ha mást is értünk alatta, mint az úgynvezett történelmi iskola metafizikától kóros vértelen szülöttét, már a név elegendő reá, hogy azok, a kik a német eszmeáramlatok sodrából merítik tudományuk vizét, kicsinyléssel forduljanak el tőle. De még a többi is, akinek függetlenebb az ítélete, sőt a gyakorlati jog munkásainak nagy serege is kettőt kérhet a hangzatos jelszótól: lehetséges-e? és még előbb: mire jó? Mert hát egy jognak az az első feladata, hogy jó legyen, nem az, hogy nemzeti. Ha azon társadalom szükségleteinek megfelel, a melynek szolgál, betöltötte hivatását. És másrészt: lehet-e valamely társadalom jogát ilyen vagy amolyan recipe szerint megalkotni, vagy egyáltalán megalkotni, lehetséges-e? Egy törvényt, vagy a törvényeknek egész sorát meg lehet csinálni úgy, hogy valamennyi egy vezérlő eszmének legyen a szülöttje, de egy társadalom joga nem egy alkotó kéz, de nem is egy alkotásra éreit nemzedék műve; annyi abban az alkotó tényező és közreműködő erő, hogy soha emberi törekvés tárgya nem lehet azoknak kormányzása, annál kevésbé,

mert hogy még a megösmerésük is túl van az emberi képességek határain. Amit egy közönséges szóval úgy lehetne kifejezni, hogy a jogot nem lehet csinálni, az magától lesz.

Olyanok ezek a kérdések, mint az a kő, melyet a népmese szerint, hogy egy földműves egyszer elemelt, az egész Balaton tava lett a vízből, mely alóla felbuggyant. Alig is lehet azért válaszul egy-két igénytelen ötletnél többet ebbe a szűk keretbe szorítanunk.

Mi is azt tartjuk, hogy egy jognak első dolga az, hogy jó legyen, csak hogy hozzáteszszük, igazán jó nem is lehet más jog, mint az, amely egyúttal nemzeti is. Mi az a jó jog? Bármilyen úton is keressük megállapítását, soha sem fogjuk ekerülni tudni, hogy az eredmény végre is csak relativ, egy bizonyos társadalomra vonatkoztatott ne legyen. Jó lehet egy jog Ausztráliában, mely idehaza nálunk rossz volna; a mi a németnek megfelel, minékünk talán nem. Épen a jog jóságának eszméje vezet nézetünk szerint szükségképen annak nemzeties voltára, mint kellékre. Az lesz a legjobb jog, mely valamely nemzet jogias rendezést igénylő viszonyait az illető nemzet javának legmegfelelőbb módon tudja rendezni. — Mind az elemek, a mik ebben rejlenek, a rendezendő viszonyok, a rendezés elve, vagyis a jogeszmé, a nemzet java, mint a rendezés normatívuma, a nemzeti eszmére utalnak, részint mint létokra, részint mint végcélra; a miből nézetünk szerint szükségképen folyik, hogy maguknak is egyenként nemzeti mivoltuknak kell lenniök, hogy egymásra és közösen egy célra hatva, hatásuk ideális legyen. A jog jóságának, mint célnak, ennél fogva a jog nemzeties volta nem akadályúl, hanem inkább segítőül, útmutatóul szolgál.

Nem vagyunk annyira megnyugodva az adandó válaszban, mikor a nemzeties jog megalkotásának lehetősége kerül szóba. Magától való, hogy az ebbeli törekvést csak mint a most alakuló jogunkra irányoztat tartjuk szem előtt. Mostani jogunk alakulásában, sajnos, szemünk előtt ismétlődik a régi történet az idegen befolyás túltengéséről avval a különbséggel, hogy míg a multban szórványos volt az és megszakított, napjainkban folytonos és általános, meg hogy, ha valaha az idegen jog a nemzet akarata ellenére lett annak nyakába varrva, most a nemzet önként, majd azt mondanók, lelkesedéssel hajtja alája nyakát.

Nemcsak egyes jogszabályok, hanem egész jogrendszerek lesznek külföldről átültetve, anélkül, hogy valakinek is eszébe jutna

ezen az eljáráson megütközni, Vannak törvényeink, mint a kereskedelmi és váltótörvény, melyek szóról-szóra való fordításai idegen törvényeknek. A bírói hatalom gyakorlásáról szóló törvénynek a belga a gyámsági és gondnoksági törvénynek az olasz és szász törvény-tárakban van meg az eredetije, stb. Az önállóság szokatlan fokára emelkedik társai közt az a törvény, mely csak az elveket veszi idegeről, elrendezésükbe vagy beöltöztetésükbe valami eredetit csúsztatva. A codificationális megbízások nem is lesznek másként értve, mint úgy, hogy a tervező négy-öt ország törvényeit áttanulmányozva, kiválogassa valamennyijükből azt, amit belátása szerint legczélszerűbbnek talál s megalkossa belőlük az ötödik, illetve hatodik törvényt — a magyart. A legtöbb esetben az illető külföldi törvények a megbízásban egyenesen meg is lesznek jelölve. Hiszen az így megalkotott törvények közül is akadhatnak jók, amint akadnak is, és szerkesztésük módja legkevésbé sem csorbítja tiszteletre méltó voltukat. De nem merült fel vajjon soha készítőikben vagy intézőikben az aggály, hogy nemzeti jogunk, nemzeti énünk egy része ezen az úton mivé lesz? soha sem merült fel a gondolatja annak, hogy a megalkotandó jog kereteit a hazai viszonyok tanulmányozásából, a rendszeresítő elveket pedig a hazai források kincseiből merítve, ugyanaz a tehetség és munka értékben a külföldivel egyenrangú, emellett pedig a nemzeti jog szempontjából is értékes művet tudna alkotni?

Kislelkűség-e, vagy kényelemszeretet, de ez az irány, megdőbbenlátjuk, nem pusztán törvényalkotásunk terén honosult meg. Jogirodalmunkról még sokkal kedvezőtlenebb ítélet mondandó. Mert míg az alkotott törvények hasznossági oldala legalább olyan, mely nemzetietlen voltukért valamelyest kárpótolhat, jogirodalmunk termékei még erről az oldalról is teljesen kietlenek. Különben pedig uralkodik bennük ugyanaz a jellemvonás. Egy féltuczat idegen könyv olvasásán inspirálva, a szerző megkészíti a magáét, mely akarva nem akarva azoknak a magzata lesz. Tárgyilag újat nem mondhat, mert az ehhez való képességet csak önálló forrástanulmányok adják meg, reflexiói pedig az olvasott idegen eszmék visszhangja. Annyira igaz ez, hogy a legtöbb ilyen hazai munkánk nehézkes irányú, körmönfönt okoskodású, a német spekulatív észjárás leszűrődménye, eltagadhatatlanul ráutal a munkának eredetére. Hogy az ilyen munkák aztán nem tudnak gyümölcsözők lenni, hogy hazai jogtudományunk

semmi hasznukat nem látja, hogy nem ébresztik fel az elméket, nem készítik okulásban bő eszmetusákra, az világos. Tárgyuk nem érdekel, a hangot pedig, melyen szólnak, nem értjük.

Míg így a külföldi tarlókról összeszedett szegény kalászkokon éhen tengődik jogtudományunk a bő garmadákhöz, melyek pl. csak Verbőczinkben vannak tárházon, senki sem ér. Minek nevezzük azt, hogy ebből a compendiumából a régi magyar jognak, melyről minden más nemzet könyvtárakat irt volna, senki sem merít? történeti, bölcséleti, de sőt dogmatikus feldolgozásra annyira alkalmas kincsei kiaknázatlanok? Ne akarunk a bonczolásába menni ennek a szomorú jelenségnek, mely egymagában is kemény egy ítélet hazai jogtudományunk értéke fölött; abbeli nézetünket azonban el nem hallgathatjuk, hogy a legnagyobb hibát ebben a jogi tanítás viseli. Sívárabb, üresebb, áldat'anabb dolgot, mint ez a mostani jogi tanításunk, mely semmi lelket, kedvet nem tud önteni a fiatalságba tudománya iránt és ha felcsillan valamelyikben a szikra, azt alantas színvonalával, rideg, pensumos, bürokratikus módszerével előli, képzelni is alig lehet. Persze, a miből nincs, nem lehet adni. És hogyha a jogi tanítványok nem egyebek rossz-magyarságú fordításoknál, amelyek pedig nem egyenesen fordítás vagy compilatio, az magyar szavakkal irt német könyv, melynek minden során meglátszik az ösmert systema, a tiz könyvből való gyártása a tizenegyediknek: úgy nem lehet a fölött csudálkoznunk, hogy hiányzik általában az önálló jogalkotásnak, meg az eredeti jogirodalomnak is első feltétele, a nemzetes jogi gondolkozás. Hiába vetnek fiatalságunkra azok, kiket a felelősség tulajdonképen terhel, avval, hogy renyhe. Minden nagy tömegben megvolnának a kiválasztottak, akiket azonban szintén vezetni, igazítani kell, ébreszteni kell bennünk a tehetséget és munkakedvet, megmutatva nekik a tudománynak szépségeit és felkeltve ambíciójukat tiszteletreméltó példák által. Fiatalságunk azonban a jogi tudománynak csak elrettentő, visszataszító oldalaival ösmerkedik meg. Abból, ami már természeténél fogva közel járna szívéhez, a hazai jogból, csak emlékezetet fárasztó, érdektelen forráshalmaz és felületes, szárazon adott jogszabályokat ösmer meg, melyekről soha sem tudja: avultak-e már, vagy még érvényben vannak. Lelkét felfedni, szellemébe bevezetni ennek a jognak, persze képtelenek azok, akik előtt a magyar jog szelleme maga is hétszer pecsételt könyv. Minden nemzetnek megvan a saját karaktere, és gondolkozása mind-

egyiknek bizonyos formákhoz alkalmazkodik. A magyaros észjárás-hoz hogyha alkalmaznák a jogtudományt, behatolna abba a magyar ifjúság is, de hogy neki az idegenszerű anyagot egy idegen nyelven, a német észjárás nyelvén kell elsajátítania, melyet pedig soha meg nem tanul, természetes, hogy a jogi tudomány se hatol bele a gyökereivel a saját gondolatvilágába és mindig valami idegenszerű marad számára.

Igy az önálló jogászias gondolkodás hiánya egy további akadályává válik a nemzetes jognak. Azok, kik az életben a jog praktikus alkalmazására vannak hivatva, minden esetben akarva, akarulatlanul visszamennek jogi tudásuknak már az iskolában méghamisított alapjaira, azokat az eszközöket használják, melyeket kezükbe adtak, melyeknek használatára megtanítva lettek. Ezen az úton a német jogias észjárás behatol az életbe, a törvénykezésbe s mi mindannyian a saját nyelvünkön, öntudatlanul és akaratlanul a német cultura fejlesztését szolgáljuk.

Nem való figyelmen kívül hagyni azt a mozzanatot sem, hogy középosztályunk, bár magyar az érzelme meg a nyelve szerint is, nagy részében nem az származása szerint erről. Egy pillantás pl. a bíróságok létszám-lajstromába meggyőzőheterről. A többi közpályákon, jelesen az ügyvédség soraiban, az arány még kedvezőtlenebb. Ez a hazafias és, ismételjük, teljesen magyar része középosztályunknak nagy részében szintoly hazafias, de anyanyelve szerint még nem magyar nemzedéknek a szülötte. A nagy természeti törvényekben fekszik, hogy a gondolkodás sajátosságai, melyek kulturák szerint különbözők, nem egyhamar tűnnek el, bármennyire is változnak egyebekben az egymást követő nemzedékek. Erős, jellegzetességével mindent átható nemzeti nevelésre volna szükség, hogy a szellemnek legmélyebb rejtekében fekvő ezek a sajátosságok is áthatva tőle, átalakuljanak. Azonban nevelésünk egészen le a kezdetéig épen ellenkezőleg, német szellem által van impregnálva. Így azok a ben-szültt sajátosságok hazai nevelési rendszerünk által csak újabb táplálékot nyernek. Ezen az uton magyarázható meg talán az eljesztő bürokratizmus, mely állami igazgatásunk minden terén felburjánzik s hosszadalmas, nehézkes, szörszálhasogató voltával máris minden más bürokratizmuson túltesz. Holott a magyar észjárása egyszerű, egyenes, kifejezésmódja keresetlen, velős rövid, cselekvése határozott, mit régi nyelvünk, irodalmunk és történetünk emlékei igazolnak.

Ezek az akadályai a nemzeties jognak és egyebek, melyekre itt rá nem térhetünk, annak megalkotását a feladatoknak bizonyára nem legkisebbikévé teszik. Mégis, egy perczig sem kételkedünk, hogy a nemzeties jog lehetséges és hogy meg is lesz. Utat tör magának a belátás, hogy nemzeti énünknek ezt a becses részét nem szabad oly könnyelmű módon kallódnai, foszlani hagynunk. Valamint hogy megjött órája a nemzeti nyelv ujjaszületésének is, melyet talán a jogunkénál még nagyobb romlás fenyegetett.

A módjáról ma, mikor ez a belátás még oly keveseknél van meg, szinte restellünk szólani. Olyan könnyű dolog szép programot csinálni — és elég nemzeti is a szokása! Szükségünk volna először a magyar jog forrásainak egy kimerítő gyűjteményére; olyan dolog, mely fölött nemzedékek múlnak el hacsak néhány ember privát buzgóságára n arad, de a mi nem nagy idő alatt meglehetne, ha pl. a Magyar Tudományos Akadémia venné kezébe. A forrásgyűjteménynek magyarra fordítva és jegyzetekkel ellátva kellene lennie, mert a latin nyelv, a történelem, meg a diplomatika, mind-megannyi akadály arra nézve, a ki nem tudós, hanem csak jogtudós. A források feldolgozása aztán egy lelkes kis csapat műve lehetne. Az volna az időpontja a tiszta magyar joganyag kiválasztásának és összeállításának. Magától való, hogy nagyon sok, a mi a századok folyamán idegenből került ebbe a jogba, úgy összerokonúlt vele, hogy idegennek többé nem tekinthető. Csak a példákra utalunk, miket fönt az ősi birtok- és örökjog átalakulásáról felhoztunk. Jó világot vetni ezekre is, mert a jog alakulásának története kapcsán lehet egyedül a magyar szellem mivoltába és fejlődésének történetébe bepillantani. Az a joganyag azonban, mely nem a nagy fejlődési processusok természetes útján, hanem csak azon a kapun jött be, melyet tétlenségünk és kényelmünk nyitva feledett, kíméletlenül kirekesztendő. Egyúttal a jogászi nevelésnek alaposan meg kellene változnia; a tananyag feldolgozásának a magyar faj jellegzetes gondolkodási és képzelési módjához kellene alkalmazkodnia; meg tudná akkor termékenyíteni ez a tudomány is a magyar elméket, a magyaros jogi gondolkodás megszülné a magyar jog tudományát is.

Addig pedig tartózkodni kellene az oly türelmetlenül, de ép-oly megfontolatlanul sürgetett nagyobb szabású codificatióktól is. Ha a magánjogot a legközelebbi időben codifikáljuk, az vagy német jog lesz, vagy valami fantastikus keverék, de semmi esetre sem

magyar. Nem érett ahhoz hogy kodifikáljunk nálunk semmi. Nincs előkészítve az anyag, nem vagyunk tisztában az elvekkel. Eltekintve attól, hogy a néhány évtized óta folyó nagy gazdasági és szociális átalakulás közepett, melynek végleges irányzata felől ma még homályban vagyunk, nagy bátorság kell hozzá, a jövő század jogát megrögzíteni és avval a nemzet haladása elé esetleg kölönczöt vetni. Elégedjünk meg, ha az ígélet földjére bejutnak az ivádékaink, ahhoz is előbb kellene hogy meglássuk a nagy vezetőt.

Emlékek a jegyzőségnek magyarországi történetéből.

Pristaldok.

Állami életünk első századaiban úgy a biráskodás, mint a jogi ügyletek kötése élőszóval történt, az írásos jogi ügyleteket, melyekről mindössze egy-két okirat tanuskodik, minimumra kell redukálnunk. Ezen korban élőszóval kötötték a jogi ügyleteket, alkottak végrendeleteket, birtokot adományoztak, szerződéseket kötöttek stb. A jogi ügyleteknek a közhitelesség jellegét megadta a királyi ember jelenléte. Legrégibb időben a királyi embereket prestaldoknak nevezték, kiknek közbejöttével történt a jogi ügyletek kötése.

Mikor lépett ez intézmény életbe, honnét veszi eredetét, azt pontosan nem lehet megállapítani. Elnevezéséről is különbözők a vélemények: ¹⁾*Szegedi* a prestaldok elnevezését a peresoldiból származtatja; t. i. a ki feloldotta a pereseket, végrehajtotta az ítéletet. A pristaldusok a birák segédei, végrehajtói voltak. ²⁾*Kovács Pál* szerint a pristaldus perestoldot jelent, esetleg presto, prestár; olasz vagy szláv származású szó, ki a bélyeges esküdtje volt s annak ítéletét végrehajtotta. ³⁾*Kollár* kétségtelennek tartja a prestaldus név szláv eredetét, ugyanis; a szlávoknál, illetőleg az oroszoknál a pristáv (presztáv) szó megjelenőt, biztost, megbizottat jelent. ⁴⁾*Miller* egy

¹⁾ *Szegedi János*. Rubricae sive synopses titulus juris hungarici. Tyrnovicae 1733. I. 42.

²⁾ *Kovács Pál*. A magyar törvényhozás történeti vázlat. Szeged 1861.—253

³⁾ *Kollár*. Historiae, jurisque publ. regni Hungar. amoenitates. Bécs 1783. II. 57.

⁴⁾ *L. Miller*. J. N. Pristaldus ex antiquitatibus juris hungar. interpretatae critica. Pest 1805,

véleményen van Kollárral, szintén a szláv eredetet vitatja. Különben e kérdésben ő az első szaktekintély, mivel a prístaldusok intézményének történetét legbehatóbban kutatta. Ha már a dolog érdekét vizsgáljuk, nem hagyhatjuk figyelmen kívül azon körülményt, hogy a magyar nyelv igen sok szót kölcsönzött a szlávoktól. A mi nagyon természetes, mivel a Pannoniában lakó szlávok a műveltségnek magasabb fokán állottak, mint a honfoglaló magyarok, ez utóbbiak amazoktól különösen a foglalkozást jelentő neveket vették át. Mint-hogy a prístald szónak gyökerét a magyar nyelvben nem találjuk — a perestoldó erőltetett és teljesen valószínűtlen — a szláv nyelvben kell kutatnunk annak eredetét. Mint alább látni fogjuk a prístaldus tényét tanusító, hiteles személy volt, ki az ügyleteknek köz-hitelességű jelleget adott megjelenésével, illetve jelenlétével. S valóban a szláv nyelvben a prestav szó ott- állót, jelenlevőt jelent. Ez okból valószínűnek tartjuk, hogy a jogügyletet tanusító felsőbbbségi kiküldöttet szláv mintára prestavnak, prestoldnak nevezték. A neolog szószármaztatásnak, mely minden szót magyar eredetűre akar visszavinni s így nem ritkán absurd következtetésekre jut, ma már nem igen akad védelmezője.

A prestaldok hivatalos működése és hatásköre iránt is különbözők a vélemények. A prístaldusokat némelyek a szó szoros értelmében a bírák szolgálóinak tartják. Mások helytelenül a mostani szolgabírákhoz hasonlítják; vagy még helytelenebbül az ítélő mesterekhez vagy jegyzőkhöz, noha leggyakrabban világosan a király vagy káptalani emberek személyében jelentek meg, de sőt ügyvédi szerepkörben is találjuk őket.¹⁾ Mellesleg megjegyezzük, hogy nemcsak a királyoknak, nádoroknak és egyéb bíráknak, hanem a püspököknek, fő- és alispánoknak, sőt főespereseknek is voltak prestaldusaik.²⁾ Kezdetleges működésüket természetesen nem állapíthatjuk meg, mivel akkor még nem volt szokásban a jogi ügyletek írásba foglalása. Azonban a későbbi korból, midőn okleveleink sűrűn emlegetik a prestaldusok szereplését, általános következtetést vonhatunk azon ténykedésre, mely hivatalos működésüknek legjellemzőbb vonását képezi. Ámbár többször mint bírósági végrehajtók, mint ügyvédek szerepelnek, de legtöbbször a tényét tanusító hiteles személyek szerepkörében találjuk őket.

¹⁾ Századok 1876-iki ért. 337. lap.

²⁾ U. ott. 340.

Hogy hivatalukról helyes képet alkothassunk, ide iktatok néhány okiratot, melyek a prestaldokról tesznek említést:

1067-ben a zártly-i apátság alapító levele szerint a tényét Apa prístald, Chychon fia, továbbá Ide és Figedi prístaldok tanusítják.¹⁾ 1092-ben a bakonybéli apátság birtokainak megállapításánál jelen vannak Fontel nádor és Butea prístald, ki a Szent László által ajándékozott 24 telket a király parancsára a bakonybéli kolostornak átadta.²⁾ 1150-ben II. Géza a halászi szolgálat végett a Szt. Mártoni apátságnak egy udvarnokot átenged. A levelet Barnabás jegyző írta; a tényét Vörös prístald tanusította.³⁾ 1193-ban a zágrábi püspököknek bizonyos földeket két prístald jelöl ki.⁴⁾ 1208-ban Tamás nyitrai ispán Cybrum királyi prístald által határjárást eszközöltet.⁵⁾ 1209-ben II. Endre a templariusok horvátországi birtokait megerősíti; oklevelében hivatkozik atyjának: Béla királynak adományára, melynek alapján a birtokba iktatásnál jelen volt a király részéről Péter prístald, Woletis kómesz részéről pedig annak prístaldja György.⁶⁾ 1213-ban II. Endre a Szt. Mártoni apátság számára megerősíti Szt. László és Salamon adományait. A Szt. László által adományozott birtokok átadásánál királyi prístald volt Zoloca.⁷⁾ 1214-ben a veszprémi káptalan levele bizonyítja, hogy a kapolcsi lakosok bizonyos földet Csekulonek eladtak. A falusi lakosok Ochuz bán prístaldjával, Ajki Lörinccel, megjelentek a káptalan előtt, s ott elpanaszolták, hogy ők, bár ártatlanok, Ochuz bán ítélete folytán 10 márka birságban ellettek marasztalva. A tény hiteles tanúja Lörinccz prístald.⁸⁾ 1226-ban a győri káptalan előtt Vati Mód fia: István, ama földet, mely testvére megöletéseért neki oda lett ítélve, Hermani Hercenignek és Ditterenek örökíti. A káptalan előtt az örökített földről Farkas prístald referált. Az előadása alapján állította ki a káptalan a hiteles levelet.⁹⁾ 1233-ban Dömötör országbíró a Nádasd nemzetségek között vita tárgyát képező Nádasd falu 1/4 része felett ítélt. Leveleiben azt mondja a nádor, hogy az ügy prístaldságát (prístaldia)

¹⁾ Árpád-kori Uj okmánytár I. 26.

²⁾ U. ott. I. 39.

³⁾ U. ott. I. 60.

⁴⁾ U. ott. XI. 55.

⁵⁾ Hazai okmt. VII. 4.

⁶⁾ Árp. Uj okmt. XI. 97.

⁷⁾ U. ott. I. 131.

⁸⁾ Hazai okmt. V. 6.

⁹⁾ U. ott. VI. 19.

Tibor királyi étektogóra bizta. A pristáldot, ki mindkét félnek cselekedését tudta, a kérdéses faluba elküldötte, úgy találta a birtokcsere tárgyát képező földek határjelén.¹⁾ 1233-ban a veszprémi káptalan előtt Apáthi Andornak társai a Pölükén túl levő földet átengedik. Apáthi pristaldusával, Bertalannal, jelent meg a káptalan előtt.²⁾ 1237-ben a fehérvári káptalan előtt egyezkednek a felek bizonyos szőlőeladás ügyében. A két fél Bálint kir. pristáld kíséretében jelent meg a konvent előtt.³⁾ 1237-ben Dénes nádor a kapornaki egyházat Lác névű birtok tulajdonjogába bevezeteti Jakab pristáld által.⁴⁾ 1237-ben a veszprémi káptalan előtt az Aracs nemzetségi Orbán birtoka felett megegyeznek.⁵⁾ 1239-ben a veszprémi káptalan előtt több Ajkai családbeliek bizonyos közös birtokokra nézve osztályt eszközölnék. A közös földet határjelekkel parcellázták, a részeket Péter pristáld jelenlétében vette ki-ki birtokába.⁶⁾

A fönnebb elősorolt esetekből már könnyű a következtetést levonni. A pristaldok közreműködtek a peres és perenkivüli eljárásnál részint mint a bíróság ítéleteinek végrehajtói, részint mint hiteles személyek. Az adományozott birtok megállapításánál, a tulajdon jog átruházásánál, határjárásoknál, birtokba iktatásnál, birtokcserénél, adás-vevésnél, birtokfelosztásnál, ott találjuk a pristaldot, mint a tény tanusító hiteles személyt. Kétségtelen, hogy az ő megjelenésük adta meg az ügyleteknek a közhitelesség jellegét. Ezeket ugyan akkor észleljük, midőn a jogi ügyleteket már kezdték írásba foglalni; azonban ama körülményből, hogy a pristaldok főképen tény tanusító személyek voltak, méltán következtethetjük, hogy előbb is, midőn az ügyleteknek írásba foglalása csak legritkább esetben történt, az élőlőszóbeli elintézésnél ők voltak a hiteles személyek.

Idővel a jogi ügyletek írásba foglalása mind inkább divatba jött. A pristaldok akkor is ott szerepeltek; *minthogy azonban ők írni nem tudtak, csak a tény tanusították mint a király, nádor stb. emberei*, a papok pedig az ő relációjuk alapján kiállították a hiteles iratot.

¹⁾ U. ott. VII. 22.

²⁾ U. ott. VI. 2.

³⁾ U. ott. I. 20.

⁴⁾ Zala vármegye története I. 11.

⁵⁾ U. ott. I. 13.

⁶⁾ Hazai okmánytár III. 4.

Szokásba kezdett jönni az az eljárás, hogy a pristáldot meghívták hiteles személynek, azután megjelentek a káptalannál s az kiállította a közokiratot. Így látjuk ezt a veszprémi káptalannak 1214 évi levelében, a kapolcsi lakosok ügyében. Midőn pedig a pristaldok a beléjük helyezett bizalommal visszaéltek s a feleket rászedték, az 1231. évi törvény kötelezővé tette a püspök vagy káptalan bizonyosságlevelét. Ezentúl úgy a peres, mint a perenkivüli eljárásnál együttesen járnak el a pristaldok és a káptalani kiküldöttek. A pristaldokat királyi embereknek nevezik, kik a királyi felség nevében tanusítják a tényt s annak jelenlétökkel megadják a közhitelesség jellegét.

Ezen szerepkörben találjuk a pristaldokat még a XIV. század közepe táján is. A mint kitűnik ez a pécsi káptalannak egy 1338-ban I. Károly királyhoz intézett jelentéséből. A káptalan felemlíti Laki Salamont, a király emberét, kit a király az idézések, vizsgálatok, tiltások, határjárások stb. eszközlése céljából egész évre pristáldul kirendelt.¹⁾ Bartal szerint a pristaldok élőlőszóval tanusították az ügy mibenlétét s a látottakról referáltak a bírónak. Tanuságtételöket többnyire a felek óhajára a káptalan írásba foglalta. Ezen uzus megmaradt még III. Béla után is. Tehát a pristaldusokat úgy tekinthetjük, mint az igazság tanusítóit.²⁾

Törvénykönyvünk, néhány paragrafusa szabályozza a pristaldok intézményét. Kálmán király dekrétumainak I. könyve 28. fejezete szerint: ha a bíró pristáldját valaki megveri, a pristaldus panaszával forduljon a vármegyéhez.³⁾ A 29. fejezet szerint a pristaldok oly férfiak legyenek, a milyen kvalifikációt a törvény 26. és 27. fejezete a tanúktól követel.⁴⁾ 30. §. Ha a bíró pristáldja kiküldetésében igazságtalanul jár el, a bíróval együtt bűnhődjék.⁵⁾ 31. §. A kár, melyet a pristald a bíró igazságtalan ítélete folytán okoz valakinek, a bíró vagyonából térítendő meg.⁶⁾

A törvényekből ugyan nem világlik ki a pristaldusoknak közhitelességű jellege. Ezek idézését csak azért tartottam szükségesnek, a mennyiben a pristaldok működésének egyik oldalát megvilágítják. Szük-

¹⁾ Anjoukori okmánytár III. 481.

²⁾ Bartal Gy. Commentar ad hist. status jurisque pubbl. hung. I. 346.

³⁾ Corpus juris hungar. Budae 1822.—142.

⁴⁾ U. ott.

⁵⁾ U. ott.

⁶⁾ U. ott.

séges azt ismernünk azért is, mivel a pristaldusoknak, mint közhitelességű személyeknek ténytanúsítási szerepkörét csak így illeszthetjük a kor igazságszolgáltatásának keretébe. Tulajdonképeni tárgyunkat a fönnebb idézett okirati adatok világítják, melyekből kétségtelenül kitűnik, hogy a pristaldok kezdetben, midőn még a jogügyletek írásbafoglalása csak ritkán történt, az ügyletek kötésénél, mint közhitelességű személyek szerepeltek, kik jelenlétökkel tanusították a tényt. Azon korban tehát ők voltak a közhitelességnek tulajdonképeni hordozói. Idővel mindig együtt mennek ki a káptalanok és konventek embe-reivel. A pristaldot akkor már állandóan a király emberének nevezik, mellette van a káptalan embere. A felek meghívására, vagy pedig a bírónak meghagyására, kimennek a helyszínére, konstatálják a tényt úgy a peres, mint a perenkivüli ügyekben. Azután együttes relációt tesznek a hiteles hely előtt, melynek jegyzője az ő jelentésük alapján s arra való hivatkozással kiállítja a közhitelességű okiratot. Mint ezekből látható, a jelzett korban sem egyik, sem másik intézmény nem nevezhető a közhitelesség hordozójának. Egyiket is, másikat is látjuk abban szerepelni, a nélkül, hogy annak exkluzivitást tulajdoníthatnánk. A közhitelesség jogfogalma tényleg érvényre jutott állami életünk első pillanatától fogva. Az a primitív fejlődésnek ködburkolatából mindinkább kibontakozott, jogi életének fejlődésével folyton tökélyesbedett s mind inkább markáns vonásokban lép előtérbe, míg végre a XIII. század közepén már egészen tökéletes alakot öltött. A közhitelesség eszméjének érvényre jutását és szereplését a XI. XII., században s a XIII. század első felében a következőkben állapíthatjuk meg. *Közhitelességű személyek voltak a királyi jegyzők*, kik jobbára a királyi okleveleket irták, azonban a magán felek kérésére is állítottak ki közhitelességű okiratokat. Továbbá a káptalanok és konventek jegyzői, kik szintén a felek megkeresésére szerkesztették az okiratokat, kezdetben ezek közbejötté is csak ritkán történt. Minthogy kezdetben a peres és perenkivüli igazságszolgáltatás csak élőszóval történt, a ténytanúsításnál rendszeren ott találjuk a pristaldot, ki a király nevében adja meg annak a közhitelesség jellegét. Utóbb a királyi jegyzők intézménye kizárólag állami hivatallá fejlődik, melyben már nem esetről esetre meghívott jegyzők, hanem rendszeresen kinevezett államhivatalnokok működnek. A perenkivüli jogszolgáltatás képviselői állandóan a pristaldok, mint királyi emberek és a hiteles helyi emberek lesz-

nek, kik előbb jogszokás folytán, utóbb a törvény által szentesített uzus szerint együttesen járnak el, mint a ténynek közhitelességű tanusítói.

*
**

Pápai és királyi jegyzők.

A középkori jegyzőség bölcsőjének a római pápák kancelláriáját kell tartanunk. Scriniumnak nevezték azon levéltárat, melyben a római egyháznak s az apostoli szentszéknek aktáit tartották. Erről Marinus Kajetán tesz első említést Anteroz életrajzában; azt írván róla, hogy a martirok cselekedeteit a jegyzőktől szorgalmasan összeszedte s az egyházban elrejtette.¹⁾ Világos ebből, hogy az apostoli jegyzők által összeírt aktákat a római egyház levéltárában helyezték el, mindjárt a kereszténység első századaiban.

A IV. században már kétségkívül egészen rendszeresítve volt az apostoli kancellária. Gyula pápa a scrinium igazgatásával egy diakónust bizott meg, kinek a notariusok a priuricériussal egyetemben alá voltak rendelve. Fölöttébb homályos és sok tisztázásra szorul azon kérdés, vajjon a notáriusok azonosak voltak-e a scrinariussal illetve chartariussal. A ravennai egyház legrégebbi följegyzései szerint ott a notarius egyuttal scrinarius is volt. Hogy későbbi időben a pápák leveleinek íróit scrinariusnak nevezték, ez iránt sem lehet kétséget támasztani. Valószínű, hogy a IV. és V. században az apostoli scrinium Róma város scriniumának mintájára volt szervezve. Az V. században Theodosius rendeleteit Flavius Laurentus, a senatus exceptora adta ki, erről pedig tudjuk, hogy a Senatus irnoka volt. Úgy látszik, hogy a fiatalabbak exceptori minőségben működtek, előhaladottabb korukban pedig irnoki, scrinariusi címet nyertek. Ha már Theodosius codexének Flavius Laurentius exceptor által való közrebocsátását összevetjük Mirenus absolutiojával, melynek aláírása a következő: «Sixt notarius sanctae romanae ecclesiae jussu domini mei beatissimo papae Gelosii ex scrinio edidi die III Idus Martii Flavio Viatore viri clarissimo counte» (a. 495), világos, hogy a római senatus exceptorai és a római egyház jegyzői ugyanazon mód szerint adták ki aktáikat.

Ez a jeles De Rossi véleménye.²⁾ Az apostoli kancellariát illetve arkivumot régebbi időben chartariumnak, az V. század kezdetétől scrinium-

¹⁾ Bibliotheca Apost. Vaticana Roma. I. XIX. I.

²⁾ U. ott. XXXII. I.

nak nevezték. A scrinium elnevezése onnét eredt, hogy a fontosabb adatokat szekrényekbe zárták s azokat a notarius írnokok őrizték.¹⁾

A pápai notariusok írják a pápak adományleveleit s egyéb, a birtokjogra vonatkozó intézkedéseit is. *Majd ugyanezen pápai jegyzők a fejedelmek okleveleit is kezdik írni.* Így a pápai jegyzőség intézménye szülőanyja lesz a királyi jegyzőségnek. Érdekes világításba helyezik ezen átváltozást Pfluck-Hartungnak az olaszországi könyv- és levéltárakban eszközölt kutatásai alapján tett feljegyzései. 926-ban X. János pápa a subiacoi benczés kolostor birtokait megerősíti; a levelet Adorján jegyző írta.²⁾ 930-ban VIII. István pápa Rambold apát birtokai felől intézkedik. A levelet András, a római szentegyház scriniarius írt.³⁾ 978-ban VII. Benedek pápa megerősíti a ferrárai egyház birtokait. A levelet Benicius királyi jegyző és scriniarius írta.⁴⁾ Itt már kétségtelen, hogy az apostoli jegyzők e korban a királyok szolgálatában is állottak s a pápai és királyi jegyző címet vegyesen használták. úgy hogy azon alkalommal, midőn pápai levelet írtak, magokat királyi jegyzőknek nevezték, mint pl. 1016-ban VIII. Benedek pápa levelét, melyben a salernói egyház birtokait megerősíti, Benedek kir. jegyző és a római szt. egyház scriniarius írt.⁵⁾ 1019-ben VIII. Benedek pápa ugyanazon ügyben intéz levelet a salernói érsekhez. Az irat fogalmazója István kir. jegyző és a római egyház scriniarius volt.⁶⁾ A jegyzők e notarius és scriniarius elnevezést együttesen is használták. 1021-ben VIII. Benedek egyik levele sarkán olvassuk Sergiusnak, az apostoli palota és a római szentegyház scriniariusának és notariusának aláírását.⁷⁾ A XI. század vége felé egy újabb átalakulást észlelünk a jegyzőségben, mely kétségkívül a német tradicionalis jog hatásának következménye: a jegyzők bírának, ügyvédeknek s küldötteknek nevezik magukat, úgy hogy az okirat alá együttesen 3-4 címet is írnak. Más helyen tüzetesebben foglalkozunk e kérdéssel, itt csak röviden akarjuk konstatálni, hogy a német császári jegyzők, kik a császárság restaurációja után utódai az imént említett királyi jegyzőknek,

¹⁾ U. ott. XLV. l.

²⁾ Pfluck-Hartung *Iter Italicum*. Stuttgart 1883. Abth. 182. l.

³⁾ U. ott. 182.

⁴⁾ U. ott. 184.

⁵⁾ U. ott. 185.

⁶⁾ U. ott. 186.

⁷⁾ U. ott. 186.

a bíró és a császár küldötte címét is használják; mely czimezések a XIII. és XIV. században is, midőn az apostoli és császári jegyzőség egyesült a tabellionatussal, megmaradt, úgy, hogy akkor, ép úgy, mint most, a tabelliók magukat apostoli és császári jegyzőknek, és rendes bírának nevezték. Állításunk bizonyítására ide iktatunk Pfluck-Hartung feljegyzései nyomán néhány adatot a XI. századból. 1062-ben Sándor pápa levelét Flavipertus bíró és a császár küldötte írta.¹⁾ 1061-ben Flaipert notarius bíró, és ügyvéd írt egy szerződést²⁾. 1062-ben ugyanazon Flaipert bíró és a császár kiküldötte ír egy szerződést³⁾. 1064-ben Guido a Szeven palota bírása ír egy szerződést⁴⁾. 1066-ban Adalbert a császár bírása szerkeszt egy szerződést⁵⁾. 1068-ban szintén szerződést ír Péter császár jegyzője.⁶⁾

Mellesleg megjegyzem, hogy a fönnebb említett korban megtaláljuk a kancellár, főkancellár és káplán elnevezéseket is, melyek megannyi variánsai voltak a többé-kevésbé fejlődött császári jegyzőségnek. Így 849-ben Lottár császár egy levelét Erambold jegyző írta Hildica helyett.⁷⁾ 929-ben Hugó király levelét Reccho kancellár jegyezte, Gerlam apát főkancellár helyett.⁸⁾ Mindezek a jegyzői intézmény primitív fejlődésének különböző változatai, melyek a még nem egészen konszolidált jogi viszonyok bélyegét hordják magukon. A népvándorlás idején s az azt követő századokban, midőn még nem forrta ki magát kellőképen a népek közjogi élete, látjuk ezekben az írásos közhitelesség képviselőit, kik részint a fejedelmek leveleit írják, részint a jogszolgáltatásnál szerepelnek mint irástudó hiteles személyek, részint a felek számára készítenek közhitelességű okiratokat. A barbárságból való lassú kibontakozás századaiban a homályos jogfogalmak között a civilizáció hatása alatt csirázik, gyökerezik, s utóbb kifejlődik a jegyzőség a népek jogi életében. Eleinte kevésbé szabatosan körülírt hatáskörrel, inkompatibilis ténykedésekkel, mint egyszerűen a jogi érvényű okiratok szerkesztője. A XII. században már észlelni fogjuk, hogy az államok a peres igazságszolgáltatást a perenkívülitől s a fejedelmi udvarok iratszer-

¹⁾ U. ott. 192. l.

²⁾ U. ott. 196. l.

³⁾ U. ott. 196. l.

⁴⁾ U. ott. 197. l.

⁵⁾ U. ott. 197. l.

⁶⁾ U. ott. 198. l.

⁷⁾ U. ott. 337. l.

⁸⁾ U. ott. 338. l.

kesztőhivatalait a két előbbentől mind élesebb határvonalakkal különítik el. Ekkor már teljesen kidomborodik a jegyzőség intézménye, mint a perenkivüli jogszolgáltatás letéteményese s ezzel egyidejűleg belé olvad a jegyzőségbe a tabellionatus; vagyis a magánokiratok szerkesztői közhitelességű perenkivüli okiratok szerkesztőivé lesznek s a fejedelmi meghatalmazás folytán közhitelességű személyekké válnak, Ámbár a közjegyzők tabellióknak is nevezik magokat, mindazáltal a tabellionatus, mint ilyen, megszűnik létezni, absorbealta azt a közjegyzőség. A tabelliók, mint jogi tanácsadók, szerepét átveszik az ügyvédek (procuratorok), az okiratszerkesztést pedig a notariusok, de most már közhitelesség jellegével felruházva. Ime egy fonalat húztam a jegyzőség különféle variánsai között, hogy azzal a többféle alakzatokat egybefűzzem s a fejlődés processusát a jogi homály korszakában lehetőleg szemléltethetővé tegyem. A különböző alakzatokat alább tüzetesen tárgyalom és megkülönböztetem; az imént meghúzott fonál mentén könnyű lesz azok sokaságát s egymáshoz való viszonyát szemügyre venni. Főmomentumok: a római jogból való átmenet a keresztény államéletbe s az egyházi jegyzőségnek szerepe és átalakító hatása, mely a jegyzőséget a civilizáció számára megnyert népek jogi életébe beültette. E szempontokat látjuk érvényesülni mindaddig, míg végre a XII. század végén ezek közrehatása alatt előáll Europa államaiban a közjegyzőség, mint a közhitelességnek legfelsőbb hatalommal ellátott letéteményese.

*
**

A közjegyzők mint szentszéki jegyzők Magyarországon.

A magyarországi egyházi bíraskodás történetében korszakot alkot Gentilis bíboros követsége, ki ittléte idején vaskézzel rendezte a szentszéki ügykezelést és azt római mintára szervezte. Tudjuk, hogy a kereszténység első századaiban az egyházi és világi bíraskodás fölöttébb össze volt kúszálva Magyarországon. Még Kálmán király idejében is a püspöki székhelyeken tartották a vármegyegyűléseket. A szentszéki bíraskodás, mint ilyen, nem létezett. A püspök ítélte a panaszosok ügyeiben s a fontosabb ítéletekről levelet is adott ki. A káptalanok már az első századokban szervezve voltak, de azok csak mint a püspökök tanácsadói szerepeltek, akkor még nem bírtak egyházi törvényszék jellegével. A püspöki vikáriusok

intézménye csak később lépett életbe. Az Árpádházi királyok alatt a főesperesek (archidiaconi) végeztek bizonyos püspökhelyettesi ténykedéseket s a püspökök nevében ítélkeztek. A XIII. században a püspökök a főesperesek szertelen hatalmának megnyirbálása céljából tisztviselőket (officiales) rendeltek ki. Ezek a megye egyes körületeiben az arkidiakonusk mellett, mint velök koordinált személyek, a rájuk ruházott püspöki jogokat gyakorolták (officiales forumei); vagy pedig a főesperesektől egészen függetlenül az arkidiakonusk hatásköre alól kivont fontosabb peres ügyekben a püspök nevében, mint elsőfokú bíróság mondottak ítéletet, esetleg a főesperesek s a melléjük rendelt külső officialisok által ítélt ügyekben mint másodbíróság jártak el (officiales principales). Idővel a külső officialisok végkép eltűntek. A fő-officialisok mellett pedig, kikre csupán a törvénykezés volt bízva, a bíraskodás kizárásával, egyedül a megyei kormányzásra a generalis vikáriusok intézménye lépett; ekkor már a fő officialisokat causarum auditor generálisoknak nevezték. E két hivatal hazánkban csakhamar egybe olvadt, úgy hogy nálunk a generalis vikáriusok és officialisok neve alatt egyet: a püspök helyettesét értették, ki a püspök nevében ítélkezett.¹⁾ Ezen újabb rendszert Gentilis kardinális léptette életbe, illetőleg az ő iniciációjára szabályozta az 1308.-iki zsinat a szentszéki rendtartást, mely maga után vorta a közjegyzők közreműködését is, a mint azt az idézett zsinat határozottan elő is írja.²⁾

A Gentilis által inaugurált rendszer lassan konsolidálódott hazánkban. Egészen új intézmény volt az, mely a hazai jogi intézményekkel nem volt összefüggésben. A kánonjog hiteles helyi jegyzőket nem ismert, a magyar jog viszont közjegyzőket nem ismert. Minthogy az egyházi és világi juszticia hazánkban e tekintetben erősen eltért egymástól, az apostoli jegyzőség, magára hagyatva, nagyon-nagyon gyöngén fejlődhetett nálunk. Ez még sem volt oly ellenszenves, mint a császári jegyzőség, mivel az apostoli jegyzők, a pápától, mint a katolikus egyház fejétől nyerték, ki az egyházi ügyekben teljes joggal adta, a szentszéki ügyletek viteléhez szükséges meghatalmazásokat. Ezt, nagyon természetesen, a magyar törvényhozás is elismerte. S a mint önmagához következetes maradt akkor, midőn a császári jegy-

¹⁾ Szeredy József, Egyházjog I. 510.

²⁾ Péterffy, Concilia Hungarica I. 161

zőket ignorálta, egyuttal elismerte azt, a mint el kellett ismernie, midőn a közjegyzőket a szentszékre szoritotta vissza. Ezen körülményben találjuk magyarázatát Zsigmond király törvényének, mely szerint: a közjegyzőknek nem szabad ügyvédi minőségben működniök oly ügyekben, melyek két világi személy között forognak fenn; akár a világi, akár az egyházi bíróság előtt történjék is a tárgyalás. Csupán az egyházi forum előtt, vagy is a püspöki vikáriusok kuriájában szabad ügyvédeskedniök.¹⁾ Egész törvénytárunkban ez az egyetlen, mely a régi közjegyzői intézményt szabályozza. Ebből méltán következtethetjük, hogy a magyar törvényhozás hű volt tradícióihoz. Az importált császári jegyzőséget soha nem ismerte el. A pápai jegyzőséget, mivel az egyházi intézmény volt s mint ilyen a magyar állam jogaiiba nem ütközött, elismerte; de az egyének túlkapásait korlátozandó, azt saját jogkörébe visszaszoritani iparkodott. Az apostoli jegyzők ténykedhettek a szent székeknél, az államnak ebbe semmi beleszólása nem volt mindaddig, míg saját jogkörüket át nem lépték. Midőn azonban egyéb ügyekben is közreműködtek, mint hiteles tanuk, a magyar törvényhozás a föntidézett törvénytörvényszakaszzsal vágta utját a visszaélésnek. Az apostoli jegyzők mint szentszéki jegyzők működtek, ezen tevékenységük azonban nem volt azonos a mostani szentszéki jegyzők működésével. Ma a szentszéki jegyzők az egyházi bíróságok mellé kinevezett hivatalnokok, kik a bírászkodás jegyzőkönyveit szerkesztik. Azon időben egészen más volt az egyházi bírászkodások ügyvitele. Volt ugyan az egyes püspököknek jegyzője, vagy irnoka, de ez nem a szentszéki bírászkodás jegyzőkönyveit írta, hanem a püspök hivatalos és magán leveleit fogalmazta; működési köre hasonló volt a mostani püspöki titkárokéhoz. Ezen püspöki irnokok is többnyire közjegyzők voltak. Így 1382-ben I. Lajos magyar király első évi nyugtáját 7000 aranyról, melyeket a velencei köztársaság a turini békekötésnél fogva a magyar koronának évenként fizetni tartozott, de Castor Baldi Galvan közjegyző, a pécsi püspök irnoka hitelesítette a király meghívására.²⁾ Ugyanezen alkalommal a pécsi és zágrábi püspökök a magyar király megbízásából diplomaciai kiküldetésben jártak Velenczében. A tárgyalások jegyzőkönyveit de Castor Baldi

¹⁾ Sigism. imper. decr. II. art. 3.

²⁾ Magyar Diplomaciai emlékek az Anjou korból III. k. 456.

Galvan közjegyző, a pécsi püspöki irnok, szerkesztette.¹⁾ S midőn Lajos király helybenhagyta a követei által kötött egyezséget, a jóváhagyó záradékot ugyanezen közjegyző hitelesítette.²⁾ De nem ezen püspöki irnokokról szölok, hanem azon közjegyzőkről, kik a szentszéki bírászkodásnál működtek s a felek óhajára hiteles közokiratokat vettek fel. Mint említém, a XIV. században a szentszékeknél nem voltak rendszeresített jegyzői állások; hanem az írásbeliség behozatala után a felek esetről-esetre meghívják a közjegyzőket, kik a tárgyalásról hiteles jegyzőkönyvet vettek fel és a felek óhajára írásbeli beadványokat is készítettek. Tehát ezen apostoli közjegyzők némiképen ügyvédi ténykedéseket is végeztek, mivel valóban oly beadványokat is szerkesztettek, melyek ma kizárólag az ügyvédek hatásköréhez tartoznak. Ezen ügyvédi ténykedésre czéloz László szerémi püspök 1509-ben Gentilis kárdinálisához beadott panaszában: A püspök be volt vádolva a pápai követnél, minek következtében a kardinális megindította ellene a kánoni fegyelmi eljárást. Minthogy a püspök ügyének védelmével késlekedett, a pápai meghatalmozott őt e miatt megintette. Mire a püspök azzal védekezett, hogy Magyarországon a peres eljárás nem a kánonjog szabályzata szerint történik, hanem az országnak régi szokásjoga alapján. Azért nincsen itt bőség ügyvédekben: de nem is talál egykönnyen ügyének védelmére alkalmas embert; ha találna is udvarában egyént, nem bizik meg benne a vádlókkal való érintkezése és ismeretsége miatt. Azért annyi halasztást kér perében, hogy ügyének védelmét szakavatott férfira bizhassa.³⁾ A püspök mentegéződéséből megértjük, hogy a kánonjogi eljárás Magyarországon 1309-ben még nem volt szokásban, dacára annak, hogy azt még az 1308-évi zsinati végzés elrendelte.⁴⁾ Egyuttal az is bizonyos, hogy az írásos ügyvitelhez szükséges emberekben, jogi tanácsadóknak is nagy hiány volt. Mert, hogy ügyvédek ezen korban már voltak Magyarországon, az kétségtelen. Hiszen a vármegyei és nádori bírászkodásnál akárhányszor találkoznunk ügyvédekkel. De a szentszéki bírászkodásnál az ily értelemben vett prókátorok nem ténykedtek; hanem közjegyzők végezték az ügyvédi teendőket, kik a pertárgya-

¹⁾ Magyar történelmi tár XI. 79.

²⁾ U. ott. 92.

³⁾ Mon. Vaticana Sez. I. T. II. 210.

⁴⁾ Péterfi idézett munkája I. 161.

lasi jegyzőkönyvet, mint meghívott hiteles tanúk felvették s egyúttal a felek beadványait is megszerkesztették. Ily irányban látjuk működni mindig az apostoli jegyzőket s erre céloz László szerémi püspök idézett mentegetésében.

A közjegyzők, mint ügyvédek szerepeltek Rómában a magyarországi egyházi férfiak peresügyeiben, ők készítették ezek számára a perenkivüli ügyletekről szóló közhitelességű okiratokat is. Így, ha egyházi férfiú javadalmáról lemondott, a lemondásról szóló okiratot közjegyzőnek kellett fogalmaznia s az új javadalmas ezen okirattal kérhette csak a javadalomban való megerősítését. Így 1460-ban egy dalmáciai egyházi férfiú lemondott javadalmáról, a pápa megerősíti az új javadalmast beneficiumában s a bullában megemlíti, hogy az előbbi javadalmas közjegyző és tanúk előtt önkényt mondott le.¹⁾ Különben, ha lemondás folytán megüresedett javadalom betöltéséről volt szó, a formuláre szövegében benne volt ez észrevétel, hogy a lemondás közjegyző és 2 tanú előtt történt.²⁾ Ugyanezen eljárást gyakorolták a római kuria gyakorlata szerint a magyarországi püspöki hatóságok is. Így 1517-ben Bakóc Tamás esztergomi érsek János szekszárdi apátot javadalmában megerősíti. A primás megerősítő levelében említi, hogy ő Mihály apátnak a szekszárdi apátság javadalmáról való lemondását, mely közjegyző (coram notario publico) és tanúk előtt történt, elfogadja s ezen javadalom birtokában Jánost az új apátot megerősíti.³⁾

De főképen a római kuriánál a javadalmak betöltése alkalmával mint ügyvédek működtek a közjegyzők. Így 1439-ben Gerbertfi Péter apostoli jegyző, mint meghatalmazott, kifizette Rómában az erdélyi egyházmegyébe kebelezett tordai főesperesség annátáját Bálint főesperesnek kineveztetése alkalmával.⁴⁾ 1461-ben Frétesi (?) Gundisalvus apostoli jegyző kifizette Romában a pápai kamaránál Szondi Pál zágrábi egyházmegyei főesperes annátáját, mint Szondi Pál ügyédje.⁵⁾ Ugyanez a Frétesi (?) Gundisalvus apostoli jegyző 1462-ben kifizette Rómában az apostoli kamaránál László felszentelt püspök annátáját, melylyel ez tartozott a mislei prépostság és

¹⁾ Vaticani levéltár. Datária osztálya Pii II. A. 1464. A III. L. Reg. X. R. ad IV. Kal. Febr.

²⁾ „Per liberam resignationem coram notario publico et testibus sponte factum.”

³⁾ Franknói V. A szekszárdi apátság története 88. l.

⁴⁾ Olasz állami levéltár. Divers Eng. IV. 1438—42 f. 55 b. A 14—39.

⁵⁾ Ugyanott Divers. Pii II. A. 1462. f. 32 b.

egri káptalan javadalma után.¹⁾ 1471-ben György Polikarp apostoli közjegyző kifizette Benedek felszentelt püspök nevében ennek egri kanonoksága után járó annátáját.²⁾ 1465-ben Sass Máté apostoli jegyző, mint megbízott ügyvéd, kifizette az apostoli kamaránál Mihályfi Antal földvári apát annátáját.³⁾ 1474-ben Szent Gemionán Lajos, apostoli jegyző, kifizette Balázs felszentelt püspök nevében annak győri egyházmegyei javadalma után járó annátáját.⁴⁾ Igen sokszor nincs megemlítve, hogy az illető közjegyző, hanem csak annyi van feljegyezve hogy a megbízott kispap és ezen alkalmal ügyvéd. — De igen jól tudjuk, hogy ezen kispapok közjegyzők voltak. — Így 1474-ben Kelemenfi Gergely bácsi kis pap mint megbízott ügyvéd kifizette Gyulai Gergely váradi pap annátáját.⁵⁾ Kelemen pécsi kispap, az egri püspök káplánja 1481-ben, Clarisi Jermus brixeni kis pap, mindkét jog doktora, mint megbízott ügyvéd kifizette Rómában az apostoli kamaránál Pozsegavári Mátyás felszentelt püspök annátáját a pécsi egyház megyébe kebelezett szentléleki javadalom után.⁶⁾ Mindezek közjegyzők voltak, kik az egyházi javadalmak peres és perenkivüli ügyeit a római kuriánál elintézték. Nős vagy nőtlen kispapok voltak, sok közülök jogi doktor volt, de közjegyzői képesítésök mindenkor meg volt. Ők állították ki az ügyletekhez szükséges közhitelességű okiratokat s megbízóik ügyében eljárak. Rómában a hiteles helyek közokiratait nem ismerték el; ott a tényt csak közjegyzői okirattal lehetett bizonyítani. Ezen gyakorlatok kétségkívül nagy, sőt első rendű befolyással voltak a közjegyzőség meghonosodására hazánkban. S ez annál könnyebben ment, mivel a pápai jegyzők működésének elvi nehézségek nem állották útját; ők a közjog szerint működtek, mint az egyházi felsőbbség megbízottai.

Nem csupán a perenkivüli ügyleteknél, peres ügyekben is közjegyzők működtek közre a pápai kuriánál. Így 1340-ben, Welislaus bátai apát Szigfrid garamszenbenedeki apát elleni perében — vádját visszavonja Avignonban. E tényről Sterlici Miklós bo-

¹⁾ U. o. f. 119 b.

²⁾ U. o. Pauli II. A. 1465—66 f. 65 a.

³⁾ U. o. A. 1470—71 f. 122 a.

⁴⁾ U. ott. Sizti IV. 1474 f. 45 b.

⁵⁾ U. ott. f. 153 a.

⁶⁾ U. ott. A. 1481—82 f. 70.

roszlói egyházmegyei kispap és Stiburgi Ferdorik olmüci kispap, közjegyzők, állítottak ki kozokiratot.¹⁾ Tudjuk továbbá, hogy az örökösödési perek is az egyházi törvényszékhez tartoztak. Hogy csak néhány példát idézzek a vatikáni titkos levéltárból, hol ez irányban igen becses adatokat gyűjtöttem: 1407-ben Lámosi István és Mátéfi Miklós erdélyi egyházmegyei világi nemes emberek bizonyos örökösödési perben Rómába appelláltak. U. is Hadadi Péter és neje Potenciana hamisan azzal vádolták a fönnevezetteket, hogy Kristina és Margit kiskorú árvák ingó és ingatlan vagyonát — kiknek Péter és Potenciánia gyámjai voltak — csalfa módon elidegenítették. Az ügyben, mint első fokú bíró a szolnoki főesperes, másodfokúlag a kréai érsek, mint pápai nuncius ítélte, mindkét ítéletet Rómába appellálták a pápai kuriához²⁾. Ugyanazon évben Miklós óbudai plébános, mint Ilma elhunyt nemes asszony végrendeletének végrehajtója, beperelte László erdélyi vajdát, Ilma férjét, azon a címen, hogy a vajda az elhunyt nejének hagyatékához tartozó pénzekeket elsikkasztotta. A pap két bíróság ítélete ellenében Rómába felebbezte az ügyet.³⁾ 1468-ban Cibakházi Kelechényi György neje, Ilona, Gergelyi László hagyatéki ügyében appellált Rómába⁴⁾ Csak néhány eklatáns példát akartam felhozni annak bizonyítására, hogy a hagyatéki ügyek pereit a mohácsi vész előtt szentszéki bírászkodáshoz tartoztak s ezek ügyében a tárgyalási jegyzőkönyveket bírósági beadványokat és egyéb iratokat a közjegyzők szerkesztették, mivel a pápai kuriánál egyéb hiteles iratokat el sem fogadtak. A közjegyzők voltak ezen ügyekben a felek ügyvédei is, épúgy mint a főpapi kinevezéseknél és egyházi java dalmak adományozásánál.

A pápai közjegyzőknek a szentszéknél való közreműködési jogát soha senki sem vonta, nem is vonhatta kétségbe. Egészen más elbírálás alá esik a világi vonatkozású ügyekben való közreműködésük, illetve ténytanúsításuk. Mégis per abusum szokásba jött a közjegyzők iratszerkesztése a világi vonatkozású ügyekben is. Miért is, hogy annál akadálytalanabbúl működhessenek, mindkét címet megszerzték maguknak, épúgy mint a külföldön; rendesen pápai és császári jegyzőknek írják magukat, esetleg egyházi ügyleteknél a

császári s viszont világi ügyleteknél a pápai jegyzői címet használják. 1399-ben Kanizsai János esztergomi érsek a leleszi prépostság miatt pert indított az egri püspök ellen, mivel a prépostságot mindkét fél a saját joghatósága alá akarta vonni. Az ügyvéd-vallást és tiltakozást az esztergomi érsek részére Thúrócy Miklós esztergomi kispap, császári közjegyző írta.¹⁾ 1418-ban Vicedominisa Máté esztergomi érseki helyettes Péter leleszi papnak Nagymihályi János és András ellen emelt panasza dolgában: hogy őt, midőn köztük és Nagymihályi László fia, Miklós, közt végrehajtandó birtokosztálynál, mint a konvent megbízott tanúja megjelent és eljárta volna, fegyveres szolgálkival gonoszúl megtámadták, arcul csapták, vérig verték és kifosztották — a többi vádlottakat felmentvén, Nagymihályházi János részére perdöntő esküt ítél. A vikárius ítéletéről a felek számára a közhitelességű okiratot Warzbergi Konrád, Szigfrid fia, paderborni kispap, apostoli közjegyző, Máté esztergomi érseki vikáriusnak és az esztergomi szentszékeknek írta ki.²⁾ 1446-ban Suki Ábrahám közjegyző hiteles iratban tanúsítja, hogy az erdélyi káptalan prépostja és kanonokjai Abrudbánya jövedelmei ügyében kölcsönösen kibékültek.³⁾ 1446-ban ugyanezen Suki Ábrahám közjegyző átírja Agoston, eddigi kolosi főesperes, utóbb győri püspök egy levelét, melyben ez Haranglábi Gergely javára a kolosi főesperességről lemond. Az ügylet Gyulafehérvárott az erdélyi püspökség székes káptalanának sekrestyéjében ment végbe.⁴⁾

1447-ben Mindszenti Máté István közjegyző tanúságot tesz arról, hogy az erdélyi káptalan tagjai egymással kibékülvén, minden még függőben levő viszonylagos kebelbeli pereit leteszi és megszüntnek nyilatkoztatja.⁵⁾ 1466-ban Kolozsvárott a falakon kívül lakó magyar katolikus hívek tiltakoznak a plébános kötelességmulasztásai miatt. A panaszlevelet s a tiltakozást Kolozsvári István, gyulafehérvári szerpap, apostoli és császári közjegyző írta.⁶⁾ 1490-ben Kolozsmonostori Jó Bereck közjegyző bizonyítja, hogy Pókateleki Kondé György előtt és több tanú előtt Illésházi Mátyás gyulafehérvári prépost által rajta elkövetett méltatlansá-

¹⁾ Anjou-kori okmánytár. IV. 33.

²⁾ Valikáni titkos levéltár. Datária ovzlálya. Pauli II. A. IV. A. 1467.

³⁾ U. ott. Pauli II. A. III. A. 1467 Vol. Rubr.

⁴⁾ U. ott. Pauli II. A. V. A. 1468 d. I. Reg. I.

¹⁾ Pray Spet. Hiedrarch. Hung. I. 36.

²⁾ Nagy Gyla. A. gr. Sztáray-család eklevéltára. II. 198.

³⁾ Beke A. Az erdélyi káptalan oklevéltára Gyulafehérvárott. I. f. 66.

⁴⁾ Történelmi Tár. 1895-i évf. II. 243.

⁵⁾ Beke A. i. m. I. 67.

⁶⁾ Jakab Elek i. m. I. K. I. 218.

gokat illetőleg tiltakozott. Pókateleki Kondé György a gyulafehérvári prépost jószágigazgatója volt. A prépost máltatlanul bánt vele. E miatt magát a pápa és a magyar király védelme alá helyezi. Panaszát kész bármely: akár egyházi, akár világi bíró előtt beigazolni, sőt erre nézve határozott szándéka is van. Tiltakozását Kolozsmonostori Jó Bereck császári közjegyző által foglaltatta írásba.¹⁾ 1503-ban Beszterczi Kopperer Lőrincz közjegyző tanúságot tesz arról, hogy Mara Albert szetmártoni birtokát, mely Szent-Mártonban Kolozsvár és Torda között fekszik, tartozékaival együtt a Beszterczen levő Domonkos- rendű kolostor szent keresztkezhez címzett templomának adományozta. A közjegyzőileg hitelesített kiadványt az erdélyi káptalan őrző levéltárában.²⁾ 1503-ban Geréb Péter vajda Benedek jegyzőt és Kis Pétert eskü alatt kihallgatja azon értékes kereszt ügyében, melyet néhai dengelegi Pongrácz János vajda felesége: Erzsébet, a pécsi apácáknál a kolozsvári Domokos- rendű szerzet kápolnája részére készített. A vajda levelét átírta Nyiressy Tamás közjegyző.³⁾ 1503-ban Rákossy Menyhért püspöki helyettes eskü alatt kihallgatja a kolozsvári Domonkos rend két tagját az iránt, hogy a kolozsvári kápolna részére dengelegi Pongrácz János és neje a pécsi apácák által egy drága gyöngyökből s aranyból való keresztet és mise-ruhát készített. A püspöki helyettes levelét átírta Nyiressy Tamás közjegyző.⁴⁾ 1504-ben Duerner Lukács közjegyző Szebenben Medgyesi Mustusi Mátyás és berethalmi Greff Bálint kérésére átírja Gentilis bécsújhelyi püspök és János pápa 1415-ben k. oklevelét⁵⁾. 1507-ben János óbudai plébános közjegyző előtt Balázs kanonokot, Ambrus javadalmast és másokat a gyulafehérvári templom papjai közül az ő fennforgó peres ügyében ügyvédeiül rendeli⁶⁾ 1508-ban Nyiressy Tamás császári közjegyző bizonyítja, hogy Gyalui Dénes fencsi plébános az erdélyi gyulafehérvári székesegyházban, Leo kanonok lemondása után Perényi Imre kegyuri ajánlása folytán, a püspök és a király beleegyezése után, beiktatást és megerősítést nyert mint kanonok Rákossy Menyhért főesperes és egyebek jelenlétében⁷⁾ 1508-ban Nyi-

¹⁾ Hazai okmánytár V. 372.

²⁾ Beke i. m. II. 165.

³⁾ Történelmi Tár 1895.-iki évf. II. f. 247.

⁴⁾ U. ott.

⁵⁾ Beke i. m. I. 87.

⁶⁾ U. ott. II. 169.

⁷⁾ U. ott. I. 88.

ressy Tamás császári közjegyző Barnabássy János végrendeletét átírja, mely szerint az minden adósságát, melyeket daczára legszorgalmasabb utánjárásának, sehogy sem tudott behajtani, az ő legkedvesebb nevelt fiának Lacsó János telegdi főesperes-kanonoknak hagyományozza.¹⁾ 1510-ben Kölni Fossa Antal közjegyző átírja Sándor pápának 1473. évről a rózsafűzéről irt s a Domonkos rendűekhez intézett levelét²⁾. 1510 Száraz Barnabás közjegyző tanúsítja, hogy Szeremlyéni Ferencz erdélyi prépost, mint felperes, több ügyvédet rendel a burdi dézsmák ügyében.³⁾ 1510 Nyiressy Tamás császári közjegyző bizonyítja, hogy Ménessy János, a Gyulafehérvár falai között levő Szentháromság-oltár igazgatója, ügyvéddé lett kinevezve.⁴⁾ 1510-ben Kölni Fossa Antal császári közjegyző átírja Sixtus pápa levelét a bold. Szűz rózsafűzéről a Domonkos rendű szerzetesek számára.⁵⁾ 1512-ben Szilkai Volford Adorján császári közjegyző Lacsó János telegdi főesperes jelenlétében Echeli Pálnak, Nyiressy János erdélyi kanonok meghatalmazottjának fellebbezését átírva kiadja.⁶⁾ 1513-ban Leo pápa Kampanicai Menyhértnek különféle meghatalmazásokat ad. A pápa levelét Drágffy János közjegyző átírja.⁷⁾ 1513-ban Sthiysus Miklós császári közjegyző Pécsen a falon kívül levő Szent Lélekről nevezett kolostorban elkészíti Báthmonostori Dorothea végrendeletét és több egyházi mütárgyról, melyeket az apácák készítettek, megemlékeznek.⁸⁾ 1515-ben a brassai káptalan házában Máté kanonjogtudor, brassai káptalani dékány kérésére, bizonyos joghatóságra, kérvényre, megkeresésre stb. vonatkozó okiratokról másolatot készített Pícsoris Miklós, a szabad művészetek doktora, apostoli közjegyző és Brassó város esküdt jegyzője.⁹⁾ 1518-ban Bételeki Drágffy János közjegyző átírja Leo pápa 1510. évi felhatalmazó levelét és Erdődi Ferenczet a törvénytelen születés következményeitől felmentvén, nevét Erdődiről Drágffyra változtatja s a törvényes születés jogi képességeivel ellátja.¹⁰⁾

¹⁾ U. ott. 89.

²⁾ Tört. Tár. 1895.-iki évf. II. 249.

³⁾ U. ott.

⁴⁾ Beke i. m. I. 89.

⁵⁾ U. ott. 89.

⁶⁾ U. ott. 91.

⁷⁾ Történelmi Tár. 1895.-iki évf. II. 250.

⁸⁾ Beke i. m. I. 91.

⁹⁾ Benkő József Milkovia Bécs 1781. I. 157.

¹⁰⁾ Történelmi Tár. 1895.-iki évf. II. 250.

Ezen idézetekből immár sommás áttekintést szerezhethünk a közjegyzők szentszéki működéséről. Elénk tüntetik ezek az apostoli és császári jegyzők kanonjogi szereplését. Mindenek előtt bizonyos az, hogy ott úgy az apostoli, mint a császári jegyzőknek szabad működés volt biztosítva, különben ők vegyest használták az apostoli és császári jelzót, ez a dolog lényegére nem volt befolyással; a legtöbbnek meg is volt mindkét rendbeli képesítése. Az is bizonyos, hogy a közjegyzők, mint püspöki irnokok is szerepeltek. Mások mint szentszéki jegyzők működtek. Mint láttuk Máté esztergomi érseki vikárius ítéleténél, melyet Wartbergi Konrád közjegyző, az esztergomi szentszék irnoka fogalmazott. Ehhez hasonló Nyiressy Tamás működése. Fönnebb több közhitelességű okiratot idéztem, melyeket Nyiressy Tamás közjegyző szerkesztett. Egy 1509-ben kelt oklevelében, melyben a gyulafehérvári káptalan ítélkezik bizonyos kegyes adomány ügyében, ugyanezen Nyiressy Tamás nevét olvassuk, de ezen levelet csak így jegyezte: Nyiressy Tamás jegyző, t. i. szentszéki jegyző¹⁾. Mindez azt bizonyítja, a mit fönnebb vitatunk, hogy t. i. az apostoli és császári közjegyzők, mint szentszéki jegyzők is működtek, azonban nem mint rendszeres hivatalnokok, hanem mint esetről-esetre meghívott közhitelességű személyek. Azért olvassuk a gyulafehérvári káptalannak egy 1421. évi ítéletlevelében, hogy János pap panaszait a szentszéki ülésben közjegyző jelenlétében adta elő.²⁾

De sőt még az előkelőbb prépostságoknak is volt közjegyzőjük, ki egyuttal jogtanácsosa is volt a káptalannak. Így olvassuk a felső magyarországi városok régi számadáskönyveiben, hogy egy alkalommal 1428-ban Bártfa város tanácsa Antalnak, a szepesi prépost közjegyzőjének, 300 dénárt fizetett³⁾. Ugyanezen prépostsági közjegyzőnek eljárásáért 1429-ben 600 dénárt fizettek a bártfaiak a városi pénztárból.⁴⁾ A közjegyzőknek szentszéki szereplését bizonyítja azon körülmény is, hogy az esztergomi érseknek, mint Magyarország primásának privilegiumai közé tartozik a doktorok és közjegyzők kreálásának joga.⁵⁾ Bizonyára azért nyerte a primás ezen privilegiumot a pápától,

¹⁾ Jakab Elek i. m. I. k. I. 62.

²⁾ U. ott. 109.

³⁾ Tehérpataky László. Magyarországi városok régi számadás könyvei 268.

⁴⁾ U. ott. 259.

⁵⁾ Pray. Spec. Hier. Hung. I. 118.

hogy ne kelljen neki esetről esetre Romába fordulnia minden közjegyzői kinevezésért. Egyéb főpapoknak pedig esetről-esetre adta meg a pápa a közjegyzői kinevezésre való meghatalmazást. Így a vaticani titkos levéltárban találtam egy fontos bullát, 1455-évről, melylyel III. Calixtus pápa megbizta a kalocsai érseket, hogy Canalda Ferencz kalocsai nőtlen kispapot, ki Kalocsa városában lakik, vizsgálja meg, s ha őt mind erkölcsi tekintetben, mind tudományos képességét illetőleg alkalmasnak találja (s 25-ik életévét már betöltötte) a közjegyzői állásra, nevezze ki apostoli közjegyzővé s eskettesse őt fel a következő formula szerint: Én Canalda Ferencz, Kalocsa városban lakó nőtlen kispap, hűséget ígérek Szent Péternek, a római szent egyháznak és uramnak III. Calixtus pápának, valamint törvényes utódainak stb. Isten engem úgy segítjen!¹⁾ Végül, mint a pápai kuria ügyviteléből kimutattam, mindazon peres ügyekben, nem csupán az egyházi férfiak ügyeiben, hanem a világiak házassági és örökösödési pereiben, melyek a pápai kuriához kerültek fölbevezés útján, közjegyzők készítették a peres iratokat és beadványokat. Csakis ezen az uton birt a közjegyzőség hazánkban valamire menni. A pápai közjegyzőség a kánon jog révén, törvényes uton és módon vonult be Magyarországra. Prosperált az egyház fejének egisze alatt. A közönségnek azon ügyeknél, melyek az egyházi törvényszékek előtt megfordultak, igénybe kellett vennie a közjegyzők közreműködését. A közjegyzői intézménynek ezen ága, kezdett is nálunk gyarapodni a mohácsi vész idejéig. Minthogy pedig a császári közjegyzők is ténykedtek a szentszékeknel, még helyesebben így formulázhatjuk a helyzet jellemzését: Hazánkban a

¹⁾ Callistus pp. Venerabili fratri archiepiscopo colocensi. Salutem. Ne contractum memoria periret, etc. Hinc est, quod nos dilecti filii Francisci Canalda clerici in civitate tua colocensi commorantis supplicationibus inclinati, fraternitate tuae, de qua fiduciam querimus, in domino specialem in cedendi auctoritatem apostolicam praedictum officium praefato Francisco, dummodo non sit conjugatus, nec in sacris ordinibus constitutus, si ipsum honestae conversationibus et laudabilis vitae et formae, nec non vicesimumquintum suae aetatis annum pertiquisse et ad illud aliter post diligentem examinationem idoneum esse repereris, juramento prius ab eo juxta formam praesentibus adnotatam recepto plenam, et literam concedimus tenore praesentium facultatem. Forma autem juramenti, quod ipse Franciscus praestabit, talis est: Ego Franciscus Canalda clericus non conjunctus nec in sanctis ordinibus constitutus, in Civitate Colocensi commorans ab hac juro quod fidelis ero beato Petro et sanctae romanae ecclesiae, ac domino meo Callisteo pp. III. et successoribus ejus stb. Sic me Deus adjuvet et haec sancta Dei evangelia. Datum Romae apud sanctum Petrum. Anno Incarnationis domini millesimo quinquagesimo quinto. XIV. Kalendas Octobris Anno I. Vatikani titkos levéltár. Dataria osztálya. Callisti III. bullae A. 1455. A. t. L. I. X. R. a. f. 228 b.

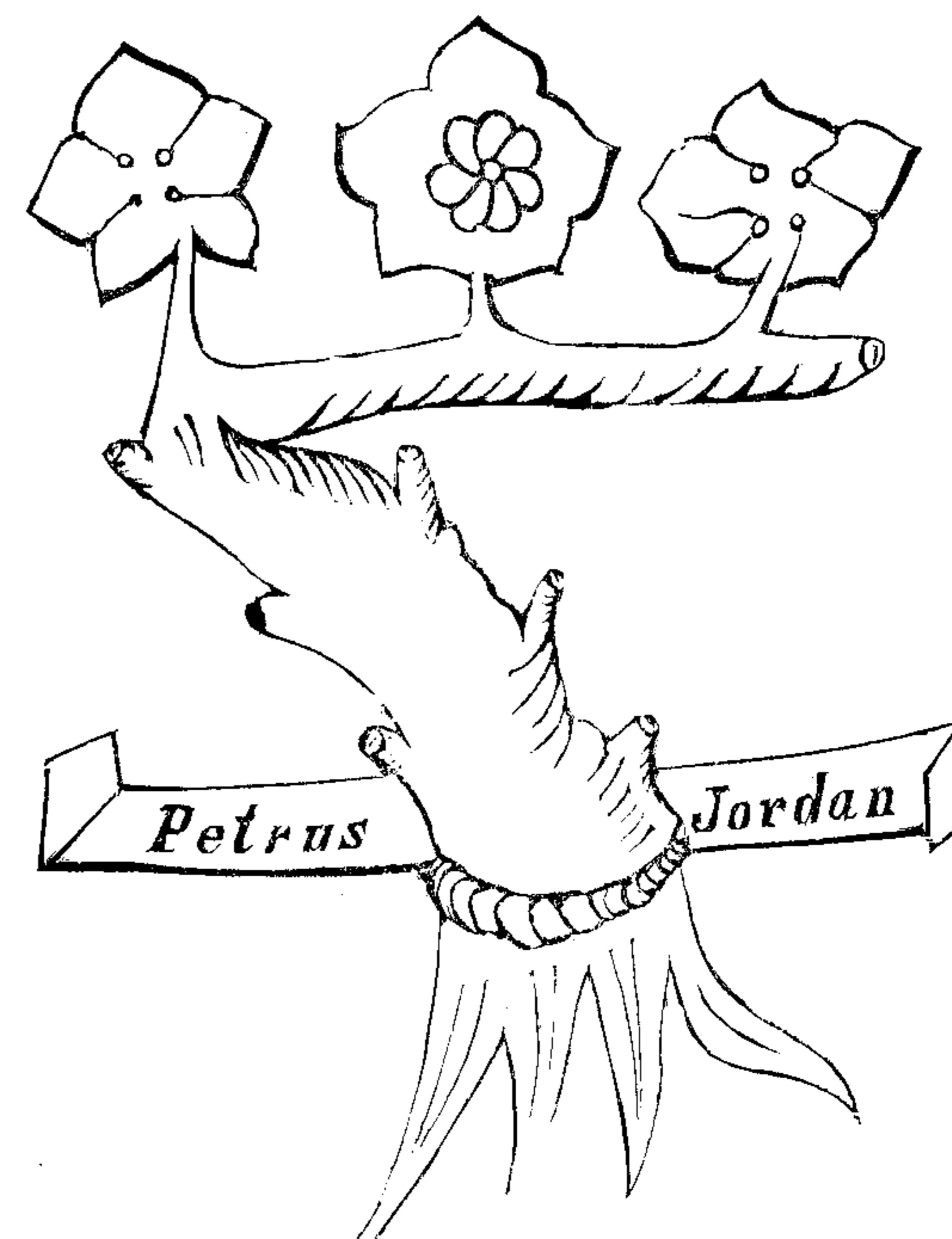
közjegyzőség a mohácsi vész előtt jobbára azon téren prosperált, melyet számára a kánonjog nyújtott, ott akadály nélkül működhetett; mert közreműködését az egyházi törvények előírták és megállapították. Azért azon közjegyzői instrumentumok, melyek a mohácsi vészt előző időkből reánk maradtak, nagy részben egyházi vonatkozásúak s a melyek épen világi vonatkozásúak is, részben azok is oly természetűek, melyek tárgyai az egyházi törvénykezés jogkörébe estek. Szükséges ezeket hangsúlyoznunk a magyarországi közjegyzőség régebbi történetének ismertetésénél; mert a nélkül valóban érthetetlen volna a régi közjegyzőség aránytalan fejlődése. A másik, a tisztán világi jellegű szerepkör in theoria tág volt ugyan, tágabb mint emez. de in praxi nagyon is megszorított, mivel azt egyéb intézmények erősen háttérbe szorították. Azon a téren a közjegyzőség csak senyvedt, vegetált. A tulajdonképeni működési teret a közjegyzőség számára a kánonjog, az egyházi bíráskodás nyújtotta hazánkban.

*
**

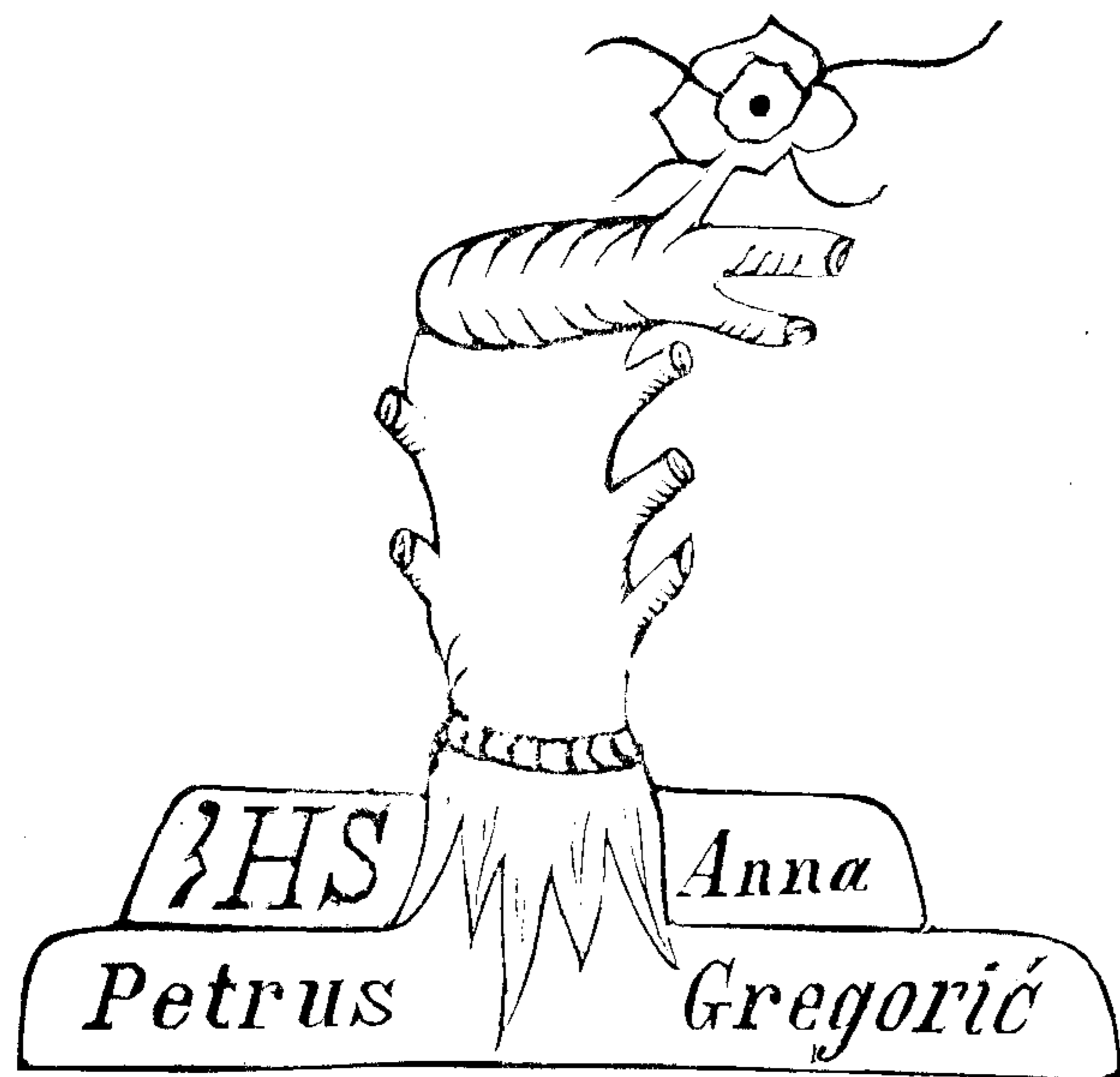
Kézjegyek.

A középkori közjegyzők hiteles irataikat pergamenre szokták írni. Elő volt írva, hogy hiteles kiadványaikról regesztor alakban őssiratot kell készíteniök s azt jegyzőkönyvbe vezessék; azonban szabályaikat nem tartották meg pontosan. Kiadványaikról készítették ugyan őssiratot, illetőleg eredeti fogalmazványt; azonban ezeket nem írták egy kötetbe, hanem külön-külön minden ily conceptust egy-egy ivre írtak. Akárhány ily fogalmazványt találtam levéltárainkban, különösen a bártfai városi és a veszprémi püspöki levéltárban. Tele vannak azok javításokkal s pótlásokkal. A hiteles kiadványok aljára a közjegyzők kézjegyet szoktak rajzolni. Egy-egy közjegyző kézjegye mindig egyforma volt; azért az okiratok hitelesítő záradékában meg is szokták jegyezni: »Ezen iratot nevem és szokásos kézjegyem aláírásával erősítem«. A kézjegyet szabadkézzel szokták rajzolni. Annak formai szépsége természetesen az illető rajzolási ügyességétől függött. Némelyik igen csinos volt. Többnyire kereszt vagy virág, a közjegyző nevével. Későbbi időben szokásba jöttek a víznyomatós kézjegyek, azonban a régebbiek egytől egyig szabadkézi rajzok. A szebbek közül bemutatok néhány magyar közjegyzői kézjegyet a mohácsi vészt előző korból.

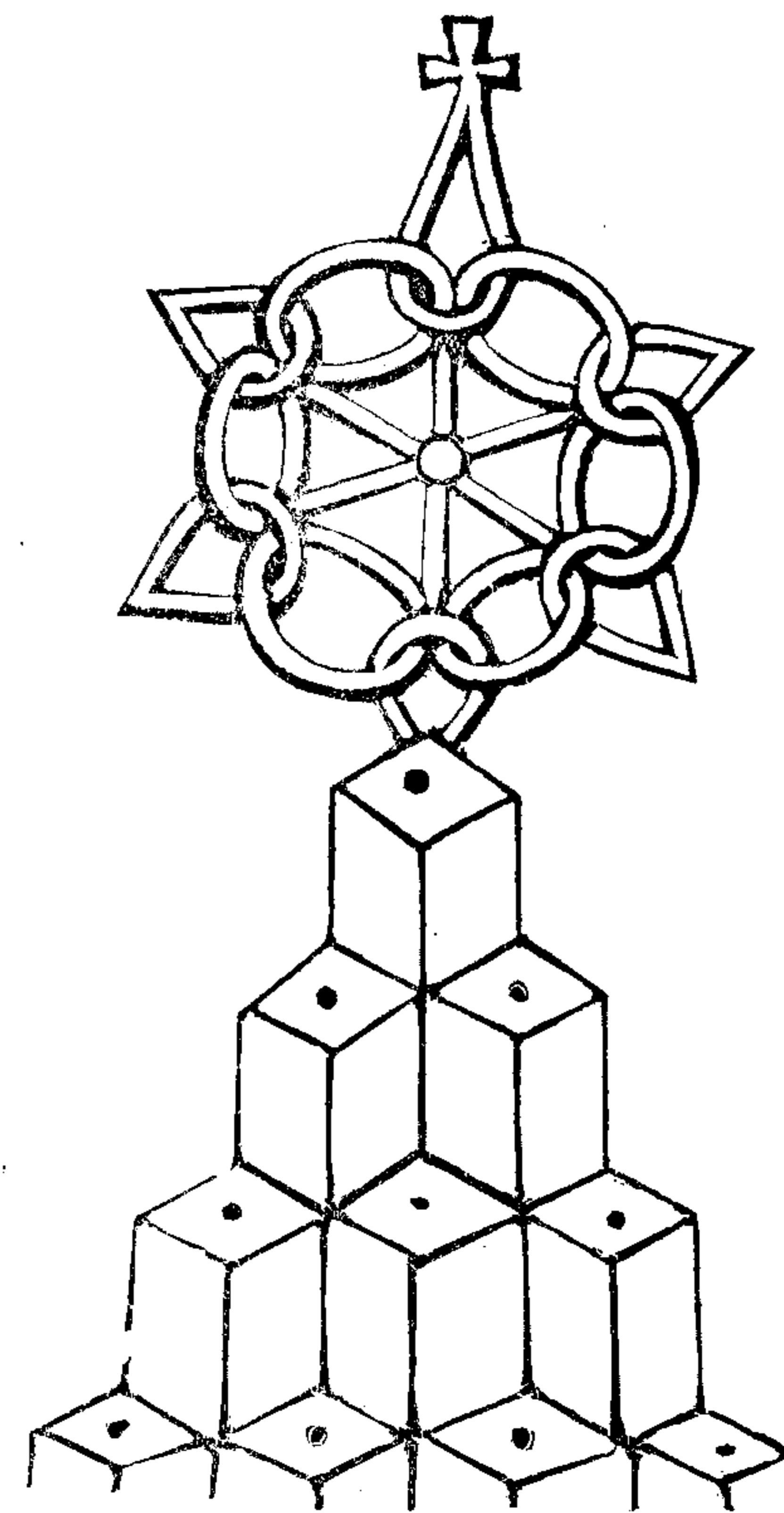
Érdújhelyi Menyhért.

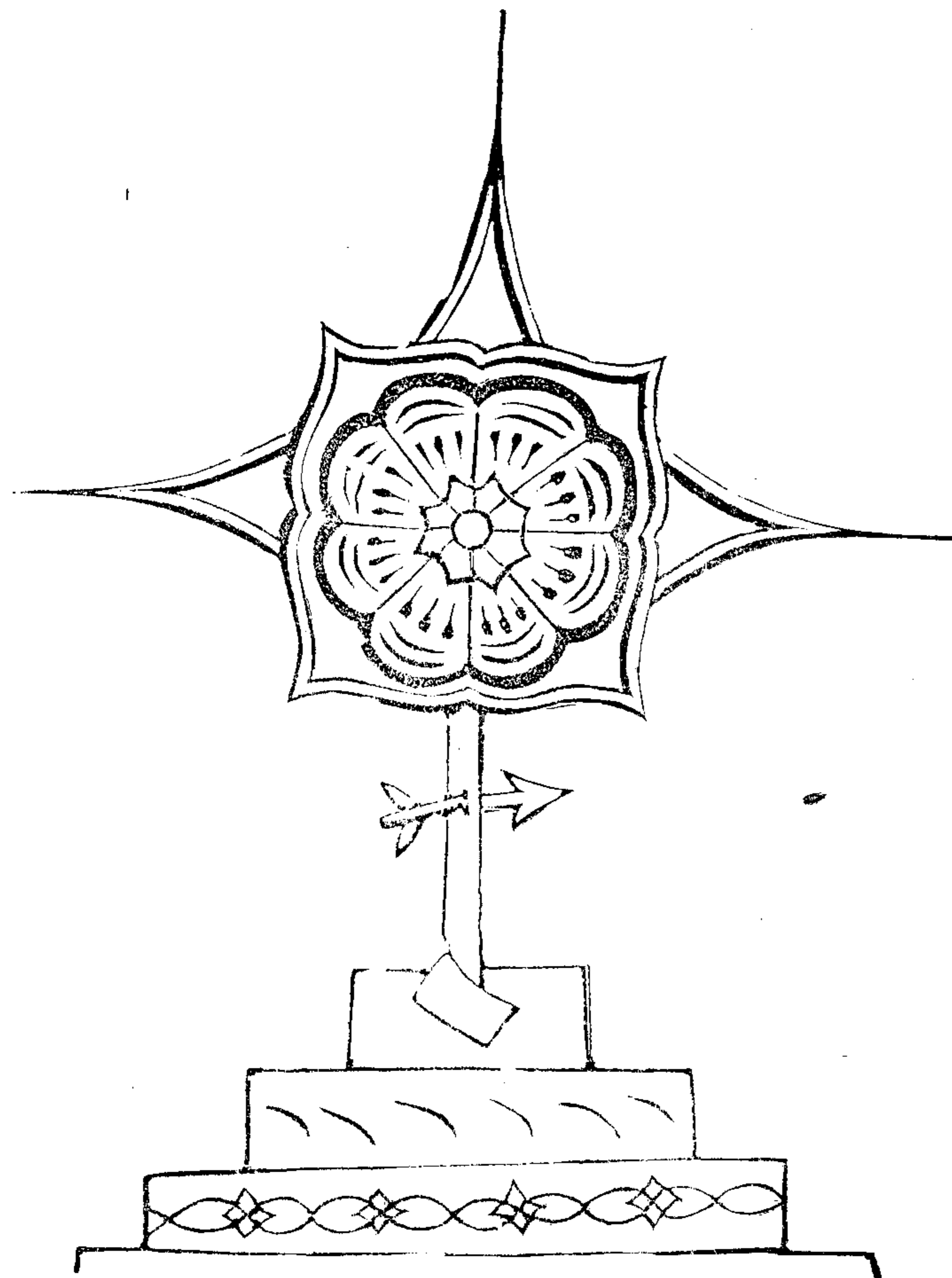
I. Jordán Péter közjegyző kézjegye 1495-ből, a bártfai városi levéltárban van pergamenre rajzolva F. 2. N. 986.

Zipzer Péter közjegyző kézjegye 1416-ból. Az eperjesi városi levéltárban van pergamenre rajzolva. Testamenta a. 1380-1499 c. II. L. 123. f. a.

Fehérváry Egyed közjegyző kézjegye 1473-ból; a veszprémi püspöki levéltárban van pergamenre rajzolva. S. p. dic. epp. I. S. cap. 108 n. 12.

Dorogházy László közjegyző kézjegye 1470-ből. A veszprémi püspöki levéltárban van pergamenre rajzolva. S. p. dic. epp. I. S. cap. 108. n. 11.

A magyar jogi műnyelv.

Szavaink története egyuttal fogalmaink története. A művelt embert épen azért szokta érdekelni a szófejtés, az etimologia, mert önkénytelen is a művelődés eredetét és történetét kutatja, midőn az egyes szók származása felől keres fölvilágosítást.

A legrégebb magyar jogi műszó az *igaz*. Érdekes, hogy e szó a rokon finn-ugor nyelvek bizonyosága szerint eredetileg egyeneset jelentett, ép úgy mint a latin *rectum* s a német *recht*; az »egyes» jelentésből fejlődött az után a többi értelme »rectum, verum, iustum» s utóbb, főnévileg használva, a jog értelmét vette föl; *igazat tesz valamiről, az ő igaza*. — A táblabírói világban honosult meg a latin *jus* szó, s az uraktól a néphez is elterjedt, úgy hogy a nép embere ma is az ő jussát védi; különösen az örökségét nevezi *jusnak* és (Dunán túl) az öröklést is *jussolásnak* mondja. 1807-ben a Baranya megyei Tiszti Szótár a latin *jus* helyett az *igaz* szónak állítólagos gyökerét, az *ig* szót, ajánlotta. Ebből csinálta azután a *jog* szót Jankovich, a híres könyvgyűjtő. Alkalmasint úgy okoskodott, hogy az *igaz* szó a jobb kezét jelentő régi magyar *jog* szótól származik (mint a francia *droit* stb. jobbot is jelent), vagy talán más nyelvészekkel együtt a mai *iktat* igét, mely a Halotti Beszéd korában *joktat* volt, az *igaz* szóval rokonította, s a *jogtat* szót így elemezte: *jog-tat*. Az *iktat* szót e szófejtés alapján csakugyan elkezdték *g*-vel írni; *iktat*, természetesen csak a *k*-val való írás helyes.

A *törvény* török eredetű szó. Már egy VIII. századi ujjur föliratban megvan a törvényt jelentő *törü* szó. Azon kívül a csuvas *töre* s a tatárban *türe* a m. bíró, az ujjurban a m. királyfi. E szót a török *tör* szóból magyarázzák, mely annyit jelent mint *fölül, fölső*; tehát eredetileg felsőbbséget, hatóságot fejeznek ki. A velják nyelvben *töre* ma is hatalmat s a mongolban *törü* kormányzást jelent.

A bíró neve eredetileg azt fejezte ki, hogy a népet *birja*, hatalma és hatósága alatt tartja, tehát büntetője és ítélője. A bírság is először *birást, lebirást, hatalmat* jelentett s úgy aztán büntetést. A Halotti Beszéd az ítélet napot is *bírság*-napnak nevezi.

Az *ítél* ige Budenz magyarázata szerint egy eredetű a *vogul ojtél*-igével, mely oldozást, megoldást jelöl, tehát voltaképen a pörös

ügynek megoldását, megfejtését jelenti (olyanformán mint a görög *krino* s a latin *decerno*).

A *per*, *perel* szók szláv eredetűek (v. ö. szerb *preti se* perlekedni, szlovén *pre-pir*, cseh *pre* stb. pör). Hasonlóképp a *patvar*, mely mind a szlávtságban, mind a régibb magyarságban rágalmat és megcsúfolást jelent (ószláv *potvor*).

Az *ügy* Budenz magyarázata szerint tulajdonkép erőt és erő-kifejtést jelentett, mint az *ügyekezik igyekezik* ige s az *ügygyel-bajjal* szólas is bizonyítja. Azután az ügyes-bajos dolgot, a pörös ügyet jelentette.

Azért nevezték el már a XVIII. század vége felé nyelvújítóink az addigi *prókátort* (vagy is *procuratort*) *ügyésznek*, *ügyfolytatónak*, *ügyvédnek* s az utóbbiból lett, midőn már a költők a *véd* szót főnévül kezdték használni, az *ügyvéd* (1817 táján).

A régi *nótariust*, *jegyzőnek* szintén csak a XIX. század elején magyarították, ámbár a *jegyez*, *jegyzés* igen régi szók.

A *tanú* még a honfoglalás előtt a törökségből került hozzánk (ott *tanuk* a neve). A *bizonyosság* még régibb szó s eredetileg igazságot, valóságot jelentett, melyben meglehet *bizni*.

A *levéltár* a XIX. század elején keletkezett (megvan pl. Márton József német m. latin szótárában 1823; latin m. n. szótárában 1818 még csak *oklevéltár* van). Addig csak a latin *Archivum* volt ismeretes, melynek alapja a görög *ορχείου*, hatósági épület az *ἀρχή* szóból, mely uralmat jelent)

Az oklevelet magát is csak Márton I. 1823-i szótárában találom, az 1818.-iban még *diploma* van. Emez görög szó s eredetileg összehajtott írást jelentett (*διπλοῦς* a. m. kettős, két rétű), azután útlevelet stb.

A nyelvújításnak köszönjük a hibás alkotásu *ind-ok* és *érv* szókat. Ma azonban mind inkább terjednek a helyesebb kifejezések *indító-ok*, és *indokolás* helyett *megokolás*, az *érv* helyett pedig *okadat*.

Ellenben nem hibásak a *kiadvány*, *értesítvény*, *tanusítvány*, *kötvény*, mert a *vány-vény* képzőt már elfogadtuk ilyen hivatalos ügyiratok elnevezéseiben. Effélék még *bizonyítvány*, *nyugtatóvány*, *térvény*, *utalvány*, *köteleztvény*, *kérvény*, *solyamodvány*.

A műszóknál talán még érdekesebb a jogi stílus kérdése, de erről csak az idén szóltam bővebben a »Magyar Nyelvőr« c. folyóiratban.

Simonyi Zsigmond
egyetemi tanár.

A katonai bíróságok illetékessége perenkivüli ügyekben.

Alig van család, melynek valamely régebbi ítéletre, vagy peres-perenkivüli ügyben kelt határozatra szüksége ne lett volna. Mily nehéz azok felkutatása. Kétszerte nehezebb, ha az okirat katonaszemélyre vagy annak hozzátartozójára vonatkozik, mert ezeknek úgy katonai, mint polgári ügyeiben annakelőtte a katonai bíróságok jártak el.

Ezért foglalkozni kívánok azon tétéles rendelkezésekkel, melyek a katonák szorosán vett polgári vonatkozású ügyeit illetékesség szempontjából szabályozták.

Mária Terézia koráig megyek vissza. — Az általa 1754. évi június hó 5-én kiadott Justiz-Norma szerint a katonai személyeknek, valamint a katonasághoz tartozó polgári állású egyéneknek *minden* polgári és büntető ügye a hadi törvényszék joghatósága alá tartozik. Ily czivil személyek: a katonák hitvestársai, gyermekei és cselédei, a markotányosok, mészárosok és mindazok, kik valamely csapattestnél állandóan tartozkodnak. A polgári és büntető peres eljárás, valamint a perenkivüli, főleg a hagyatéki eljárás, részletesen szabályozva lett. Kiemelem, hogy a hagyatéki ügyekben a hadbíró két e célra kivevényelt tiszttel együttesen járt el. Az intézkedések oly részletesek, hogy arra is kiterjeszkednek, miszerint a hadbíró «möge des Verstorbenen Petschaft in ein Papier wicklen und zur Verhütung alles Unterschleiss sogleich verpetschiren.»

A sürgős természetű és a kisebb jelentőségű ügyekben a hadbíró — mint az ezred titkára — egyedül és önnállóan járt el. Egyébként csak bűnügyekben volt egyes bíróság (az ezredbíró), míg az összes polgári ügyeket társas bíróság látta el. Ez utóbbi bíróság a *judicium delegatum militare mixtum* volt. Joghatóságát részletesen

körvonalozza az 1805. évi január hó 14.-én kelt legf. rendelet, a mely szerint az tulajdonkép a »General Militär Gerichtsstelle in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten und in Geschäften des adeligen Richteramtens für alle zur Militär-Gerichtbarkeit gehörigen Personen, welche sich im Bereiche des General-Comando aufhalten und keinen besonderen Gerichtstand haben«. Hatáskörébe tartoznak különösen a katonai személyek válóperei, a holtányilvántási és hagyatéki ügyek, a katonai kincstár perei stb. Elnök a vezénylő tábornok vagy helyettese; tagjai két Landrath-polgári bíró, két General-Auditor Lieutenant, (egyik az örökösödési eljárás körébe tartozó ügyek állandó előadója) egy Stabsauditor és fogalmazói személyzet. Csak egy felettes hatóság van: a Hofkriegsrath. Utóbb beékelik, mint másodfokú hatóságot az Allgemeine Militär-Appellations-Gerichtet.

A katonai bíróságok illetékességét megállapító rendelkezések között legfontosabb azután az 1851. évi december hó 22.-én kelt császári pápens.

Ez Ausztriában már teljesen hatályon kívül van helyezve, miután ott az 1868. évi véderőtörvényt közvetlenül követőleg a katonai bíróságok illetékessége tárgyában külön törvényt hoztak, úgy, hogy az 1869. évi május hó 20-án kelt törvény és az ennek egyik szakaszát utóbb módosító 1884. évi június hó 11.-én kelt törvény mérvadók.

Nálunk, ily speciális törvény híján még, mindig az 1851. évi pápens határozmányaihoz kell alkalmazkodni, a mennyiben t. i. magának a pápensnek intézkedései későbbi törvényeink vagy rendeletek által hatályon kívül nem helyezettek. Így elsősorban hatályát veszítette mind az, mi a pápensben arra nézve foglaltatik, hogy mely katonai személyek tartoznak polgári ügyekben is a katonai bíróságok jurisdicciója alá, mivel az 1865/7 évi 12. t. cikk 14. §-a szakítva a multtal, decretálta, hogy: a magyar hadsereg egyes tagjainak mindazon magyarországi polgári viszonyai, jogai és kötelezettségei fölött, melyek nem a katonai szolgálatra vonatkoznak, a magyar törvényhozás és illetőleg a magyar kormányzat fognak intézkedni». Ez intézkedés megtörtént, mert az (az említett osztrák 68. évi december hó 5-i véderőtörvényvel correspondeáló) 1868. évi 40 t. cz. 54 §-a szerint az illető katonai személyek minden polgári viszonyaikra nézve a polgári törvények és hatóságok alá kerültek. (Ma az 1889. évi

6. t. cz. 62. §-a mérvadó.) Miután nálunk az illetékességre vonatkozó részletek a törvényhozás által szabályozva nem lettek, intézkedett maga a m. kir. honvédelmi miniszter, a ki az 1867. évi szeptember hó 6-án kelt rendeletében az e tárgyat érdeklő anyagot mint ideiglenes határozmányokat bocsátotta közzé.

Az 1851. évi pápensnek még az volt kiindulási pontja, hogy az, ki bűnügyekben a katonai hatóságnak van alávetve, polgári ügyekben is ide tartozik. A polgári *perenkivüli* ügyek részletesen fel vannak ott sorolva, így: a hagyatéki eljárás, kivéve a hitbizományi ügyeket, vagy ha a hagyatékban ingatlan is van, mert ez esetekben a katonai hatóságok csak a legszükségesebb sürgős intézkedéseket tehetik meg, a gyámügyek (mert a katonai hatóság egyszersmind főgyámhatóság), házassági, örökbefogadási és igazolási ügyek, okiratok megsemmisítése, kivételével a közokiratoknak és váltóknak.

Visszamenve a katonai bíróságok szervezetének történetére, utalnom kell a Judicium del militare részleges megváltoztatását célzó 1854. szeptember hó 9-én kelt főparancsnoki rendelet alakjában kiadott legfelsőbb elhatározásra, mely szerint maga az elnevezés is felcserélendő ezzel: «Landes Militär-Gericht.» Kiküszöböli ez a polgári bírókat, kiknek helyébe Militärgerichtsreferenten jönnek. Csak az olasz és dalmát bíróságok kapnak más nevet, az előbbi ezt: Tribunale militare lombardo-veneto.

A legközelebbi nagyobb szabású átalakítás történik 1857-ben. Az ez évi január hó 26-án kelt főparancsnoki rendelet közlése a hadsereg új szervezeti szabályzatát. Eszerint első fokú bíróságok: 1. A csapatok kebelében felállított hadi törvényszékek. — 2. A kat. Akadémiák-, 3. a rokkantak házának, 4. a helyőrség bírósága és 5. a Landes Militär Gericht. Ezekhez járul háborúban a Feldstabs — és az Armeecorpsauditoriat. Másodfokon a Militär Appellationsgericht és 3. fokon a hadsereg fővezénylete bíraskodik, mely utóbbinak a Militär Justiz-Senat külön ügyosztályát képezi. E felső bíróságok polgári és bűnügyekben egyaránt járnak el, míg az első fokon a helyőrségi bíróság csak bűn-, a Landes-Militär-Gericht csak polgári ügyekben, a többi első fokú bíróságok vegyest járnak el. — Ezeknél a polgári peres és perenkivüli ügyekben a jogszolgáltatást a parancsnok a Gerichtsherr nevében a hadbíró által közvetlenül gyakorolja. A Landes-Militär Gericht, mint azt már

előadtam, a vezénylő tábornok elnöklete alatt tanácsülésében collegialiter dönt.

Az 1868 évi szeptember hó 9-én kelt legf. elhatározás alapján 1868 évi december hó 15-én kiadott hadügyminiszteri körrendelet azután a csapatoknál volt katonai bíróságokat mindenütt, kivéve a katonai határőrvidék területén, feloszlattja s helyükbe 51 Brigade bíróságot állit és perenkivüli polgári jogszolgáltatást első fokon ideiglen, azaz a kérdésnek a véderőtörvény alapján leendő rendezéseig a Landes-Militärgerichte ruhazza át. — Úgy hogy 1869. évi január hó 1-től kezdve az ezred polgári kereseteket és polgári ügyekre vonatkozó egyéb beadványokat át nem vehet, hanem a feleket az említett orsz. kat. törvényszékhez utasítja. Ezeknek az 1868. évi december hó 16-án kelt hadügyminiszteri rendelet alapján a folyamatban levő peres hagyatéki s gondnoksági ügyekre vonatkozó iratok és letétek átadattak, miről az érdekeltek külön-külön értesítendőek voltak.

Az illetékességre vonatkozólag a kiegyezési és a véderőtörvény alapján kelt miniszteri rendeleteket kiegészíti a változott viszonyoknak megfelelő 1871. évi aug. hó 10-én kelt hadügyminiszteri és illetve honvédelmi miniszteri rendelet, a mely Ő Felségének ugyanazon évi július hó 8-án kelt legf. elhatározása alapján kijelenti, hogy Magyarországon 1871. évi szeptember hó elsejével a Landes Militärgericht és általán a katonai bíróságok jogköre polgári peres és perenkivüli ügyekben megszűnik. (A határőrvidéken e rendeletek persze csak a polgárosítás után léptek hatályba).

Maguknak a katonai bíróságoknak későbbi szervezete, — midőn polgári ügyekkel már nem foglalkozhattak — tárgyamat nem érdekli, de az összefüggés kedvéért részletezés nélkül utalok arra, hogy a mai szervezet az 1873. évi aug. hó 9-én kelt legf. elhatározás folytán közzétett hadügyminiszteri körrendeleten és az 1881-ben kiadott, a haditörvényszékek szervezetét tartalmazó szabályzaton alapszik. Benn van lényegében a kat. büntető perrendtartás 6. §-ában.

Ezek után a katonai *bíróságok* hatáskörében nem maradt semmi egyéb, mint a hitelesítések. Mivel az ezt szabályozó rendeletek tudtommal teljesen hozzáférhetetlenek, a főbbeket ide iktatom.

Az 1819. évi márczius hó 19-én H. 586 sz. alatti Hofkriegsrätliche Verordnung szabályozza a kérdést és előírja többi között a

hitelesítési záradék tartalmát is eként: «In jeder Clausel, womit die gerichtliche Beglaubigung einer Urkunde ausgesprochen wird, soll enthalten sein, wann selbe geschehen sei, in wessen Händen sich das mit keinem sichtbaren Gebrechen behaftete Original befinde, ob und in welchem Betrage derselbe gestempelt sei». Az 1830. augusztus hó 28-án kelt Cabinetsschreiben alapján kiadott 1831. évi január hó 27-én kelt rendelet szerint a hitelesítés iránt előterjesztett szóbeli kérelem felől külön jegyzőkönyv veendő fel. Az 1851 évi december hó 22-én kelt (és fentebb tárgyalt) császári pápens megerősíti a katonai bíróságok azon jogát, hogy aláírásokat és másolatokat hitelesithetnek «ohne Unterschied der dabei einschreitenden Personen.» Az 1869. évi január 9-iki hadügyminiszteri rendelet kimondja, hogy a hitelesítéseket a Brigade-bíróságok is eszközölhetik.

A katonai *hatóságok* teendői perenkivüli ügyekben ma mindössze abban állanak, hogy haláleseteknél a szolgálati szabályzat 717. pontja értelmében eljárnak.

Szilágyi Arthur Károly

bpsti ügyvéd, cs. és kir. tart. főhadnagy-hadbíró.

A közjegyzői közhitelesség büntetőjogi védelme.

A közhitelesség minél fokozottabb mérvű biztosítása mily nagy jelentőséggel bír a modern jogéletben: felesleges volna bizonyítani. Köztudomású, hogy a jogállam, mióta feladatának öntudatára ébredt, elsőrendű fontosságú tényezőnek ismerte fel általában a közhitelességet, következőleg: a jogi, a társadalmi s az állami rendre veszélyesnek, károsnak kellett tekintenie mindazt, a mi a közhitelességet megtámadja. Jó eleve, a tételes intézkedések áttekintése nélkül is megállapíthatjuk tehát azt, hogy a publica fides biztonságának, sérthetlenségére s szilárdságának megvédelmezése elsőrendű gondoskodás tárgyát kell, hogy képezze s hogy oltalmára ott, a hol szükséges, a büntetőjogi sanctio is igénybe kell, hogy vétessék. S amint általában a közhitelességhez, úgy a publica fidesnek egy igen jelentős részét képező közjegyzői közhitelességhez az államnak s a társadalomnak — kivált ma, az állami, társadalmi, jogi s gazdasági

élet fejlett s szövevényes viszonyai között — fontos életérdekei fűződnek: megfelelően hatályosoknak kell tehát lenniök azon biztosítékoknak is, a melyekkel a modern jogállam a közjegyző személyében és tényeiben megnyilatkozó közhitelességet megvédelmezni s az óltalmára hivatott büntető rendelkezéseinek áthágóit büntetéssel fenyegetni s illetve sujtani iparkodik.

Ezúttal csak röviden reá akarok mutatni a magyar büntető-törvénykönyv azon rendelkezéseire, a melyekkel nem általában a közhitelesség, hanem különösen a közjegyzői állásban megnyilvánuló közhitelesség büntetőjogi óltalomban részesül, eredjenek bár ezen, a közhitelességet kockáztató, veszélyeztető, megtámadó cselekvények magának a közhitelesség alanyának: a kir. közjegyzőnek személyéből, vagy kívülről harmadik személy részéről s támadják meg azok a közjegyzői közhitelességet közvetlenül, avagy közvetve.

A «kir. közjegyző» elnevezést a büntető-törvénykönyv kifejezetten csak alig néhány helyen használja. Ha nem csalódom, mindössze 3 helyen fordul elő. A 266, a 460. és a 466. szakaszokban. A 460. szakasznak néhány szóból álló kitétele azonban sarkalatos jelentőséggel bír. S ez a következő kijelentése a törvénynek: «*a kir. közjegyzők szintén közhivatalnokoknak tekintetnek.*»

E rövid tételben adta meg a magyar törvényhozó nagyban és egészben — vonatkozásban és szerves kapcsolatban természetesen a büntető-törvénykönyv egyes, főleg a harminczkettedik, fejezeteiben foglalt rendelkezésekkel, — azon büntető jogi védelmet, melyben a kir. közjegyzői közhitelességet részesíteni jogpolitikai szempontokból s okokból czélszerűnek találta.

Ha azonban a büntető-törvénykönyv indokolásának a fenti kijelentésre vonatkozó részét megtekintjük, arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy a közjegyzői közhitelességnek a fenti kijelentésen alapuló büntetőjogi védelme nem volt teljesen öntudatos törvényhozói cselekvény.

A vonatkozó indokolás határozottan téves, egyoldalú és zavaros felfogást bizonyít s félreismerhetlenül mutatja, hogy nem nyugszik világosan s helyesen megfogalmazott s tudatosan alkalmazott elvi alapokon. Azt lehetne mondani, hogy a törvényjavaslat egészen mást czélt, mint a mit elért utóbb a kész törvény egészével szerves összefüggésben álló kérdéses kijelentésével. Az indokolás így hangzik: «A kir. közjegyzők egy külön csoportját képezik az ala-

nyoknak (t. i. a hivatali büntettek és vétségek alanyainak, a tulajdonképeni közhivatalnokok mellett), a mennyiben a közokíratok, illetőleg közhitelességű okíratok kiállításán, vagy okíratok hitelesítésén kívül a törvény értelmében bizonyos közhatalosi teendőkkel is bizatnak meg. Ez utóbbi működési körükre nézve szintén azon garancziák szükségeltetnek, melyek az okíratok körüli netaláni visszaéléseik ellen a törvény XXXII. fejezetében (az okírat-hamisításról) megállapítvák.» Ez indokolás értelme azt látszik mutatni, mintha a törvényhozó a kir. közjegyzőket nem a személyükben megtestesülő s tényeikben megnyilvánuló közhitelesség okából, hanem csak azért kívánta volna közhivatalnokoknak tekinteni, mert ugyanők a közjegyzői törvény értelmében mint bírói megbizottak vagy kiküldöttek is szerepelhetnek, vagyis ily lényeges mozzanat meghatározásánál a döntő jelentőséget a sajátos, az állandó, a szükségszerű minőségnek tulajdonítaná. Lettek legyen különben bárminő tévesek az indító okok, a melyek a törvényhozót a kérdéses kijelentésre készítették: maga a rendelkezés helyesnek, üdvösnek, sőt egyenesen házagpótlónak bizonyult, mert nélküle — amint ez a törvény egyszerű megtekintéséből, valamint az alább előadandókból kitűnik — a közjegyzői közhitelesség az ellene irányzott bűnös cselekvények legnagyobb részével szemben teljesen védtelen állapotban maradt volna.

A jelen cikk keretének, terjedelmének és tartalmának meghatározásánál a döntő szempontot annak a szem előtt tartása képezte, hogy a kir. közjegyző közhivatalnoknak tekintendő, nemcsak akkor, ha bírói kiküldötti vagy megbizotti minőségben jár el, hanem akkor is mindig, ha sajátképeni ügykörében, mint közhiteles személy működik.

Az előbbi minőségében alkalmazandók reá s vele szemben mindama büntető rendelkezések, melyek általában a hatóság egyéb kiküldöttei és tárgyaira vonatkoznak, a melytől a megbizotást, a kiküldetést nyerte; e minőségben vele ezúttal nem foglalkozunk s így e cikk korlátain kívül esik a vonatkozó büntető-törvénykönyvi rendelkezések felsorolása is.

Mint közhiteles személy azonban, a ki sajátos ügykörében működik, s a ki — bár közhivatalnok — de nem egyszersmind ható-

sági tag, avagy kiküldött is: a közhivatalnokok által és ellen elkövethető büntettek vagy vétségek alanya lehet, azon korlátozásokkal természetesen a melyek a közjegyzői tevékenységnek egyéb közhivatalnokokéval szemben korlátoltabb mivoltából következnek s mely korlátok azon teendők természetében fekszenek, a melyekben a közjegyző, mint közhiteles személy ügyköre kimerül.

E kitérés után röviden átfutunk a büntető törvénykönyv azon rendelkezésein, a melyek a királyi közjegyzői közhitelesség büntetőjogi biztosítékait szolgáltatják.

Magának a közjegyzőnek személyéből kiinduló s az okíratok körüli netáni bűnös ténykedések ellen a büntető törvénykönyv XXXII. fejezetében foglalt rendelkezésekben állapítvák meg a büntető jogi garanciákat.

E szerint a közokíraphamisítás büntetést követi el a kir. közjegyző, a ki hivatali hatáskörében hamis közokíratot állít ki, vagy a valódi közokíratot meghamisítja, ha ebből valakire jogsérelem háramlik, avagy háramolhatik. (393. §.)

Közokíraphamisítást képez, ha a kir. közjegyző az általa hivatali minőségben vezetett jegyzőkönyvbe vagy egyéb közhivatali könyvbe, az általa ugyane minőségben felvett okíratba valamely lényeges tény hamisan vezet be, hiteles alakú hamis kivonatot ad ki, vagy, ha a hivatali jegyzőkönyv vagy más közhivatali könyv lényeges tételét meghamisítja. (394. §.)

Közokíraphamisítást követ el azon kir. közjegyző is, a ki valamely okíratról hiteles alakban hamis másolatot ad ki, vagy valamely másolatot nem létező eredeti okírat másolatának hiteles alakjában bizonyít. (395. §.)

Ezen szakasz intézkedései a hiteles alakban kiadott hamis fordítmányokra is kiterjednek. (396. §.)

Azon kir. közjegyző, a ki hivatalánál fogva vezetésére bízott nyilvános könyvet, jegyzőkönyvet, vagy eredeti okíratot azon czélból, hogy valakinek jogára nézve lényeges bizonyítás megghiúsításáért, megsemmisít, egészben vagy részben használhatatlanná tesz, eltitkol vagy pedig az ellenfélnek átad: közokíraphamisítónak tekintetik.

Azon kir. közjegyző, a ki a jelen szakasz előbbi pontjában meghatározott valamely cselekményt az őrizetére bízott hiteles alakú

másolatra vonatkozólag követi el, szintén mint közokíraphamisító büntetetik. (8. §.)

Közokíraphamisítás miatt a szabadságvesztés büntetésen felül a hivatalvesztés és politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése is kimondandó. (399. §.)

Ugyancsak alanya lehet a kir. közjegyző a büntetőtörvénykönyv 328. §-ában meghatározott, a titok tiltott felfedezése által elkövetett vétségnek, amennyiben valamely család vagy személy jó hírnevét veszélyeztető és hivatalánál, állásánál vagy foglalkozásánál fogva megtudott vagy reábízott titkot alapos ok nélkül másnak felfedez.

Amennyiben a felfedezett hivatali titok nem veszélyezteti valamely család vagy személy jó hírnevét: a cselekvény mint fegyelmi vétség kerülhet megtorlás alá. (1874: XXXV. tcz. 57. §.)

Ezen intézkedés kiterjed a kir. közjegyző segédeire is.

Alanya lehet továbbá a kir. közjegyző a btk. 462. §-ában meghatározott hivatali sikkasztás büntettének, amennyiben a hivatalánál fogva (l. 1874. XXXV. t. cz. 108., 109. s köv. §§) kezeihez letett vagy kezelésére, illetőleg őrizetére bízott pénzt avagy pénzértékkel bíró más tárgyat elsiikkasztja. Súlyosabb büntetéssel fenýíti a törvény a hivatali sikkasztás elkövetőjét, ha a felfedezés megghiúsítása, megnehezítése czéljából a bevételek bejegyzésére vagy ellenőrzésére szolgáló könyvbe, számlába vagy jegyzőkönyvbe hamis tételt jegyzett be, vagy a bejegyzott tételt meghamisította, valamely kezelési könyvet, számlát, jegyzőkönyvet vagy a sikkasztásra vonatkozó más okíratot vagy íratot megsemmisített vagy használhatatlanná tett és általában, ha a sikkasztással összefüggőleg még más büntettet vagy vétséget követett el, amennyiben ez súlyosabb büntetés alá nem esik. (463. §.)

E szakasz gyakorlati alkalmazása közben a m. kir. Curia egy esetben kimondotta, hogy a hivatali sikkasztás alanya lehet a kir. közjegyző is a felek által reábízott vagy a magánfél megbízásából felvett pénzekre nézve: mert a közjegyző magánfelek ügyeiben is hivatalos minőségben jár el. (B. T. XVI. 64.)

A hivatali sikkasztás vétséget képez, ha a most elősorolt esetek egyike sem forog fenn s az elsikkasztott tárgy értéke a sikkasztónak óvadékpénzéből fedezhető. (464. §.)

Alanyává válhatik a kir. közjegyző a btk. 465. §-ában körülírt passiv megvesztegetésnek, amennyiben a hivatalánál fogva teljesítendő cselekményért, vagy annak mulasztásáért ajándékot vagy jutalmat követel, elfogad vagy az ez iránti ígéretet nem utasítja vissza s a szerint, amint cselekvénye vagy mulasztása nem járna hivatali kötelessége megszegésével, avagy azzal járna, enyhébb, illetve súlyosabb büntetés alá esik. Ugyane vétségben válik bűnössé az esetben is, ha az ajándék vagy jutalom az ő beleegyezésével harmadik személynek adatott át vagy ígértetett.

A törvény e rendelkezései azonban a btk. 466. §-ában foglalt kijelentésnél fogva nem vonatkoznak a törvényen vagy szabályokon alapuló díjakra s a kir. közjegyzőknek a díjszabályzaton felül önkényt adott jutalmakra, kivéve, ha azok mint a bíróság megbízottai járnak el.

Az a kir. közjegyző pedig, a ki az adott vagy ígért ajándékért vagy jutalomért hivatali kötelességét akár cselekvés, akár mulasztás által megszegi: a megvesztegetés büntette miatt lesz megbüntetendő.

A kir. közjegyzőnek amaz általános és szándékos kötelességszegése, melyet nem megvesztegetés következtében s nem maga, hanem mások érdekében vagy másnak ártalmára követ el: tényálladékát képezheti a btk. 471. §-ában meghatározott hivatali visszaélés vétségének. Míg a hivatali hatalommal való visszaélés vétségében válik vétkessé az a kir. közjegyző, a ki hivatali kötelességének teljesítését (pl. a hivatali köréhez tartozó irat kiállítását) megtagadja.

Ezek volnának a büntetőtörvénykönyvnek ama rendelkezései, a melyekben a törvényhozó, amint látható, elég széleskörű intézkedéseket tett arra nézve, hogy a közhitelességet a közjegyző részéről felmerülő bűnös cselekmények ellen biztosítsa.

Bár közvetlenül a közjegyzői közhitelességét nem érintik, de mivel a rendelkezések létoka s alapja azon kiváló fontosságban s jelentőségben fekszik, a mely a közjegyzői állásnak tulajdonittatik épen az abban megnyilatkozó közhitelesség okából, — megemlítem, hogy a kir. közjegyző által a közjegyzői jellegnek felhasználásával elkövetett lopás, tekintet nélkül a lopott dolgok értékére, hivatalból üldözendő büntettet képez (336. §. 9. p.) s ugyancsak hivatalból üldözendő büntettet képez — tekintet nélkül az okozott kár összegére — a csalás, ha azt a kir. közjegyző hivatala körében követte el. (381. §. 2. p.)

A kir. közjegyzői közhitelesség ellen harmadik személy részéről elkövethető büntetendő cselekvényekkel szemben első sorban a btk. 391. s következő szakaszainak rendelkezései bírnak jelentőséggel, melyek hamis közokiratoknak készítéséről s valódi közokiratoknak meghamisításáról intézkednek, a mely rendelkezések — tekintve, hogy »közjegyző« csak közokiratokat vehet fel (1874 35 t. cz. 58. §.) itt is teljes hatályú alkalmazást nyernek.

Nevezetesen közokirat hamisítás büntetettét követi el, a ki hamis közokiratot tartalmának megváltoztatása által meghamisít, ha ebből valakire jogsérelem háramlik vagy háramolhatik. Amennyiben pedig az imént meghatározott cselekményt azon célból követi el, hogy az által magának vagy másnak jogtalan vagyoni hasznot szerezzen, vagy valakit vagyonában megkárosítson, súlyosabb büntetési tétel szerint büntetendő. (391., 392 §§.)

A ki pedig szándékosan közreműködik arra, hogy valaki jogai vagy jogviszonyainak lényegére vonatkozó valótlan tények, körülmények vagy nyilatkozatok vétessenek be a közjegyzői közokiratba: egy évig terjedhető fogházzal, ha pedig e cselekvényt azért követi el, hogy az által magának vagy másnak jogtalanul hasznot szerezzen: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő. (400 §.)

E 3 szakasz alapján büntették a bíróságok, a ki közjegyzői okíratot idegen név alatt állíttatott ki s irt alá; a ki meghalt egyén nevében állíttatott ki s irt alá közjegyzői okíratot; aki hasonnevű személy nevében közjegyzői okíratot állíttatott ki oly ingatlanról, mely a másik meg nem jelent személy tulajdonát képezi; a ki közjegyző előtt személyazonosságot bizonyított a személy ismerete nélkül s végül, a ki valótlan tanúsításokat foglaltatott közjegyzői okíratba.

Ugyancsak az okíratghamisításról szóló fejezetben meghatározott megkülönböztetések szerint büntetetik az, a ki a más által készített hamis vagy hamisított közokíratot, ezen minőségét tudva, használja (405. §); valamint az is, a ki másnak aláírásával ellátott valamely kitéltetlen iratot (mely közokírat is lehet) az aláíró beleegyezése nélkül, vagy tudva, a létrejött megállapodás ellenére tölt ki, ha azt arra használja fel, hogy ez által az aláíró ellen valamely kötelezettség vagy jog létezése, megszűnése, vagy megváltoztatása bizonyíttassék (404 §.).

Még okíráthamisítás vétsége miatt lesz bűnvádi felelősségre vonható az, a ki azon czélból, hogy másnak kárt okozzon, olyan okíratot, mely vagy épen nem, vagy nem kizárólag sajátja, jogtalanul megsemmisít, megrongál vagy eltitkol. (406. §.).

A közjegyzői közhitelesség büntetőjogi óltalmára rendeltetvék még, habár nem közvetlen vonatkozásban, a 470. §. rendelkezései, mely szerint, aki közhivatalnoknak — tehát közjegyzőnek is — a végből, hogy kötelességét megszegje, ajándékot s jutalmat ad vagy ígér, a megvesztegetés vétségét követi el; úgyszintén a 220. §. intézkedése, mely szerint a hamis tanúzás, ha ez kir. közjegyző elleni fegyelmi ügyben követtetik el: súlyosabb beszámítás alá esik.

Még távolabbi vonatkozásban állanak, de még mindig a közjegyzői közhitelesség fokozottabb biztonságára birnak befolyással a büntető törvény azon rendelkezései, hogy hivatalból van helye a bűnvádi eljárás megindításának, ha kir. közjegyző ellen hivatali kötelességeire vonatkozólag állított olyan tény, mely valódisága esetében bűnvádi vagy fegyelmi büntetést vonna maga után (270. §. 1. p.); hogy rágalmazás és becsületsértés esetében az állított tény, illetőleg kifejezés valódiságának bizonyítása meg van engedve, ha a sértett kir. közjegyző s az állítás vagy kifejezés hivatásának gyakorlatára vonatkozik (263. §. 1. p.); — hogy az ellopott dolog értékére tekintet nélkül büntettet képez a lopás, ha a tolvaj, vagy, ha többen volnának, ezek egyike, a lopás elkövetése végett közjegyzői jelleget színlel (336. §. 10. p.); — hogy büntettet képez s öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő a zsarolás, ha a zsaroló közjegyzői minőség színlelésével követte el (353. §. 2. p.); s hogy tekintet nélkül az okozott kár összegére, hivatalból üldözendő büntettet képez a csalás, ha a csaló annak elkövetése végett közjegyzői minőséget színlel. (381 §. 1. p.)

Ha még megemlítem a kihágási büntető törvény 44. és 45 §.-ait, melyekben bűnössé válik az, aki a kir. közjegyző címet illetéktelenül használja, vázlatos előadásban az előadottakban meríthetjük ki azon büntetőjogi rendelkezések felsorolását, a melyek által a közjegyzői közhitelesség szorosabb és tágabb körben a magyar büntetőtörvénykönyv rendelkezései alapján büntetőjogi óltalomban részesül. Amint látható, két mozzanat az, a melyen, mint sarkköveken, a védelem egész rendszere felépül. Az egyik a törvény ama kijelentése, hogy a kir. közjegyző közhivatalnoknak tekintendő; a másik

azon körülmény, hogy a közjegyző sajátos működési köre közokiratok felvételében áll és merül ki.

De ugyan e két mozzanat által feltételezvék és irvák körül a büntetőjogi garanciák korlátai is.

Hogy a közjegyzői közhitelességnek büntetőjogi védelme teljes és kimerítő e? — s hogy annak — különösen szemben a külföldi törvényhozások hasontárgyú rendelkezéseivel — melyek a hiányai és hézagai? — erről egy más alkalommal.

Dr. Gáal Tibor
fiumei királyi ügyész.

Közjegyzőség és a hitelszövetkezetek.

A mezőgazdasági hitelnek eddigelé csak egy alakja van nálunk kifejlődve, t. i. a jelzáloghitel. De még a jelzáloghitel terén is, főleg a kisbirtokosoknál, nagyon sok a kívánni való. A mezőgazdasági hitel számára volna ugyan még egy forrás, mely még teljesen kihasználatlan, ez az ingó záloghitel. Ennek kifejlődéséhez azonban még külön törvényhozási intézkedések szükségesek. Ilyen intézkedés volna például az állatbiztosítás, mely a marhalevelügy megfelelő rendezésével oly hitelalapot adna a gazda kezébe, a minek megbízhatósága megközelítené a jelzálog biztosságát; végrehajtás esetén pedig a kölcsönösszeg folyóvá tétele ennek az ingó zálogtárgynak eladásával még könnyebb és gyorsabb volna, mint a jelzálogul lefűtött ingatlanoké.

Addig azonban, a míg az állatbiztosítás törvényes feltételei megállapítva nincsenek, a mezőgazdasági hitel tisztán a személyi hitel jellegével bir, minden anyagi biztosíték nélkül. Ennek a személyi hitelnek kielégítésére vannak hivatva a hitelszövetkezetek.

Anyagi biztosíték hiányában a hitelszövetkezetnek — és ennél fogva a személyi hitel-ügynek — legelőbbvaló kérdése az, hogy a késedelmes adóst azonnal fizetésre szoríthassa a hitélvező. Erre szolgálna a közjegyzői intézmény igénybe véte'e az adóslevelek kiállításánál. Ha ugyanis a hitelszövetkezet a rendes törvényes formában állíttatja ki adósával a kötelezvényt, közjegyzői közbenjárás nélkül, ezzel a kötelezvényel csak magánokiratot kap adósától, melynek alapján a késedelmes hitélvező ellen csak hosszadalmas és költséges per útján képes követelését érvényesíteni.

Világos ez eljárás hátránya: a míg a per tart, az adós teljesen tönkre mehet, a költségek pedig mindenesetre fölöttébb felszaporodnak. Közjegyzői okirattal ellenben a hitelezőnek kockázatai nagyon megjavulnak és ennek természetesen az a következménye, hogy a hitelezés biztosabb és olcsóbb lesz, a minnek a hitelezők is, az adósok is hasznát látják. Minél kisebb ugyanis a kockázat, annál bőségesebb, gyorsabb és olcsóbb a hitel.

A gyors végrehajtás lehetősége, a mit a közjegyzői okirat nyújt, a hitelező biztosságát növelvén, sokkal könnyebb neki az adós részére halasztást engedni, mint a hitelezés egyéb alakjainál, mivel módjában áll — bármikor veszélyeztetve látja a kölcsönöszeget — követelését legott érvényesíteni. A közjegyzői okirat nyújtotta ezen előny a jelzáloghitelnél nem olyan lényeges, mert a jelzálogul lekötött ingatlan magát a követelést eléggé biztosítja; bár a követelésnek gyors folyóvá tétele a jelzáloghitel tekintetében is kívánatosá teszi a közjegyzői okirat használatát.

A követelésnek gyors érvényesítése igen szükséges kellék azonban a személyes hitelnél, akár kötelezvényen, akár folyó számlán, akár váltón alapul a követelés. E tekintetben a váltóval szemben is nagy előnye van a közjegyzői okiratnak, jóllehet a váltóadósság behajtásánál az eljárás amúgyis rendkívül rövid. A váltó alapján indított perben — mint tudjuk — a hitelező fizetési meghagyást kérhet és ha az adós ennek három nap alatt nem tesz eleget, végrehajtást is intézhet az adós ellen, Ámde a fizetési meghagyás ellen az adós kifogásokat emelhet, melyek, ha egész alaptalanok is, mégis megvan az az erejük, hogy a végrehajtást elhalasztják. Mind ettől megóvjá a hitelezőt a közjegyzői okirat.

Vannak azonban a közjegyzői okiratnak még sokkal nagyobb előnyei is, a váltóval szemben.

A váltó ugyanis a kereskedelmi forgalom hiteleszköze, mely mindig rövid lejáratra szól, használata bizonyos intelligentiát tételez fel az adósban, ezek a szempontok pedig a mellett szólnak, hogy a váltóhitelt igyekezzünk minél jobban kiszorítani a hitelszövetkezetek köréből.

A hitel szövetkezetek ugyanis tagjaik zömét a kisbirtokosok osztályából toborozván, ezek sem azzal az intelligenciával nem bírnak, a mi a váltó használatához szükséges, sem vagyonuk nem oly mozgékony, sem jövedelmük esedékessége nem lehet oly biztos és

meghatározott, mint a váltóadósság kielégítésére szükséges. Azt lehet mondani, hogy a kisbirtokos sohasem fizeti pontosan az adósságát. Vele szemben tehát a hitelezésnek olyan módja kívánatos, melynél a követelésnek gyors érvényesítése nincsen épen egy előre meghatározott naphoz kötve, hanem képes az adós viszonyait figyelembe venni, anélkül, hogy szükség esetén a követelés folyóvá tételének e miatt halasztást kellene szenvednie. Erre pedig a váltóhitel nem alkalmas, sem a hitelnek egyéb alakjai, hanem csupán a közjegyzői okirat. A közjegyzői okirat használatának csupán egy akadályja lehet, t. i. a költség kérdése. Ez azonban korántsem oly nagy, hogy az általa nyújtott előnyökkel szemben figyelembe jöhetne.

A közjegyzői okirat kiállítása ugyanis a következő költségekkel jár:

1., a II-ik fokozat szerinti bélyeg.

2., okirat szerkesztési díj, mely

300 frtig 1 frt.

800 » 2 »

2000 » 3 »

5000 » 4 » stb.

3., irásdíj oldalanként 20 kr.

Igy tehát például 300 forintos kötelezvénynél, feltéve hogy 3 oldalra terjed, a közjegyzői okirat összes költsége bélyeggel együtt 2 frt. 54 kr.

Ez a költség csak az esetben lesz nagyobb, a mikor a hitelszövetkezet a közjegyzői okiratról hiteles kiadványt kíván, vagyis a mikor már perre kerül a dolog; mert rendes körülmények közt nincs szükség rá, hogy a hitelszövetkezet hiteles kiadványt vegyen ki.

A hiteles kiadvány költsége a következőkből áll:

50 kros bélyeg

irásdíj oldalanként 20 kr.

hitelesítési díj az első két oldalért 50 »

a többiért oldalanként 15 »

Igy tehát egy 3 oldalas hiteles kiadvány bélyeggel együtt 1 frt. 25 krba kerülne.

Ha meggondoljuk, hogy a közjegyzői okirat használatának általánossá tétele a hitelszövetkezetek körében mennyire emeli a hitel biztosságát és mennyi hiábavaló pernek és végrehajtásnak elejét veszi; ennél fogva végeredményében mennyivel olcsóbbítja a hi-

telt: be fogjuk látni, hogy a közjegyzői intézménynek általános igénybe vétele mennyire alkalmas volna a hitelszövetkezetek üzletének fellendítésére és a személyhitel előmozdítására.

Természetes, hogy a hitelszövetkezeteknek is arra kell törekedniök, hogy az igénybe vett közjegyzői munka minél egyszerűbb és gyorsabb legyen és a díjak csekélységénél fogva ne vegye túlságosan igénybe a közjegyző idejét, ennél fogva az okirat kiállítását lehetőleg nyomtatott űrlapokon kellene végezni, melyeket a szövetkezet a közjegyzőnek kiadhat, úgy mint jelenleg azt több jelzálogintézet teszi. A közjegyzőre csuán a felolvasás, megmagyarázás és a záradék rávezetésének munkája marad.

Ég nagyobb munkakör vár a közjegyzői intézményre a mezőgazdasági hitel fejlesztése érdekében akkor, ha az ingó-záloghitel alakja kellő kifejlődést fog nyerni. Itt ugyanis a zálogul lekötött ingóságok leírása, birtoklások nyilvántartása, oly közhitelességű okiratok kiállítását teszi szükségessé, a minők végzésére éppen a közjegyzői intézmény van hivatva.

Azt hiszszük, a mezőgazdasági hitel fejlődésének legközelebbi feladata az ingó-záloghitel megvalósítása lesz. Ez azonban — mint fentebb is említettük — csak bizonyos idevágó törvényes intézkedések alapján lesz lehetséges.

Szántó Menyhért
földművelésügyi ministeri titkár.

A magyarországi kir. közjegyzők országos egyletének a honfoglalás ezredéves emlékének megünneplésével egybekötött közgyűlése.

A magyarországi kir. közjegyzők országos egylete a tavalyi közgyűlésen hozott határozatához képest f. é. szeptember hó 8.-án az ezredéves nemzeti ünnepet a maga részéről is megünnepelendő, rendkívüli közgyűlést tartott, melyen ugyancsak a nemzeti ünnep ötletéből kiírt s a magyarországi kir. közjegyzőség történetét tárgyazó pályázat eredményét is közzétette. Közöljük a következőkben az ünnepélyes közgyűlésnek, melyre a kir. közjegyzői karnak képviselői az ország minden részéből rendkívüli nagy számban összesereglettek, lefolyását.

I. Zimányi Alajos budapesti kir. közjegyző mint a magyar országi kir. közjegyzők országos egylete központi bizottságának elnöke, elfoglalván az elnöki széket, miután a jegyzőkönyv vezetésére Jakab Géza kiskörösi kir. közjegyzőt kérte fel, a következő megnyitó beszédet mondotta:

Országos egyletünk minden évben ünnepnek tekinti azt a napot, midőn közgyűlését tartja; mert ekkor alkalmunk nyílik az ország minden részéből összegyűlt egyleti tagoknak, — kartársainknak találkozása által, — intézményünk állapotáról, annak fejlődéséről, vagy a fejlődés akadályairól, valamint a kartársaknak helyzetéről bizalmas és így valódi értesülést, összefüggő és egyöntetű áttekintést szerezni.

De a jelenlegi közgyűlés az eddigieknél mégis nagyobb ünnepet képez reánk nézve, mert ez a közgyűlés a magyar nemzet honfoglalásának, — a magyar állam fennállásának ezredik évfordulója megünneplésével áll kapcsolatban.

Ez a körülmény pedig azért emeli ezt a közgyűlést az ünnep magasabb fokára, mert annak az ezer éves államnak mi is tagjai, mi is fiai vagyunk.

Ennek az államnak törvénye tette le kezeinkbe azt a feladatot, melynél fogva a jogügyleteknél a szerzett jognak a közhitelesség erejét adjuk meg, és ez által a jogbiztosságot szolgáltatjuk.

Nemes feladatunk sikeres betöltéséhez pedig felruházott minket ez az ezeréves állam közbizalommal és a közhitelesség jellegével és hatályával.

Ennek a két szónak «közbizalom» és «közhitelesség» a jogi és társadalmi életben nagy jelentősége van, mert e két szónak hatásában és erejében rejlik a mi hivatásunk erkölcsi ereje; — e két szó lényege adja meg nekünk a befolyást arra, hogy az államtörvények által előírt jogrendben a jogügyleteknél szükséges és fontos biztosságot nyujthassuk.

A közjegyzőség a jelenlegi szervezetében, ujkori intézményt képez, — de a hivatásunk lényeges jellegét képező közbizalom és közhitelesség — ez nem új, mert a lefolyt ezer év alatt ez a két tulajdonság a jogéletben mindenkor megvolt, csak hogy más módokon, más alakszerűséggel, más közegek által gyakoroltatott.

A közhitelű helyeknek és közegeknek, a kik a lefolyt ezer év alatt a jogi közhitelesség szolgálatában állottak, története, fejlődésé-

nek és a jogügyletekre gyakorolt befolyásának elősorolása elnöki előterjesztésem keretébe nem foglalható. De annyit még is említhetek, hogy az ehhez fűződő tudományos és indokolt történeti adatok felette érdekesek és tanulságosak.

A történeti adatok lánczolatossága nyomán határozhatjuk meg, hogy az a hivatás, a mit mi a közhitelesség szolgálatában jelenleg betöltünk, mily szervezet mellett felelhet meg a jelenlegi jogfejlődés általános és közérdekű követelményeinek, és kapcsolatban a jelenlegi tapasztalatokkal ki is jelenthetjük, hogy intézményünk jelenlegi szervezete ez ideig még sem a közjegyzők hatáskörének, sem a díjszabásnak, sem pedig a helyettesítés kérdésének tekintetében épen nincs harmoniában a jogélet országos fejlődésének és szükségleteinek alakulásával, sem azzal a közérdekkel, amely a megsohasodott, és sokoldalú jogügyletek közt a közhiteleséget mindinkább követeli.

Meggyőződésem az, hogy a magas törvényhozás a közjegyzői intézmény fejlesztését, valamint a közjegyzői karnak a jogéletre való befolyását az ezeréves tapasztalataiból meritett bölcsességgel az ország jogrendjének közérdeke és a jogbiztosságnak mindinkább fokozódó szükségessége folytán a fejlődés kellő fokára emelendi.

C akhogy nekünk közjegyzőknek áll kötelességünkben, hogy az erre vonatkozó gyakorlati adatokat és tapasztalatokat mi szolgáltatassuk, mert erre mi vagyunk legilletékesebbek, mi foglalkozunk a közhitelesség szolgálatában gyakorlati működésünkkel a jogügyletek körül; — mi láthatjuk közvetlenül naponként sok példában azokat a káros következményeket, amelyek a jogi ismereteket nélkülöző beavatkozók befolyásával keletkezett jogügyleteknél naponként roncsolják a nép körében a jogrendet.

Országos egyletünk az alapszabályok értelmében épen azt tekintti feladatának, hogy az országban előforduló gyakorlati tapasztalatokat egyleti társas működéssel összegyűjtse, azokat egyöntetűleg a magas kormányzatnak előterjesztés, javaslat, kérelem vagy vélemény alakjában előterjeszse abból a célból, hogy azok az előterjesztések a törvényalkotásnál felhasználtassanak.

Elnöki feladatomat a jelen közgyűlésen az képezi, hogy beszámoljak arról a tevékenységről, a mit az egylet központi bizottsága az utolsó közgyűlés óta kifejtett. Ezt a beszámolást most azonnal is megtehetném, de előterjesztésem nagy része számadatokkal s egyéb

tárgyilagos kérdésekkel áll kapcsolatban, melyek megvitatás alá tartoznak s több időt vesznek igénybe. Minél fogva a t. közgyűlésnek azt ajánlom, hogy szenteljék a mai napot édes magyar Hazánk nagy ünnepének honfíui kegyelettel való megünnepelésére, és a mai nap csak a tárgysorozatnak első négy pontját, mint az ünnepléssel kapcsolatban levőket, intézzük el. Abban a reményben tehát, hogy a t. közgyűlés ehhez hozzájárul: felkérem Rupp Zsigmond kartársunkat, hogy a magyar közjegyzők nevében, ünnepi emlékbeszédben fejezze ki azt a mély hazafíui érzelmünket, amelylyel mi magyar közjegyzők az ezeréves állami ünnep alkalmából eltelve vagyunk.»

II. Ezek után az elnöki emelvényre lépett **Rupp Zsigmond** budapesti kir. közjegyző és a következő beszédet tartotta:

Minden igaz magyar, a ki csak teheti, ide zárandokol most hazánk fővárosába, hogy millenáris kiállításunk remek gyűjteményeiben gyönyörködjék, melyekben király, egyházak, kormány, főurak és egyéb magánosok annyi remek kincset és kulturánk mai fényes állapotát feltűntető mű-, ipar és egyéb tárgyakat közszemlére kitétek.

Nem ugyanazon egy cél vezeti ide mindnyájukat: az egyik tudvágyának, a másik műérzékeinek, a harmadik különös szakmabeli érdeklődésének és sok ember közös kiváncsiságának kielégítését keresi.

De a valódi magyar hazafit, legyen az bármily ajkú — a honzeretet vezeti ide; az itt hazafias érzelmei kielégítést keresi — és fel is találja.

És ha élénkebben dobog szíve azok láttára, a mik drága hazánk nagyszerű kulturalis fejlődését és felvirágzását oly tündöklően állítják eléje: egy épületcsoport különösen az, amely szívünkre oly hatalmas vonzerőt gyakorol! Nem csoda, mert hisz azt hazánk dicső története ezredik évének betöltése szent templommá avatta fel.

Népünk nagyja- kicsinyje bámulja az abban felhalmozott kincseket. Áhitattal mereng a multról regelő emléktárgyakon, mint szent ereklyéken — hisz ezeréves multunkat tárják föl azok előtte, azt a multat, mely fölött a legkomorabb vészek idején is csak dicsőség fénylett.

A szentelt serlegek, a Megváltó alakjával diszitett keresztek, Isten-félelmünket hirdetik, a behorpadt paizsok szabadságunk védelmezését, az a sok vérrozsda, kicsorbázott kard pedig a ha-

lános csapást, a melyet a magyar kar mér arra, a ki alkotmányát, létét támadni meri.

Mi természetesebb, mint hogy megindulva nézi még az idegen is e drága emlékeket — ha előttük állva multunkon mereng és emlékébe idézi azt a vértengert, a mely magyar földön, magyar testből patakzott össze, nemcsak a mi, hanem a nyugot békés fejlődésének védelmében is.

Itt tanulja megérteni az idegen a magyarnak oly szívós ragaszkodását szent anyaföldéhez, hazájához, — itt tanulja megérteni az egész művelt világ élő példa gyanánt állitható, szabadságért való rajongását!

Lelkesülten hagyjuk el e szent templomot!

S ha elhagytuk és másfelé fordulunk, — kiki saját szakmájának kiállítását keresi föl első sorban.

A műbarátot a műtárlat, a technikust a gépek érdeklik, a bányászt a föld méhének gyümölcse, az erdészt a rengetegek idekerült fáit és így tovább.

Természetes, hogy mi, jogászok, kíváncsiságunkkal, érdeklődésünkkel szintén a saját szakmánkhöz fordulunk s a *jogszolgáltatás kiállítását* keressük fel.

És belépve, üdvözöljük az eszmét mely azt létesítette, s elismerést szavazunk ama körültekintő gondnak, buzgóságnak, mely az ott közszemlére kitett nagy értékű tárgyakat összegyűjtötte; az ókori okiratokat, könyveket, régi justitiánk maradványait, ereklyéit.

A messze régi korba visszanyúló távlatot nyitnak azok; szemünknek tekintete el-eltévelyeg justitiánk őskori homályába, minden erőlködött kutatás dacára nem találván elég világosságot, hogy magának csak némi vázlatos képet alkothasson akkori jogszolgáltatásunkról. De mennél inkább közeledik tekintetünk a későbbi, különösen a középkori századok maradványai felé, mindig nagyobb lesz a világosság, és ki-kidomborodik a mult jogéletünk képe.

De ime, egyszerre megakad tekintetünk a XV. század néhány okiratán, — melyek csakhamar egész figyelmünket és egész érdeklődésünket oly élénken lekötve tartják.

Közjegyzői okiratok azok — közjegyzői okiratok a mai értelemben véve — az 1415, 1426, 1491 évekből.

Hát létezett volna hazánkban már évszázadok előtt is közjegyzői intézmény?

Ha intézmény alatt törvényhozásilag létesített állami szervezetet értünk: nem! Közjegyzői intézményről hazánk multjában ily értelemben nem szólhatunk.

De igenis szólhatunk közjegyzőségről oly értelemben, — hogy itt valóságos közjegyzők tényleg működtek, működésüket a fejedlem és az egyházi bíróságok túrték, a közönség pedig tényleg igénybe vette, sőt okiratainak közhitelességet tulajdonítottak — és a közjegyzőség mesterségét még egyetemeken is tanították.

E tárgy rövid ismertetését tűztem ki feladatombul, mert azt hiszem, ha nekem jutott az a kitüntetés, hogy együletünk mai rendkívüli — ha szabad mondanom: millenaris — közgyűlésén az ünnepi beszédet elmondjam: feladatomban helyesen és az ünnephez méltóan csak akkor oldom meg, ha hazai jogtörténetünket részben még ismeretlen adatokkal öregbitem, és pedig oly adatokkal, a melyek hazánk mult, sőt régmult jogszolgáltatására is némi világot vetnek, az okiratszerkesztés, a közhitelesség institutioira, nevezetesen a hiteles helyek és közjegyzők működésére.

* * *

Őskori jogéletünket a királyok előtti korszakban áthatlan sötétség fedi, de azért vannak, a kik bizonyos későbbi jogtörténeti nyomokat e korszakra vélnek visszavezethetni. Ezek abból indulnak ki, hogy a honfoglaláskor a hazánk északi és észak-nyugati részeiben lakott szláv népeknek fejlettebb kulturájuk volt, mint őseinknek, miből azt következtetik hogy ezen szláv népek kulturáját idővel őseink is átvették, egyik-másik jogszolgáltatási institutiojukkal egyetemben.

E föltevést az illetők különösen a pristaldok szereplésére alapítják.

És kik voltak a pristaldok? Tények tanusítására hivatott, közhitelességgel felruházott közegek, kik tehát — bár ügyvédi és birói végrehajtói teendőket is végeztek volna — a közhitelesség különös történetében is figyelmet érdemelnek.

Hogy pedig őseink a legrégebb korszakban is alkalmazták e pristaldokat, azt némelyek elnevezésük leszármaztatásával indokolják.

«Pristald» ugyanis *szláv* eredetű név. Oroszul *pristađ* még ma is «megjelenőt» «biztost» jelent.

Annyi bizonyos, hogy ezen ókorban justitiánk csak kezdetleges, mert őseink a honfoglalás után nem oly hamar rejthették kardjukat hüvelybe, — ellenkezőleg, az önvédelem azt újra kirántatta, és csak később kezdhették meg az állami szervezkedést, a jogélet fejlesztését, a mikor a béke évei a kard helyett ásót, kapát adtak a kezükbe. A *pristald*-dal a későbbi évszázadokban, sőt még a XVI. században is találkozunk.

A legrégebb «*pristald*», a kit név szerint ismerünk és a kinek működéséről is tudomásunk van, Butea volt, a ki 1092-ben a Szent László király által a bakonybéli apátságnak ajándékozott 24 telek átadása körül törvényes bizonyosság gyanánt közreműködik. Számtalan ily aktusokat és *pristald*-okat idézhetnénk, és pedig nem csak olyanokat, a kik egyházi és közügyekben szerepeltek, hanem olyanokat is, kik magánügyek körül jártak közben. — Így például tudjuk, hogy 1237-ben Bálint *pristald* kíséretében jelentek meg az illető felek a fehérvári káptalan előtt egy szőlő eladásának megállapítása végett.

Érdekes egyebek közt különösen azon pristaldusi idéző jelvény az 1533. évből, a mely a kiállítás igazságügyi pavillonjában 72. szám alatt közszemlére van kitéve. Ezen idéző jelvény egy kis tányér nagyságú pecsétalakú falemezecske, melybe két kalapács és az évszám van bevésve.

Jellemző, hogy ezen *pristald*-ok, legalább az első évszázadokban, írni nem tudtak, mert akkoriban az írás mesterségét rendszerint csak a papok gyakorolták. Ők tehát tulajdonképen nem voltak *notarius*-ok, de azért mégis közhiteles-éget élvező közegek voltak, a kik az illető tény, illetőleg ügyletet — és pedig a király nevében — tanúsították, a mit aztán az illető hiteles hely jegyzője utólag írásba foglalt.

Róluk itt ott törvényeink is tesznek említést.

Vajjon hazánkban a tulajdonképeni közjegyzők szereplése mikor kezdődött, azt biztosan nem tudjuk, annyi tény, hogy már a XI. században is akadunk nyomukra.

Hogy eredetüket, a jogszolgáltatás egyéb tényezőihez való viszonyukat, működésük valódi jelentőségét helyesen megítélhessük, tudnunk kell, hogy azon időben Olaszországban a közjegyzők intézménye nagyban fejlődött, sőt a XII. században már virágzott is.

Ezt tudnunk kell azért, mert Olaszországban keresendő a közjegyzőség bölcsője.

E beszéd szűk kerete nem engedi, hogy az olaszországi közjegyzőséggel terjedelmesebben foglalkozzam — csak röviden akarom a következőket felemlíteni:

Már a római császárok előtti időben is voltak «*notarius*» vagy *librarius*-ok. Azokat hívták így, a kik az írástudást magánosok szolgálatában vagy bérért, vagy mint rabszolgák gyakorolták, míg ellenben a közhivatalokban alkalmazott irnokokat «*scribae*», «*excerptores*»-eknek nevezték. A «*notarius*» név a rövidítésektől (*notae*) vette eredetét, melyeket az irnokok alkalmazni szoktak. A *publicus* jelző pedig onnan ered, hogy szokás, sőt törvény szerint is mindenkor a közteren (piacon - innét «*forensis*»-nek is nevezték) tehát nyilvánosan mindenkinek szeme láttára és füle hallatára működtek.

A mai értelemben vett közjegyzőkhöz azonban csak az *Ulpian* idejében is már jelentkező «*tabellio*» hasonlítottak, vagyis azon irnokok, kik igen valószínűleg sem magánosok, sem hatóságok szolgálatában nem állottak, hanem kezdetben szintén mint rabszolgák, de később mint független szabadosok, az írást iparüzlet gyanánt megkeresés folytán nyilvánosan gyakorolták. *Tabellio*-knak azért nevezték őket, mert kezdetben viasztáblákra irtak.

A *tabellio*-któl *Justinián* idejében már jogtudományt is követeltek. Ezek czéhekhez hasonló testületeket (*scholae*) alkottak és egyeseknek különös működési helyük (*statio*) volt.

A szerkesztendő jogügyletet, vagy nyilatkozatot előbb külön fogalmazványba (*scheda*) vették fel és ebből készült az ünnepélyes okmány (*mundum*). Ez az *Isten* nevének felhívásával, a császár és *consul*-ok uralkodási idejének kitételével kezdődött (*indicatio*) és azt a tanúk is aláírták, illetőleg kézjegyükkel ellátták. Végül a *tabellio* írta az okmányt alá s egyuttal monogrammjával is ellátta, de pecsétet még nem alkalmaztak.

Ime ezek voltak a közjegyzői kiadványok legjellemzőbb külsőségei, melyek később is, az egész középkoron át minden «*in forma publicam*» öltött oklevélnek külső jellegét megadták. Fontos, hogy a *tabellio*-nak az okmányt a *statio* különbeni elvesztésének terhe alatt személyesen kellett felvennie.

A mint ebből látjuk, a mai értelemben vett közjegyzőség lényege nagyrészt már a római közjegyzők institúciójában is kifejezést talált.

Csak a magasabb autorisatio hiányzik még, a mi legelőször a frank királyok korszakában, különösen Nagy-Károly idejében jött szokásba.

E magasabb auktorisatiót nemcsak a császár, hanem a másik legnagyobb hatalom, a pápa is gyakorolta, minek folytán császári és pápai tabelliokat különböztettek meg, kiket ez időben már rendszerint notariusoknak neveztek.

A kinevezési jog később egyes főurakra, udvari palotagrófokra, főpapokra szállott át, a kik azt, mint biztosok, a császár nevében gyakorolták. A császári hatalom csökkenésével egyes testületek, itt ott egyetemek, de főleg városok is gyakorolták a kinevezést.

Minden esetre már akkor is szükséges volt, hogy a kinevezett közjegyző felvétessék a collegiumba s hogy vizsgát és esküt tegyen. E nélkül a jegyzőséget senkisémm gyakorolhatta, s ha megis tette, mint falsarius büntetés alá került.

E collegiumok a közjegyzőség kifejlődésére már a XII. században nagy befolyást gyakoroltak. A beladministratio és a testület érdekeinek képviselője, különösen pedig a felügyelet, különféle functionariusok közt volt felosztva.

Ilyenek voltak az előjárók, kiknek kezébe különösen a fegyelmi hatalom volt letéve, a pénztárnok, az ügyész és a vizsgálók. Érdekes, hogy a collegiumok fegyelmi hatalma az egyes tagoknak még magáviselőjére is kiterjedt, így például fennállott egyes collegiumoknál az a szabály, hogy a tabelliok bizonyos napokon közös processióban a misére menjenek, az elhalt tagok temetéséről gondoskodjanak, tisztességesen éljenek, a játék és korcsmalátogatástól tartózkodjanak, egyszerű ruhát viseljenek stb.

*
* *

A közjegyzői intézmény akkoriban Europa országaiban a római jog recipiálásával már mindinkább terjed, különösen Franciaország déli részeiben és Németországban, később még inkább — a canonjog általános érvénye által — a szentszékek révén és ezeknek szolgálatában.

A XI. században már hazánkban is bukkannak jegyzők működésére, mely Olaszországból plántálódott át, sőt e századból már a szokásos közjegyzői záradékokkal ellátott okiratokat is találunk.

A közjegyzőségünk történetére nézve különösen fontos, hogy III. Béla király alatt a pécsi egyetemen és később a veszprémi iskolában az egyházjog mellett már az «Ars notarialis»-t is tanították. És ebben fekszik a magyar közjegyzőség tulajdonképeni eredete.

Első jegyzőink egyházi férfiak voltak és pedig legnagyobb-részt olaszok.

Általában meg kell említenem, hogy az ókornak közjegyzői okiratai a hiteles helyek intézményének életbe léptéig túlnyomó részben közjogi, városi vagy egyházi ügyeket tárgyaltak. Nagyon kevés azon okiratok száma melyek magánjogi ügyleteket tartalmaznak.

Hazánkban már a XI. és XII. században királyi jegyzők is működtek, kik a közjegyzőktől határozottan megkülönböztetendők. Ezek voltak t. i. azon jegyzők, a kik a királyok állandó szolgálatában állottak és magánfeleknek ügyeiben nem jártak el, noha e részben is ismerünk kivételt, mert például Barnabás király jegyző 1152-ben egy Márgit nevű nőnek végrendeletet szerkesztett. Ezek «notarius» nevet is viseltek ugyan, de «cancellarius capellanus» és más elnevezést is nyertek.

A notáriusok karához tartozott Béla király névtelen jegyzője s, kinek — a mint tudjuk — nevét és működésének idejét tudósaink pontosan meghatározni még nem voltak képesek.

Ezen notariusok, cancelláriusok, rendszerint papok voltak. Ők képezték a XII. század vége felé a királyi cancelláriát, a miből később a m. kir. udvari cancellaria keletkezett. Ezek tehát határozottan megkülönböztetendők a notari publicitól, a valóságos közjegyzőktől, a kik sem a királyok, sem hatóságok, vagy egyes személyek szolgálatában álló hivatalnokok nem voltak, hanem — mint az olasz közjegyzők — a felek ügyeiben akárkinek megkeresése folytán mint önálló hiteles közegek működtek.

Nagyon fontos azonban, hogy nem ismerünk Magyarországon egész multjából közjegyzőt, ki királyi auktorisatiót nyert volna. Valamennyi császári vagy pápai, sőt császári és egyúttal pápai auktorisatiót bírt.

Ez egy igen feltűnő jelenség; feltűnő különösen azért, mert a közjegyzők még az Anjouk korában sem nyertek királyi megerősítést, tehát egy idegen hatalom rendelte ki őket, miután a királyi

hatalommal a császári még nem volt egyesítve, s ennek daczára működésüket — bár hiányzott a törvényhozás sanctioja is — nemcsak a király és a hatóságok túrtek, hanem szolgálatukat igénybe is vették.

Tasnádi Nagy Gyula szerint ezen érdekes jelenségeknek az a magyarázata, hogy ebben «a korban két hatalmas tényező az egész intézménynek bizonyos egyetemes jelleget kölcsönzött, arra a középkorosság bélyegét mintegy rányomta. E két tényező a pápaság és császárság volt.

A nyugati keresztény világ egységének eszméje a nyugat római császárság felélesztésével e kettőben nyerte kifejezését és megtestesülését.

Egymással versengve mind a kettő az universális monarchia felépítésére törekedett; és egyfelől az a felfogás, hogy a pápa Krisztus helytartója e földön a kit, legalább a lelkiekben illet a hatalom az egész kereszténység felett, másfelől a dominium mundi hypothesis, mely szerint megint a császár, mint a római imperatorok örököse az egész világ ura, kinek alája vannak rendelve a föld minden fejedelmei, — azt a nézetet szülte, a mely különben a római jognak az egyházzal való összeköttetéséből a középkori társadalmat szervező jus utrumque párhuzamából is következett: hogy közhitelű és a törvény előtt bizonyító erővel bíró közjegyzői okirat csak az lehet, mely vagy a császártól, vagy a pápától meghatalmazott kézből (manu publica) emanált. Viszont a sacris apostolica et imperialis auctoritatibus kinevezett publicus notariusoknak oly széles hatáskör tulajdonított, hogy helyhez nem kötve bármely országban bárhol szabadon működhettek és gyakorolhatták jegyzői tisztüket.»

Ime egy igen jellemző példa azon közjegyzői okirat, a mely a trencsényi Csák Mátéval folytatott tárgyalásokról vétetett fel a midőn ez Róbert Károlyt Magyarország királyának elismerte. Ezen közjegyzői okirat felvételére maga Csák Máté kérte fel Pontecurso János császári közjegyzőt, a ki tehát még idegen illetőségű is volt. Ezen közjegyzői okiratot, melyet még két pápai közjegyző irt alá, érdekessé teszi azon fontos közjogi tárgy is, a melylyel foglalkozik.

Jellemző az is, hogy a Nagy Lajos királyunk leánya és Bölcs Károly francia király másodsülött fia közt létesült eljegyzési szerződésről 1374-ben felvett közjegyzői okiratot pápai auctorisatiót

nyert közjegyző vette fel. Érdekes ezen közjegyzői okirat azért is, mert ez a legrégibb magyarországi közjegyzői okiratba foglalt házassági szerződés, a mit ismerünk.

Az ily császári vagy pápai megerősítések azonban itt Magyarországon is adattak, mi bizonyos ünnepélyességek kíséretében szokott történni. Így például két, név szerint meg nem nevezett közjegyző ily megerősítéséről maga tesz tanuságot. Az egyik főlemlíti még azt is, hogy auctorisatiója Pesten 1490-ik évben bizonyos ünnepélyes szertartás mellett a templomban ment végbe. Az ily felavatás az investitio szokásos symbolumaival: gyűrű, toll, tintatartó, pergamenlap átadásával és a kegyelem csókjával ment végbe. Egy másik közjegyző a következőket írja: «Engem Jan Tamás úr Budán, Kiliannak budavárosi jegyző házában 1476-ban Sz. Katalin szűz és vértanú napján déli 12 órakor felavatott közjegyzőnek.»

Régi kartársaink nagyobb része — a mint mondám — Olaszországból vándorolt be, idegen volt. De ismerünk akárhány magyar származású közjegyzőt is, a kik azonban rendszerint jogi tanulmányaikat olasz egyetemen — a legtöbben Paduában — végeztek. Így például véletlenül épen azok a közjegyzők, a kik az igazságügyi pavillonban kiállított 4 közjegyzői okiratot szerkesztették, mind magyarok voltak.

A régi közjegyzők által felvett közjegyzői okiratok külalakját illetőleg alig tapasztalunk eltérést a mai közjegyzői okirat alakiságától.

A magyar közjegyző is mindig hivatkozott az olasz közjegyző példájára pápai vagy császári auctorisatiójára, magát tabelliónak, az általa fölvevett okiratokat instrumentum publicumnak nevezvén, vagyis a közhitelesség fogalmával jelölvén meg működését; határozottan utal (és az egyik főszabály volt) a felek megkeresésére, a rogatoria, — az okiratok bevezetésében és záradékában ugyan azokat az ünnepélyességet követték, a melyek akkoriban külföldön jellemezték a közjegyzői okiratokat. Isten nevének felhívásával főlemlítették a pápa vagy császár nevét, uralkodása idejét, az okirat szerkesztésének, illetőleg az ügylet megkötésének helyét, idejét, igen gyakran még az óráját is, továbbá a tanuk nevét. Csak az okiratok aláírásában a *signum*ban volt még a különbség.

Így például az igazságügy pavillonjában látható, már említett közjegyzői okiratokon is hiába keresünk aláírást és pecsétet. Ezeket pótolta minden egyes közjegyzőnek sajátos jegye (*signum*) és —

mert a közjegyzők egyszersmind papok voltak — signumuk gyanánt leginkább kiczifrázott kettős keresztet vagy kelyhet használtak (különösen a pápai közjegyzők).

Vannak azonban közjegyzői okiratok, a melyeket a signumon kívül az illető egyházi bíróság pecsétjével (a mennyiben t. i. az ügylet előtte tárgyalatott) láttak el. Ilyen például az igazságügy pavillonjában 58 sz. alatt látható okirat.

Ez tehát rövid vázlata azon ^{**} legfontosabb mozzanatoknak, a melyeket elődeink működéséről e beszéd szűk keretében elmondani szükségesnek tartottam.

Látjuk ebből, hogy a közjegyzőségnek hazánkban nem volt fényes multja. De nem is lehetett, hisz nem volt, a ki ápolja, a ki részére megfelelő hatáskört biztosítva kifejleszse. A közjegyzőség csupán túrt, egyéb intézmények — első sorban a hiteles helyek, később a biráskodási joggal felruházott vármegyék és városok — által működési teréről leszorított intézmény volt.

Hogy a közjegyzők működése hazánkban nagyobb mértékben soha elterjedve nem volt — azt már az is igazolja, hogy Verbőczy róluk egyetlen szócskával sem emlékezik meg, — továbbá, hogy Zsigmond királyunk 1404 évi decretumától eltekintve — mely azonban szintén tiltó, illetőleg megszorító volt, a mennyiben ugyanis megtiltja a közjegyzőnek, hogy bizonyos peres ügyekben ügyvédi megbízást vállaljon — a törvényhozás is velök soha egyáltalán nem foglalkozott.

Annyi bizonyos, hogy az 1526. évtől kezdve a közjegyzőség nyoma mindig gyéribb lesz, míg végre a XVI. század közepe felé egészen eltűnik. Ezen annál kevésbé csodálkozhatunk, mert a mohácsi vészszel elpusztult közjegyzőségünk ápolója is, a pécsi egyetem. Igaz ugyan, hogy a Pázmán-téle egyetem fenmaradt, de ott az Ars notarialist sohasem adták elő. Arról sem tudunk semmit, hogy a közjegyzőséget később bármely iskolában tanították volna. Meg kell még említenem, hogy a hiteles helyek által felvett okiratokkal szemben aránylag kevés közjegyzői okirat maradt hátra. Így például azon összes, — nagyobb részt közjogi és egyházi ügyeket tárgyzó közjegyzői okiratok száma — melyek az országos levéltárban őriztetnek, 298-at teszen. Ezek közül a legrégebb Spalatoban 1273 november 23.-án és tulajdonképeni magyarországi 1362-ben és a leg

ujabb 1533 január 12-én kelt. Ezek a levéltárba elhelyezett magán-családoknak, de főleg a II. József császár által felosztatott szerzeteseknek irataival kerültek ide. Kétségtelen, hogy ezeken kívül egyes főúri családok, de még a káptalanok és conventek irattárában is őriznek több közjegyzői okiratot, de ezek még felszínre hozva nincsenek.

*
* *

Vonjuk most össze még egyszer mindazon adatokat, a melyek a régi közjegyzőségünk valódi jelentőségét és természetét megvilágítják és vonjunk párhuzamot a régi és mai közjegyzőség közt.

Különös sajátosságai a régi közjegyzőségnek a következők: a közjegyzők legnagyobb részt papok voltak, a kik vagy császári vagy pápai, vagy pedig császári és pápai auctorisatiót nyertek, de sohasem királyit.

A régi közjegyzők — a mint Zsigmond király idézett decretumából tudjuk: ügyvédi teendőket is végeztek.

Auctorisatiójuk nagyobb ünnepélyességgel ment végbe, — különösen a pápaiaké: néha a templomban is. Ezen auctorisatiót a legfelsőbb hatalom meghatalmazottjától vettek át.

A közjegyző az előtte kifejtett tényekről — a mint már mondám — nem vett fel közjegyző okiratot (ősíratot) a mai értelemben, hanem egyszerű jegyzeteket készített (sédát), a melyet azután állandóan őrizett. E jegyzeteket a felek nem írták alá. Ezekből készítette azután a közjegyző a mai kiadványnak megfelelő mundumot — de e mundumot sem írta alá és pecséttel sem látta el — hanem a helyett rárajzolta a maga signumát. (Szónok ez alkalommal felmutatja a magyar országos levéltárban őrizett összes 298 közjegyzői okiratoknak signumait).

De különösen fontosak — és pedig a régi közjegyzők előnyére a következő eltérések a mai gyakorlattól: A közjegyzői tudományt abban az időben hazánkban is egyetemeken tanították, a mit ma nem teszünk. A jelöltek ott tettek vizsgát, a mi nélkül auctorisatiót nem nyertek. Ezt se követeljük ma meg. Igen nagy előnye volt az akkori közjegyzőségnek, a mi a közjegyzőnek nagyobb tekintélyt is biztosított, hogy még fejedelmi tényeket, köz-, egyházi-, sőt diplomatiái fontosságú ügyeket is tanúsított, a mint azt a többek között a Csák Máté ügyében felvett előbb említett közjegyzői okirat mu-

tatja. Ily természetű volt például azon közjegyzői okirat is, melyet Lőrincz Vilmos zágrábi császári közjegyző azon egyességről szerkesztett, a melyben Zsigmond királyunk 1387-ik évben esküvel kötelezi magát a turini béke megtartására.

**

Mielőtt a hiteles helyek intézményére áttérnék — szükségesnek tartom még az említett «ars notarialis»-t rövid vázlatban ismertetni. Ezt jelenleg a bécsi császári levéltár theologiai osztályában a kéziratok közt őrizik.

Fontos és érdekes ez, mert (a nem nagy számban reánk maradt közjegyzői okiratoktól eltekintve) — egy pendant-al, t. i. a Nyirkátay Tamás által Mátyás király korában szerkesztett stilus cancellariae-val együtt, mely különösen formularekat ad, az egyetlen történeti emlékünknél a múlt közjegyzői ügyködésről.

Az ars notarialis, hosszabb bevezetés után, a bírósági tárgyalásokon való megjelenésre, a tárgyalásról való hiteles levél készítésére, az ügyvédvállás, perbe idézés, ellenmondások, tiltakozások, közmegebizásokra, stb-re vonatkozólag a közjegyző-jelölteknek általános utasításokat ad, egyúttal figyelmezteti őket, hogy mily hibáktól és erkölcsi kihágásoktól kell különösen óvakodniok. Nagy óvatosságra int az ügyvédvállások elkészítésénél, rendelvén, hogy a nevek és helyiségek hibátlan feljegyzésére és az ügy és körülmények tüzetes leírására nagy gond fordíttassék, nehogy a felek a közjegyző hibája miatt kárt valljanak.

Utasítja a közjegyzőt, hogy a városi biráskodásnál a felek kívánságára jelenjék meg, a tárgyalás lefolyásáról a hely színén készítsen magának jegyzeteket és azután lakásán az ügyletről vegye föl a jegyzőkönyvet és állítsa ki a hiteles okiratot.

A mű második része az ügyködés minden nemére nézve mintákat (formularékat) állapít meg.

Áttérve most a hiteles helyek intézményére, feitegetéseimet rövidre szabom, a mennyiben ez bennünket korántsem érdekel oly közvetlenül, mint a közjegyzőség.

A hiteles helyek hazánk egyik sajátos intézménye; más országban nem ismerték. Történetét csak a XII. századig vezethetjük vissza, a mikor már némi lendületnek örvend. Ez nem is csoda! Állami életünk első századaiban úgyszólván csak a papok tudtak írni és így később, a mikor a törvénykezési eljárásban is lassan-lassan

divatba jött az írásbeliség, az írásbeli teendőket a bíróságok mellett működő jegyzők végezték, a kik csaknem mind papok voltak. Tagjai lévén a káptalanoknak, conventeknek, természetes, hogy az okíratszerkesztést és a hitelesítési teendőket is lassan-lassan magukhoz ragadták. Tudtommal a legrégebb magánügyletről szerkesztett okirat II. István korában kelt, 1114 körül és egy Acha nevű veszprémi jobbágy végrendeletét tartalmazza, melyet Anenias győri kanonok szerkesztett több tanú, valamint Lithoych kir. bíró előtt.

Ekkor kezdték igénybe venni királyaink is a hiteles helyek szolgálatát. Okiratokat vétettek föl velük, melyekről csak a másolatot vették ki, az eredeti őrizetükben maradt.

Ncha a szokásjog approbálta már működésüket, a törvényhozás még nem foglalkozott velük.

Ez csak a XIII. században terjeszti ki rájuk figyelmét.

1231-ben foglalkozik először szervezetükkel és ekkor mondja ki a visszaélések megszüntetése céljából, hogy törvénybe idézni csak a hiteles helyek közbenjárásával lehet. III. Endrének 1298-ban hozott törvényei már az ingatlanokra vonatkozó jogi tényeknél is fontos szerepet biztosítanak nekik és fejlesztésük egyre tart, úgy hogy az Árpád-házbeli királyok alatt a XIII. század végén már teljesen szervezve vannak és a jogszolgáltatásnak különösen a perenkívülinek fontos tényezői.

A törvény nem terjeszkedhetett ki a szervezet aprólékos kérdéseire, ezeket a káptalani statumok állapították meg. Kendesen az olvasó kanonok volt a jegyzőjük; ha ez nem volt alkalmas, csak akkor választottak mást e tisztre a tagok.

A váradí káptalan szabályzata szerint a hivatalos pecsétet ládában tartották s hatan őrizték. Az okiratokat a hat pecsétőr jelenlétében pecsételték le vele a sekrestyében s használat után ismét elzárták és a pecséttartó ládát mind a hatan magánpecsétükkel lepecsételték. Fontosabb okiratok, kiváltságlevelek lepecsételésénél valamennyi káptalani tagnak jelen kellett lennie.

A díjak is szabályozva voltak.

A kiváltságlevelekért I arany forint — mai érték szerint 6 forint — járt, nyílt levélért 24 denár — 1 frt. 44 kr. — zártért a fele, az eskü-kivételért pedig minden egyes eskütevő személy után 50 denár — 2 frt. 50 kr.

A díjaknak csak $\frac{1}{3}$ -ada illette a hiteles hely jegyzőjét, $\frac{2}{3}$ -ada a káptalannak jutott.

Az Anjouk alatt a hiteles helyek rovására a közjegyzőség kezdett föllendülni. Róbert Károly, Nagy Lajos a külföld kulturáját, intézményeit akarták átültetni hazánkba, tehát a közjegyzőséget is, a mi külföldön már akkor igen el volt terjedve.

A pártolás daczára a közjegyzőség az említett okból nem tudott versenyezni a káptalanokkal.

Körülbelül a múlt század közepe tájáig terjed a káptalanok nagy jelentősége, ettől kezdve pedig egyre kisebbedik a jogélethez való befolyásuk, a közönség mind kisebb-kisebb mérvben fordul hozzájuk jogügyekben.

Ez természetes is.

Első sorban egyházi hatóság voltak, nem tarthattak hát lépést a jogtudomány fejlődésével és mint nehézkes, a forgalmi élettől elzárkózott testület, nem érthették eléggé az élénkülő ipari, kereskedelmi élet szokásait, jogviszonyainak szabályozási módját.

A városok autonomiával, bíráskodási joggal való fölruházása judicialis hatáskörüket szűkebb korlátok közé szorította; ehhez járult még az is, hogy a nem katolikus felek is idegenkedtek tőlük.

A jelen század elején már oly törvényes intézkedésekkel találkozunk, a melyek a közhitelességet föltételező kiváltságokból, hatáskörből egyet-mást a káptalanokon kívül álló testületekre, személyekre ruháznak át.

Igy az 1840-iki törvényhozás elrendeli az ügyvédi meghatalmazások hitelesítését, a szabad királyi városok törvényes bizonyosságául a bírót és jegyzőt rendeli ki, a pecsétjogot kiterjeszti az összes szab. kir. városokra s a váltótörvénynyel felállítja a váltójegyzők intézményét, szóval megadja a hiteles helyeknek a kegyelemdőfést.

*
* *

Nem fejezhetem be a hiteles helyek történetének ismertetését a nélkül, hogy kedves kartársaim figyelmét fel ne hívjam a történelmi főcsoport egyik eldugott, de érdekes helyiségére. A segesvári torony aljában levő csarnokból ugyanis egy kis dongaboltozatú, téglával padolt szoba nyílik. Ez a középkori hiteles helyek mintájára készült kamara; hű utáizata a szepeshelyi káptalan régi levéltárának. Itt igen érdekes maradványok láthatók a XI század elejéről.

Köztük van a lőcsei falinaptár, jegyzőkönyvek, képek, régi asztal, téntatartó, kőből készült porzótartó stb. Fenn, sorba rakva, a boltozatba illesztett vasrudakon csüngenek azok a papirzsákok (capsa), a mikben az okleveleket tartották. Itt látjuk azt az 1090. évből való horgos csáklyát is, a mivel az iratszákokat leszedegették. Az iratszákok eredetiek, a bennök elhelyezve volt okiratokat azonban ideiglenesen az országos levéltárban őrizik. Bármily primitív is e berendezés, látjuk belőle, hogy a hiteles helyek — mert valamennyi irattár erre a mintára volt berendezve — nagy gondot fordítottak rá, hogy az okiratokat tűzvész és egyéb veszélyek ellen biztosítsák.

*
* *

A 48-iki eseményekre a szomorú emlékü osztrák uralom következett Magyarországon. Akkori jogéletünket, az idegen jogintézményeket és törvényeket legnagyobbbrészt még a saját gyakorlatunkból ismerjük.

Noha alkotmányos szempontból ezeket úgy most, mint akkor törvényteleneknek, nem létezőknek tekintjük és tekintettük, érdemes velük foglalkozni, mert tényleges eredményeket szültek, intézményeket létesítettek, a miknek nyomuk maradt.

Minket közjegyzőket az érdekel első sorban e gyászos évtizedek történetéből, hogy az absolut kormány az 1855. május 21.-én kelt osztrák közjegyzőségi rendtartást az 1858. február 7.-én kelt császári nyílt parancscsal Magyar-, Horvát-, Tótországban, Erdélyben, a szerb vajdaságban és a temesi bánságban is életbe léptette.

Mindnyájan tudjuk, hogy az intézmény akkoriban a nemzet rokonszenvével nem találkozott, a mint nem is találkozhatott akkoriban semmi osztrák institutio, mert születése törvénytelen volt. De azért nem állithatja senki, hogy ez az ellenszenv a közjegyzői intézményt mint ilyent illethette.

A közönségnek különben is alig volt alkalma és ideje az intézménynyel közelebbről alaposan megismerkedni. Ugyanis az ország-bírói értekezlet, melyet 1860 október 20-án hívtak egybe, s a mely tanácskozásait 1861 január 23.-án kezdette meg, már az 1861 február 15.-én tartott ülésében kimondotta, hogy «a hiteles helyek iránt a hazai törvények intézkedvén, és ezek, úgy a visszaállított törvényhatóságok által levén a magyar törvények értelmében a közjegyzők fenmaradó teendői végzendők, a közjegyzői hivatal (?) ezen-

nel megszüntetik.» Így aztán a közjegyzői intézmény alig egy-két évig állott még fenn mert a legtöbb közjegyző az említett enunciatió folytán be nem várta az országbírói értekezlet szabályainak hatályba léptét, hanem alkotmányos törvényhatóságaink visszaállításakor működését önként megszüntette.

A közjegyzőség megszüntetését nem annyira magából az intézményből merített indokok alapján mondotta ki az orsz. bírói értekezlet, mint inkább ama roppant erkölcsi nyomás alatt, melyet a hazai — bármennyire elavult — intézmények föltétlen sürgős visszaállítását és az osztrák uralom alatt ránk octroyált — noha üdvös — institutiok azonnali kiküszöbölését követelő közvélemény gyakorolt reá. Ezt eléggé igazolja az értekezlet által a közjegyzőség tárgyában kiküldött albizottmánynak az intézmény megszüntetését javasoló jelentésében olvasható indokolás.

Ezen indokolás, a midőn hangsulyozza a nemzet állítólagos ellenszenvét a közjegyzői intézménnyel szemben, egyebek közt így szól: «a magyar nemzet végrendeleteit, szerződéseit és egyéb eredeti okmányait vérévé vált féltékenységgel szokta őrizni és több biztonságot helyez a magyar törvény által kijelölt hiteles helyek- és személyekbe.» Tehát még 61-ben is, az akkori jogászvilág legelőkelőbb tagjai minden alaposabb tanácskozás nélkül, pusztán egy albizottsági jelentésre úgy határoznak, hogy a hiteles helyekről szóló törvényeket vissza kell állítani, és a közjegyzői intézményt az elavult hiteles helyek ósdi intézményével helyéből kiszorítják.

Amde a jogélet szükségletének parancsszava erősebb volt, mint a különben hazafias indokból kiindult jogtudósok okoskodása. Az gondoskodott róla, hogy az idegen rendszer alatt Magyarországon életbe lépett közjegyzői intézmény törvénytelenységének bélyege eltöröltessék, és hogy ez intézményt alkotmányos formákban a magyar törvényhozás honosítsa meg.

Az alkotmány visszaállításával már az 1869/70-ik években az ország nagyobb városaiban egymásután alakultak meg az ügyvédi egyletek, ezek, valamint a kereskedelmi és iparkamarák s egyéb testületek sürgették a közjegyzőség életbe léptetését, a miben nagy érdeme van felsőbb bíróságainknak is.

Ezen indokolt és élénk sürgetéseknek a törvényhozás is kénytelen volt engedni, míg végre többrendbeli akadályok leküzdése után 1874 december 16. án a királyi közjegyzők intézményét mai

szervezetében megteremtette, úgy hogy 1875 évi augusztus hó 1-én az új intézmény megkezdhetette működését.

A jelennel nem akarok foglalkozni: bírálatra ragadna el!

De beszédemet nem fejezhetem be a nélkül, hogy a magyar jogászvilág s első sorban a királyi közjegyzői kar örök hálájával ne áldozzak egy kialudt nagy szellem emlékezetének oltára előtt.

Szelid arcának hű képmása az igazságügy palotájában látható, — szelleme nagyságát a jogtörténelem őrzi — atyai jóságát pedig a mi intézményünk, a mi szívünk szeretete.

A neve: Pauler Tivadar! Két ízben volt a mi miniszterünk, s működésének első szakában megteremtette, a másodikban reformálta intézményünket. A mi vagyunk: az ő érdeme. Ha novellánknak sok hiánya van, ennek részben végzettszerű oka: súlyos fájdalmas betegsége, mely éppen ekkor uralkodott nagy szellemén.

Mint a törvényt előkészítő anket bizottság egyik tagja: bölcsességét, nemes céljait bámulhatám; mint a képviselőház igazságügyi bizottságába meghívott egyik úgynevezett »szakértő«, példátlan kötelességérzetének, s ekkor már — sajnos — egyúttal teste és szelleme kétségbeesett tusájának is valék a tanúja.

Amott ő, az európai hírvű tudós kikérdeze minket, kiknek mestere lehetett; emitt védeni akart, hogy az antagonismus le ne tördelje intézményünk fájáról a novella tervezete alapján rügyezni kezdő friss, jobb jövőt ígérő hajtásokat. Fájdalom, a test győzött a szellem fölött; a mi oszlopunk már erőtlén vala megtámasztásunkra.

Nem a páratlan mindeneket átlátó elme ült már közöttünk, hanem a megtörött agg, a ki néz, de alig lát; figyel, de alig hall, segítene, de nem tud; gondolata másutt kalandozik — ki tudná: hol? min?

Higyjétek el kedves kartársak: intézményünk hiányainak e végzetes betegség volt oka, mely megtörte legnagyobb gyámolunkat. Jó akarata mindig kísért, a mit tehetett, mindent megtett: — áldásunk emlékezetén!

* * *

Történeti fejtegetéseimnek végére jutottam — De mielőtt végeznék e tárgygyal, kötelességemnek tartom megnevezni a forrásokat, melyekből munkám anyagához egyet-mást merítettem. — Első sorban boldogult édes atyámnak, Rupp Jakabnak vettem igénybe a

egyzeteit, a ki, mint a magyar numizmatika megteremtője, és az országos levéltár egyik volt alkalmazottja, ezen a téren is beható tanulmányokat tett. Jegyzeteit részben már az 1872-ben közzétett történeti vázlatomban is felhasználtam. — Továbbá merítettem Oesterley Nándor «Das deutsche Notariat» című munkájából, — sok adatot a közjegyzői pályamunkából, s végül támogatott Tasnádi Nagy Gyula, kir. levéltárnok, akadémiai tag is.

*
**

És most térjünk vissza szellemben még egyszer azon pompás épületekbe, a miket a hazafiság nemzeti ünnepünk helyszínén épített és lessük meg a látogatók arczairól az érzelmeket. És ime, mit észlelünk: csupa derült arcokat. És észleljük, hogy megelegedés, büszke önértet hatja át valójukat, elégtelenség, mert a mit láttak, várakozásuknak megfelel; önértet, mert a felhalmozott kincsek azt tanúsítják, hogy időnk nem telt hiába: minden téren, minden szakban sokat fejlődünk, nagyot alkottunk kulturánk minden ágában, haladásunk minden irányában.

Nincs különösen szakkiállítás, melynek szemlélete szívünk érzelmeit élénk rezgésbe nem hozná, és mely még a külföldi szakférfiaknak elismerését, sőt részben csodálkozását is ki nem vivná.

De mégis van egy, *egyetlen egy*, melyet (bár azt hálára kötelező áldozatkészség, gond és ügyesség rendezé be) az elégedetlenség érzetével, sőt *szégyenkezve* hagyunk el! És ezen csarnok a mi csarnokunk: az igazságügy csarnoka.

Nem azért, mintha keresnénk benne valamit, a mi nincs benne, hanem azért, mert a midőn benne nagy érdeklődéssel szemléltük a mult jogszolgáltatás maradványait és emlékeit — a jelennel is foglalkozunk. A jelennel foglalkozva pedig csak sívár képet észlelünk, érezzük, hogy mi jogászok bár jurista nátionak csúfolnak bennünket, haladásunkban kulturánk egyéb ágaival lépést nem tartottunk, hogy ne mondjam: megszégyenítő mértékben hátra maradtunk.

Ime: ott láttuk ugyan Verbőczy tripartitumát 44 kiadásban — de bár, már ezeréves lett államunk — és bár mi a mai korszaknak, a mai haladásnak megfelelő jogállam akarunk lenni, — nem tudjuk megalkotni még azt sem, a mi nélkül az állam gerincz-telen test: *egységes jogrendszerünk, codifikált törvénykönyvünk még nincs!*

Mondd ezt külföldi jogásznak — nem hiszi!

Vajudtunk, de nem szültünk, és a mit alkottunk — talán jobb nem beszélni róla. Törvénygarmadák hevernek előttünk és köztük egymást éri a törvény, a mit — hogy az életnek megfeleljen, rövid időn belül többször is kellett pótolni, módosítani.

Ez a sors érte a közjegyzői intézményt érdeklő törvényeket is.

Elég példaként csak egypárra utalnom. Ott vannak teszem a közjegyzői, a telekkönyvi, az örökösödési és a betétszerkesztési eljárásról szóló törvények, mely utóbbi különösen a legdrastikusabb módon világítja meg kodifikationk pongyolaságát, töhételenségét. E törvényeket rövid két évtized alatt kétszer, háromszor módosítottuk, és kérdelem, vajjon daczára ennek, nem érzi-e máris jogéletünk azok újabb módosításának szükségességét?

De vajjon nem tűnünk-e ünneprontóknak föl, ha most a nemzeti öröm napjaiban, aggódó hazaszeretetünk panaszra ragad, gyógyítani akaró kezünk a sebekre mutat?

Ne féljeteK Kartársaim! a jelen meddőségét nem bolygatom tovább. Hagyjuk ezt máskorra. Most ne panaszoLjunk; jogéletünk pangásának, kodifikationk kezdetlegességének ne kutassuk az okait s hunyjunk szemet a rúgók előtt is, melyekre a mi intézményünk érdekeinek oly feltűnő elhanyagolása visszavezethető.

Mintegy ízelítőül csupán egy-két keserű csepre mutattam rá, melyek nemzeti ünnepünk örömkelyhébe cseppentek. Azért tettem, mert magasztos ünnepünk örömmámorában frivolitás lenne rózsásnak tünetni fel sívár állapotunkat, s mert viszont hazafiui kötelesség: a második évezred küszöbén pro futuro jelezni a hiányokat.

Egyelőre érijük be ennyivel.

De bármennyire sívár legyen jogszolgáltatásunk jelenje, bármennyire csüggesztők tapasztalataink, különösen a közjegyzői intézményt illetőleg, bármennyire távol is vagyunk óhajaink megvalósításától — értem különösen óhajainkat: a peres eljárásnak a perenkivülitől való elválasztása és ez utóbbiban önálló hatáskör megállapítása tekintetében, — ne feledjük, hogy közjegyzői intézményünk ezeréves állami életünkben még csak alig 22 éves csemete, melynek gyökerein és törzsén már elplántálásának legelső éveiben férgék rágdoztak, mely tehát még a kertész gondos kezére szorul!

E kertészek pedig mi vagyunk!

Most kedves kartársak — ha igaz, tiszta honszeretet vezérel bennünket — magasztos ünnepünkből vegyük ki a részt egy szent fogadással.

Fogadjuk fel, hogy intézményünket, a zsenge csemetét, ezután is teljes odaadással, ideális kötelességérzettel és, ha kell, áldozat készséggel ápoljuk, a mint ez hű kertészhez illik, hisz már most is örömnünk telhetik benne, látván, mily hamar vert az gyökeret, és mily gyorsan terjed ez a közönség rokonszenvével és lelkesítő bizalmával termékenyített talajban. Sőt mi több, örömnünk telhetik benne azért is, mert már gyümölcsöket is látunk koronájában!

Fogadjuk fel, hogy e nemes munkában, melyet a sors reánk, úttörőkre bízott, — szilárdan összetartunk, — azon tudatból merítvén vigaszt, bátorságot, kitartást, hogy, bár számban gyengék, a nagy közönség bizalmában erősek vagyunk!

Fogadjuk fel mind ezt ezen ünnepélyes alkalommal, a midőn állami életünk második ezredévének küszöbét léptük át, mert hisz ezáltal nemcsak az intézmény, hanem a haza iránt is csak szent kötelességet teljesítünk.

És épen ezért nem zárhatom be méltóbban beszédemet — mint e fohással:

Éljen a haza!

*
* *

Ezen, a közgyűlés által tetszés és lelkesedés megnyilatkozásával hallgatott ünnepi beszéd elhangzása után a közgyűlés Jeszenszky Danó budapesti és Divéki Akos alsókubini kir. közjegyzők indítványára határozatképen kimondta, hogy az ünnepi beszéd egész szövege jegyzőkönyvileg megörökítendő és az egyleti szakközlönyben is közzéteendő.

III. Következett a napirend harmadik pontja: *a magyarországi kir. közjegyzők országos egylete által a Millenium emlékével kapcsolatosan hirdettetett és a magyarországi kir. közjegyzőség történetét tárgyzó pályázat eredményének előadása.* Horvát Károly orosházi kir. közjegyző, mint a bíráló bizottság előadója, a következő birálati jelentést terjesztette elő:

Tekintetes Központi Bizottság!

Egyesületünk 1893 évi december hó 10.-én tartott közgyűlésén Rupp Zsigmond kartársunk indítványára határozatot hozott, mely szerint:

egyletünk a honalapítás ezredik évének nemzeti ünnepélyében részt vesz — és e végből:

egy, a magyar kir. közjegyzői intézménynek történetét tárgyzó műnek megírására az egylet pénztárából fedezendő 2000, — illetőleg 1000 korona első és második díjjal jutalmazandó nyílt pályázatot hirdet — és

a pályázat feltételeinek és módozatainak megállapításával, annak kiírásával, a pályamunkák megbíráásával, a díjak odaitélésével s általában minden ezzel összefüggő intézkedések megtételével a központi bizottság megbízatik.

E határozat folytán a pályázat ki is hirdettetett, s ez oly munka megírását kívánta, a mely munka tudományos szempontból az 1874. XXXV. t. cikk által hazánkban életbeléptetett közjegyzői intézmény történetét foglalja magában, — vonatkozással ennek a magyar közjegyzői intézmény életbeléptetése előtti korban hazánkban működött és közhitelességgel felruházott oly helyekre, közegekre és intézményre, -- a melyek a közokiratok felvételével és a perenkívüli eljárásnak (jurisdíctio voluntaria) teendőivel megbízva voltak, — és a melyek akár a XIII. és főkép a XIV. században működött Notarii publici — Tabe liones — akár a más czimen fennállott közhitelü helyek — conventek, káptalanok, — akár az 1855 évi május 21-én kelt osztrák közjegyzői törvény alapján működött közjegyzők nevezete alatt hazánkban a közhitelesség körében működtek.

Kimondatott továbbá, hogy egyletünk a beérkezendő pályamunkák közül «két oly munkát részesít díjazásban, a mely tudományos becsére nézve legjobbnak találtatik — és pedig az első 1000 frt. és a második 500 frt. díjazásban lesz részesítve.»

A pályamunkák beadásának határidejéül 1896. évi márczius hó 31.-ik napja tüzetett ki, a mely határidőre egyetlen munka érkezett be — a melynek czime:

»*A magyar kir. közjegyzőség története*«, — s jeligéje

«*Justitia est regnorum fundamentum.*»

A munka elég terjedelmes — 57 sűrűn beirt egész ivet tölt be — és a következő fejezetekben foglalozik tárgyával:

I. Ó-KOR.

1. A közjegyzőség a római jogban.
2. A jegyzőség a népvándorlás után.
3. A jegyzőség első nyomai Magyarországon.
4. Béla király névtelen jegyzője.
5. Hiteles helyek.

II. KÖZÉP-KOR.

1. Császári közjegyzők Európában.
2. Császári közjegyzők Magyarországon az Anjouk korában.
3. Ars notarialis.
4. Közjegyzők a mohácsi vész előtt.
5. Hiteles helyek.
6. A mohácsi vész után.
7. A hitel helyek működésének megszorítása.

III. ÚJ-KOR.

1. A francia jegyzőség.
2. A császári királyi közjegyzőség Magyarországon.
3. A magyar kir. közjegyzőség törvény-javaslat.
4. Az 1874 évi közjegyzői törvény.
4. Reformtörekvések.

—O—

Íme a munka vázlata, a melyet elnökünk a központi bizottságnak bemutatván, a bizottság azt megbírálás végett kiadta egy szűkebb bizottságnak, és ennek tagjaiul az elnököt — továbbá Rupp Zsigmondot — és ezen jelentés előterjesztőjét választotta, meg, — mely bizottság ezen tiszteben eljárván, — ennek eredményét van szencsém a következőkben előterjeszteni.

I.

A bírálat könnyebb megérthetése tekintetéből czélszerűnek mutatkozik a pályázat tárgyára vonatkozó egy némely történeti ténynek megemlítése.

Tudjuk, hogy hazánkban a Szent István király uralkodását megelőző korban is voltak ugyan bizonyos törvények és törvény számba menő szokások, — a melyek szerint az ügyes-bajos

dolgok erre rendelt bírák által eligazittatnak és a melyek értelmében a szerződéses kötéseknek érvényességet bizonyos alakszerűségek, — mondjuk szertartások kölcsönöztek; kétségtelen azonban, hogy oly intézmények és szabályzatok, a melyek a többi keresztény népeknél a Justitia szolgálatában eme hivatást betöltötték, — hiányoztak — s különösen a törvénykezés egyes momentumainak vagy magán ügyletekre vonatkozó rendelkezéseknek írásba foglalásáról és ezen teendőkkel megbízott hiteles személyekről szó sem lehetett.

Szent István királyunkra hárult a feladat, hogy országát a rendszeres törvénykezés áldásaiban részesítse s minthogy az idő szerint az összes keresztény világ Rómát tekintette ez áldások kútforrásának — királyunk is oda fordult s onnan és részben Németországból plántálta át a törvénykezés rendjéhez tartozó különböző institutiókat a mely törekvése a későbbi királyokban s ezek között kiváltképen Szent Lászlóban és Kálmánban hű követőkre talált.

Ennek, tárgyunk szempontjából, a legnagyobb figyelmet érdemlő eredménye az egyházi törvénykezés és ezzel a kánoni jog recipiálása volt a mely törvénykezés köre — különösen az első időkben — az ügyek igen tekintélyes részére kiterjedt és ennek révén honosodott meg nálunk a közjegyzők (publici notari) intézménye is, a mely legutóbb említett intézmény az ősi római «tabellionatus»-ból sarjadzott, és amaz időben a keresztény világ uralma fölött a kereszt és kard jelvénye alatt megosztott római pápák és császárok hatalmából nyerte jogosítványát, a mely jogosítvány lényegében: *törvény előtt bizonyító erővel bíró közokiratok felvételéből és bíróságok előtt folyó ügyekben való ügyködésből és közreműködésből és bírói megbízások teljesítéséből állott* s a mely intézménynek különös gyakorlati súlyt kölcsönzött azon körülmény, hogy az egyházi törvénykezés alá tartozó ügyekben legfőbb forumként eljáró római szentszék csak oly okiratokat fogadott el hiteleseknek, a melyek az említett közjegyzőktől származtak.

Tény tehát, hogy a közjegyzők hazánkban már a kereszténység második századától kezdve ismeretesek voltak, — a mit erre vonatkozó, kétségtelen történeti adatokon és a különböző gyűjteményekben napvilágot látott instrumentumokon kívül, országos törvény is megerősít.

E törvény — különben az egyetlen, a mely az intézményre vonatkozólag Corpus Jurisunkban az 1874.-ik évet megelőző időből foglaltatik — Zsigmond király 1405. évi második végzeményének 3.-ik cikkelye s így szól:

«Decrevimus insuper, quod nullus publicus Notarius in causis quae inter duos Laicos vertuntur, sive coram Judice Ecclesiastico — sive seculari procurare audeat, — vel ultatenus advocare, sed tantum in foro spirituali, seu vicariorum curiis locum habeat.

«§. 1. Nec Nobiles, seu viri Ecclesiastici inquisitione possint facere contra eos.»

Ime a törvény, a mely — az intézmény működési köre kizárólag az egyházi törvénykezés terére korlátoztatván — életerős gyökeret verni nem tudott; pedig a római Szentszék befolyásának fénykorában, az Anjou házbeli királyok alatt, elég nagy jelentőségre emelkedett, úgy annyira, hogy még igen fontos államiratok és ezek között Robert Károlynak 1308-ban királylyá történt választásáról, és ugyanennek 1309-ben történt megkoronáztatásáról szóló levelek is közjegyzők (az első Joannes de Pontecurvo Apostolica et Imperiali autoritate Notarius — és az utóbbi Guillelmus de Sanguinetto Apostolica et Imperiali Auctoritate Notarius publicus) által szerkesztve és közjegyzői okirat alakjában felvéve és hitelesítve adtak ki.

Ennek dacára azonban a közjegyzőség oly intézménynyé, a melyet hazánk országosan saját intézményének vallott és elfogadott volna, nem vált, úgy hogy Verbőczy Tripartituma a törvénykezés tényezői között már egy szóval sem említi a közjegyzőket; — a kiknek nyoma a mohácsi vész után lassanként el is tűnik jogtörténetünk teréről és a későbbi századok gyermekei, — egy pár buzgó történetbuvár kivételével — már hírből is alig ismerik őket.

Tényként constatálható továbbá, hogy hazánkban a közjegyzőkön kívül a közhitelesség és a világi törvénykezés terén bizonyos funkciók teljesítésének szolgálatában egyéb személyek és testülete is állottak és működtek már a királyság első idejétől kezdve; ilyenek voltak jelesül; a Pristaldusok, királyi emberek, királyi jegyzők (Notarii regis), — a kikből idővel a királyi kancellárok lettek — és a kancellariai hivatal fejlődött, — továbbá az ország biráinak emberei, és a különböző törvényszékek jegyzői és hivatalnokai, — továbbá kiválóképen a konventek és káptalanok, mint

hiteles helyek és később a megyei és városi municipiumok jegyzői és emberei, mint törvényes bizonyosság.

Láthatjuk mindebből, hogy a modern közjegyzői intézménnyel rokon hatáskör betöltésével már Szent István királyunk uralkodásának idejétől kezdve külön közhitelesség jellegével felruházott személyek foglalkoztak és ezek között bizonyos időben a közjegyzők is szerepeltek; nagy csalódás volna azonban azon feltevés, hogy az ama korban működött közjegyzőség és a jelenleg élő magyar közjegyzői intézmény között valamely jogfejlődési összefüggés léteznék és ennél fogva teljesen hiú volna a törekvés az utóbbi intézményt a réginek családfájával összeköttetésbe hozni akarni.

Ily összefüggést és egyenes leszármazói rokonságot legföllebb a régi közjegyzőség és tabellionatus és a még most is fennálló Szent székek jegyzői között kereshetnénk; a mennyiben amazoknak az egyházi törvénykezés körül vitt szerepét, — habár megcsonkítva, ez utóbbiak vették át.

II.

Ez nagyban és egészben a helyzet képe a Szent István király korától a mohácsi vészig terjedő időben.

A későbbi kor törvénykezési viszonyaira, — és különösen a mi specialis tárgyunkra, a közhitelesség szolgálatában álló tényezőkre — vonatkozó törvények és az ezen tényezők eljárását szabályozó rendelkezések már sokkal közelebb állanak hozzánk, és sokkal jobban ismerjük azokat, semhogy annak szüksége forogna fenn, hogy ezekkel ezen jelentés bővebben foglalkozzék; s így bizvást átérthetünk azon kérdés fejtegetésére, hogy a pályamunka mennyiben felel meg feladatának egyáltalán, s különösen tekintettel az imént előadott tényekre és következtetésekre?

És e kérdésre szóló válaszképen constatálta a bíráló bizottság, hogy a pályamunkában oly új adatok nincsenek, a melyek az imént jelzett tényekre és következtetésekre nézve a nézeteket megváltoztatni volnának alkalmasak, — ellenkezőleg a pályamunka általán megerősíti e tények valódiságát és következtetések helyességét.

Különös öröme szolgált továbbá a bíráló bizottságnak e mellett constatálhatni, hogy a pályamunka a legnagyobb méltánylatot és elismerést érdemli azért, mert az különösen a közjegyzőség történetét részben eddig egy általán nem — vagy alig ismert és ér-

dekes adatokkal és emlékekkel gazdagítja; mert továbbá a hiteles helyek intézményét sok tudással és szakértelemmel s elég terjedelmesen tárgyalja, — mert továbbá a régi római és az újabb és legújabbkori olasz és francia közjegyzőség történetével tüzetesebben foglalkozik s ez által közelebbről megismerteti azon képet, a melyről a mai közjegyzőség általán, s így közvetve a magyar is, típusát vette. Különösen a francia közjegyzőségre vonatkozó közleményei és az ezekhez fűzött reflexiók igen helyesek, szépek s tanulságosak.

Ezek, továbbá a szerző szorgalma, a melylyel pályamunkáját megírta és gazdag adatait részben eddig ismeretlen forrásokból — a melyek között a vaticani levéltár különösen megemlítendő, — összeszedte, a lelkes tudóst jellemző buzgóság és szeretet, a melylyel tárgyát felkarola — a műnek oly jelességei és előnyei, a melyek annak állandó érdemét képezik.

Mindezek figyelembe vételével, a bíráló bizottság egyértelműleg úgy találta, hogy a pályamunka egyáltalán derekasan megfelel ugyan feladatának — ennek dacára azonban a *bizottságnak* szintén *egyhangú nézete és megállapodása az, hogy a pályadíj a munkáért ki nem adható!*

Ez ítéletre első sorban maga a szerző szolgáltatva az indokot, a ki t. i. a pályamunka elé a következő — szórul-szóra idézett — észrevételt iktatta:

«Midőn pályamunkámat a magyar kir. közjegyzői egyesület «t. elnökségéhez benyújtani szerencsém vagyon, legyen szabad megjegyezni, hogy nem lévén jártas a jogtudományokban, csupán »a közhitelesség történelmi részének tárgyalására szoritkoztam.

»Azon esetre azonban, ha a t. bíráló bizottság munkámat el«fogadhatónak fogja itélni, s tisztelt bírálóim egyike szives lesz út«baigazítást adni azon jogi momentumok beékelésére, a melyek a «közhitelesség intézményeinek történetével szoros viszonyban vannak, «szivesen fogom eszközölni a még szükséges tetemes pótlásokat. — «Egyébként a munka elfogadhatósága esetén még a történelmi «részt is pótolnom kellend, mivel közbejött egyéb irányú történelmi «kutatásokkal való positiv megbízásom folytán jelenleg nem vagyok «abban a helyzetben, hogy a közjegyzőség történetére vonatkozó «kutatásaimat befejezhessem.»

Ez észrevételnek a jogi momentumokra vonatkozó kijelentésével szemben a bizottság azon álláspontra helyezkedett, hogy oly munkát nem kíván — és a pályázati feltételek szelleméből kiindulva, nem is kívánhat — a mely arra is kiterjeszkednék, hogy abból különösen a régibb korban érvényben volt törvénykezés menetét szabályozó és a jelen nemzedék előtt kevésbé ismert anyagi és alaki jogot megismerhessük és hogy az a rendelkezésre álló adatokat ily értelemben feldolgozza; mert ez voltaképen már nem a történet író, hanem a jogász feladata, — az pedig tulságos követelés volna, hogy e két, egyenkint is egész embert megkívánó feladat teljesítésére szükséges képesség egy személyben egyesüljön.

A bíráló bizottság úgy találta, hogy meg lehet és meg kell elégednünk, oly munkával, a mely a tárgyak külső történetét adja s az erre vonatkozó adatokat helyesen csoportosítja és ezen kívül csak arra terjeszkedik ki, a mi az általános törvénykezési politika körébe tartozik és ennek magasabb szempontjaiból kiindulva, arról ad számot, miként iparkodott a törvényhozás időnként a közhitelesség és a perenkivüli törvénykezés szolgálatát szervezni, és miként töltötte be e szervezet hivatását, hogy aztán a szervezet működésének eredményeiből okszerű következtetéseket vonhassunk le magának a szervezetnek egészséges voltára, avagy hiányaira, — a mivel a pályamunka tényleg foglalkozik is s így e részben, a bíráló bizottság nézete szerint, a pályázati feltételeknek megfelel, vagy legalább megfelelni iparkodik.

A szerző szóban forgó «észrevételének» többi kijelentései azonban elég őszintén és világosan utalnak arra, hogy a pályamunka egyéb részeiben is hézagok és pótlásokat igényel és ezzel szemben lehetett-e a bíráló bizottság «pápaibb a pápánál» hogy díjazásra ajánljon oly munkát, a melyről a szerző ily vallomást tesz?

Itt van helyén konstatálni, hogy szerző e hiányokat részben már tényleg pótolni is iparkodott az által, hogy pályamunkájához egy «Pótló dolgozat — a magyar királyi közjegyzőség történetéhez» címet viselő, 24 sűrűn beírt, egész ívnyi terjedelmű munkálatot küldött be, — de ehhez is szintén önmaga fűzi azon «észrevételt» hogy azon esetre, ha munkája a jutalomra érdemesnek találtatik, kész «Lőcse, Kassa, Bártfa, Eperjes, Selmeczbánya stb. felső-magyarországi városok, — esetleg a veszprémi püspökség levéltárában

is — a magyar király közjegyzőség multjára vonatkozó adatokat keresni» s ennél fogva a pályamunkát még e pótlás után sem lehet befejezettnek tekinteni.

Egyébiránt konstatálható az is, hogy a pótdolgozat egy külön fejezetben a «Prestaldokról» igen érdekesen értekezik s hogy szintén gazdag tárgyára vonatkozó újabb adatokban; — egyéb tartalmára nézve pedig «jóban és rosszban» az alap-munkáéval egyenlő sorsa van; úgy hogy, a mit e jelentés erre nézve már fentebb elmondott, — s illetőleg alább még elmond — a pótdolgozatra is alkalmazható.

Visszatérve már most a szerző itten és fentebb idézett «észrevételeire» és annak a pályamunka hiányaira s befejezetlen voltára vonatkozó önbeismerésére, — ezeknél fogva, a bíráló bizottság bizvást felmentve érezhette volna magát azon feladat alól, hogy a jutalom odaitélésének megtagadását bővebben indokolja: — ennek daczára azonban bele ment a munka közelebbi vizsgálatába, különösen azért, mert azon nézetben van, hogy az abban talált, igazán becses adatok haszonnal értékesíthetők volnának; — s e vizsgálat eredményei egyuttal útmutatásul szolgálhatnak arra nézve, miként lenne ez értékesítés realizálható, s ugyan azért van szerencsém a vizsgálat emez eredményeit a következőkben összefoglalva, előterjeszteni.

III.

Nagy sajnálattal kell mindenek előtt konstatálnom, hogy úgy az alampunka, mint a pótdolgozat, kegyetlen rossz irással van másolva s különösen a latin idézetek majdnem teljesen olvashatatlanok és érthetetlenek, — úgy, hogy e miatt a pályamunka végleges és alapos elbírálása igen meg van nehezítve, sőt részben ez lehetetlen is.

Egyebekben a *munka szerkezete* és beosztásának tentebb vázolt rendszere nagyban és egészben megállhatna ugyan, ánde az áttekinthetőbb volna, ha helyesebb főcsoportokra oszlanék s ékként az egymemű és egymáshoz tartozó dolgok egy helyen tárgyalatnának — a mi által szerző egyuttal elkerülhette volna a fölösleges ismétlések hibáját, a melybe nem egyszer beleesett.

A munka helyesebb beosztást nyerne — például — a következőkben:

I. Bevezetés, — a mely szakasz alatt tárgyalható volna az Ó-kor 1. és 2. fejezete («a közjegyzőség a római jogban» és «a közjegyzőség a népvándorlás után») és a Közép-kor 1. fejezete («Császári és pápai közjegyzők Európában»).

II. Szent István király kora a mohácsi vészig — ismét külön szakasz alatt volna tárgyalható s ebbe az Ó-kor 3. 4. és 5. és a Közép-kor 2, 3, 4, és 5 fejezetei bevonandók, — de összehúzza a következő czimek alatt:

1. Hiteles helyek- és személyekről hazánkban általánosságban.
2. A jegyzőség első nyomai (kir. közjegyzők).
3. Császári és pápai közjegyzők.
4. A konventek és káptalanok, mint hiteles helyek.
5. Egyéb hiteles helyek és személyek.
6. Ars Notarialis.

III. Külön szakasz adna számot a hiteles helyek és személyek történetéről a mohácsi véstől 1848-ig a pályamunka Középkorának 6. és 7. fejezetei s végre:

IV. Az újabb kort szintén külön szakasz tárgyalná — és pedig a pályamunkának e tekintetben helyesen csoportosított fejezetei szerint — azon kiegészítéssel azonban, hogy a 2. fejezet czime «az 1855 évi május hó 21 én kelt törvénnyel szervezett osztrák császári királyi közjegyzőség Magyarországon» és a 3ik fejezet czíme: «Horváth Boldizsár igazságügyi miniszter törvényjavaslata a kir. közjegyzőségről» czimekkel cseréltetnének fel — a nagyobb pontosság kedvéért, — hogy továbbá a hiteles helyek további sorsáról is itt kellene megemlékezni.

A pályamunka *tartalma* részben szintén kiegészítést igényelne, — részben pedig rövidítést tőrne meg. — Kiegészítést annyiban, hogy abban meg kellene emlékezni a régi kor okiratkoholásairól és hamisítáiról s ezekre, valamint általán a közhitelességgel felruházott személyek, káptalanok és konventek visszaéléseire vonatkozó, igen érdekes törvényhozási intézkedésekről — továbbá a hiteles személyek köréből a szerző által teljesen mellőzött váltójegyzőkről — s végül a jelenlegi közjegyzői intézmény hatáskörének egy nagy részét képező örökösödési eljárásra, úgy szintén a birói megbízásokra vonatkozó törvényekről és rendeletekről.

Ezeken kívül elég érdeklődéssel bírna talán a pályamunkában is ismertetett régi díjszabásokat és a mai díjszabást összehasonlítólá — és a régit a mai pénzértékre átszámítva — ismertetni. Megbizonyosodnánk ugyanis ez összehasonlításból arról, hogy a mai kor irigylésre méltó gyermekének tetemesen kevesebb költségébe kerül a közjegyzőség igénybe vétele az e nemű régi költségekhez képest.

Viszont rövidíthető volna a munka a már említett ismétlések elhagyásán kívül, különösen a Béla király névtelen jegyzőjéről tartott és önálló fejezetben előadott hosszadalmas értekezés elhagyásával is, mert ennek tárgya, t. i. a Névtelenek a «magyarok viselt dolgairól» szóló krónikája — és azon vitás kérdés eldöntése, melyik Béla királyunk idejében élt, vagy élhetett a krónika szerzője — a pályamunka tárgyával összefüggésben egyáltalán nincsen, azon körülmény pedig, hogy a Névtelen, mint «Notarius regis» korának hiteles személyei közé tartozott, rövidebben is kellően méltányolható.

A reformtörekvésekről is igen hosszadalmasan és részletesen, nagyon alárendelt momentumokra is kiterjedőleg — értekezik a pályamunka; holott elég lenne e részben csak a leglényegesebbekre, jelesül annak praecis kidomborítására szoritkozni, — hogy az intézmény működésének eredményei megfelelnek e a jogos várakozásnak — s a mennyiben nem felelnek meg, miben keresendőek ennek okai s mily irányban nyilvánultak és nyilvánulnak ama reformok és mozgalmak, a melyek ez okok elhárítása céljából időközben törvényhozásilag már megvalósítottak és megvalósítandók volnának?

Hátra van még a pályamunka kidolgozásáról egynémely észrevételt tenni. E részben is több kisebb-nagyobb defectussal találkozunk. Sok helyen a bőbeszédűség, meglevő és megfelelő magyar kifejezések helyett idegenek használata, továbbá az irány pongyolasága jellemzik a munkát, — a mihez hozzájárul, hogy szerző munkájának *kritikai részében* helyenkint leszáll a tudományos kutató tárgyilagosságának magaslatáról s subjectiv felfogásnak hódol — s ez által ítéletében egy oldalúvá lesz. Ez különösen a káptalani és konventi hiteles helyeknek a túlságig menő magasztalásában nyilvánul — rovására a közjegyzőknek, a kiket úgy állít elénk, mint az egészséges nemzeti érzület jogos és indokolt ellenszenvének méltó tárgyait — s ezt legfőképen annak tulajdonítja, hogy eredetük a

császári hatalom kifolyása volt s ennek tulajdonitja leginkább azt is, hogy az intézmény nálunk még nem gyökeresedett; holott ennek oka nem annyira a közjegyzők császári voltában és az e miatt támadt ellenszenvben, mint inkább egyrésről az akkori törvényhozási politikának — bár lehet sajnós — de ily kicsinyes okokra vissza nem vezethető amaz általános irányában keresendő, a melynél fogva nélkülözhetőnek tartották a közjegyzőség országos meghonosítását — és más résről abban, hogy a kinevezések körül elkövetett súlyos hibák és visszaélések következtében a legméltatlanabb emberek lettek közjegyzőkké, a kik állásukat teljesen kompromittálták és valóságos zugirászat színvonalára süllyesztették.

E felfogás és jelenséggel különben máshol is találkozunk. Angliában 1227-ben, tehát II Endre királyunk 1231-ben kibocsátott és a káptalani és konventi hiteles helyek megalapítójának tekinthető decretuma előtt négy évvel, a londoni egyházi zsinaton végzést hoztak, a mely — »quoniam tabellionum usus in regno Angliae non habetur« — szintén elrendeli, hogy a székesegyházi káptalanok hiteles pecsétet tartsanak; s minthogy ennek dacára a császári jegyzők nagyon elsokasodának, II Eduard király (1307-1327) szükségesnek látta rendeletet adni ellenük, erősen tiltván őket országában.

Sőt maga a pályamunka is említi, hogy V. Károly császár szintén indítatva érezte magát «bizonyos túlkapások» megfékezésére rendeletet kibocsájtani, — s később Frigyes és Miksa császárok is bocsátanak ki rendeleteket, a melyeknek kettős alapeszméjük van, hogy t. i. a «vizsgáló bizottságok csak alkalmas egyéneket képesítsenek jegyzőségre «és» a közjegyzők lelkiismeretesen tartsák szem előtt az ügyködésükre vonatkozó törvényeket és előírásokat.»

IV.

Ezek vezérelték a bíráló bizottságot azon már jelzett nézetének megalkotásában, hogy a pályamunkát díjazásra nem ajánlhatja. — Ámde ez ítéletet véglegesnek tekinteni nem akarja, — ellenkezőleg igen buzgón ohajtana, hogy a pályamunkában összegyűjtött és már méltányolt adatok kárba ne vesszenek, hanem az irodalom és a közjegyzői intézmény javára értékesíttessenek. Ugyanezért a bíráló bizottságnak erre vonatkozó további nézete és egyuttal tiszteletteljes javaslata a következő:

Szólíttassék fel a szerző: hajlandó volna-e az önmaga által tett kijelentésekhez képest is, pályamunkáját kiegészíteni, — s illetőleg az ezen jelentésben elmondottak figyelembe vételével is, újra átdolgozni s e dolgot kölcsönös egyetértéssel meghatározandó határidő alatt elkészíteni és benyújtani?

Ha erre szerző nem vállalkoznék, az esetben a díjazás megtagadása véglegesnek tekintendő s ugyan ő pályamunkáját visszaveheti.

Ha azonban igenlő választ adna, — átdolgozandó pályamunkája újabb végleges bírálat alá kerül s a menynyiben ez a munkát megfelelőnek itélné — a szerzőnek az 1000 frt. pályadíj kiadandó volna.

Szükségesnek tartja még a bíráló bizottság azon nézetének is kifejezést adni, hogy a pályamunka címe — habár az megfelel a pályázati feltételeknek, — is változtatást, illetőleg kiegészítést igényel és pedig azért, mert annak tárgyát nem egyedül a «magyar királyi közjegyzők» — hanem a pályázati feltételek szerint egyúttal a hazánkban működött egyéb, közhitelességgel felruházott, közokiratok felvételével és a perenkivüli eljárás teendőivel megbízott személyek, közegek és intézmények ismertetése mellett különösen a káptalanok és konventek, mint hiteles helyek, története is képezi, s így ennek, — a mű címe és tartalma közötti összhang kedvéért is, — a mű címében kifejezést kell nyernie, — például ily alakban: *«A közjegyzőség és hiteles helyek története Magyarországon.»*

Ehhez annál is inkább ragaszkodik a bíráló bizottság, mert a pályamunka eredeti címe: «A magyar királyi közjegyzőség története» igen alkalmas okúl szolgálna azon feltevésre, mintha a mai közjegyzőség a régiben törvényes őst bírná, a mi a fentebb erre nézve elmondottak szerint a valóságnak nem felel meg; s ezen kívül arra is alkalmas, hogy az egész munka irányára nézve tévedésbe ejtsen.

Ezek e bíráló bizottság nézetei és megállapodásai — a melyeket bátor vagyok annak nevében a Tekintetes Központi Bizottságnak tisztelettel elfogadásra ajánlani.

Budapest 1896. szeptember 5.én.

Zimányi mp.

Horváth Károly mp.

Ezen általános érdeklődéssel hallgatott jelentés előterjesztése után a közgyűlés a bíráló bizottság javaslatát magáévá tevén, kimondotta, hogy az 1000 frt pályadíjat ezuttal nem, hanem a pályamunkának megfelelő átdolgozása után adja csak ki a pályázónak. Egyúttal felruházta a központi bizottságot avval a joggal, hogy a pályamű további sorsa felett döntsön s kimondá egyúttal, hogy abban az esetben, ha a pályamunka szerzője annak átdolgozására nem vállalkoznék, vagy ha a bíráló bizottság újból való átdolgozás után sem találná azt a pályadíj kiadására méltónak, hogy a gazdag és becses adatokat tartalmazó munka esetleg más arra vállalkozó egyén által feldolgozható legyen, a központi bizottság a szerzőtől a művet megfelelő árért tulajdonilag megszerezhesse és végül, hogy a központi bizottság, a pályázati feltételeknek attól a pontjától, mely szerint a szorosán vett történelmi részen kívül még az anyag jogi része is tárgyalandó legyen, — a további döntésnél eltekintessen.

Ezzel a közgyűlés ünnepi napirendje kimerítve lévén, az elnök záróbeszéd kíséretében az ülést berekesztette.

*
*
*

A következő napon, szeptember 7-én, a Magyar kir. közjegyzők Országos Egylete, folyó ügyeit letárgyalandó, folytatólagos közgyűlést tartott, melynek lefolyása a következő volt:

Jelenlevők a szeptember 6-iki közgyűlésről felvett jegyzőkönyvben elsorolt egyleti tagok.

Elnök Zimányi Alajos budapesti kir. közjegyző; a jegyzőkönyvet vezeti Jakab Géza kiskörösi kir. közjegyző.

I. Elnök megnyitja a közgyűlést s a napirend első tárgyául előterjeszti a központi bizottság beszámolóját, az egyletnek megalakulása óta keletkezett történetéről és fejlődéséről, a mely szerint a «Magyar Királyi Közjegyzők Országos Egylete» 1883. szeptember 8-án alakult meg, s attól kezdve a most folyamatban levő közgyűléssel együtt 10 közgyűlés és 37 központi bizottsági ülés tartatott. Az egész országban a 10 közjegyzői kamara területén s Fiumét is beleszámítva, ez idő szerint 229 kinevezett kir. közjegyző működik, a kik közül jelenleg 159-en tagjai az egyletnek, a közjegyzőhelyettesi karból pedig 35-en tagok, úgy hogy az egylet tagjainak összes száma ez idő szerint 185.

Az egyletnek pénzalapja jelenleg 15780 frt, a mi legnagyobb-részt a tagdíjakból, de ezenkívül az egyes kamarák által beszolgáltatott bírságokból és kegyeletes adományokból gyarapodott fel. Az utóbbi czimen különösen felemlíti az elnök néhai Ökröss Bálint budapesti volt kir. közjegyző és kamarai elnök özvegyének 1000 frtos nagylelkű adományát, a mit a nevezett úrnő boldogult férje emléke iránti kegyeletes érzületből adományozott az egyletnek, valamint Dr. Mannheimer Ignác budapesti volt kir. közjegyzőnek hasonlóan nemes áldozatkészségét, a ki a kir. közjegyzői pályáról való visszavonulása alkalmából 500 frtos adományával gyarapította az egylet pénzalapját.

Az egylet fennállása óta szerény pénzerejéhez képest s alapszabályszerű céljának megfelelőleg tagjai hátramaradt családjainak, kik az egyletnek fordultak, összesen 1000 frt segélypénzt nyújtott.

Az egylet, központi bizottsága közvetítésével, gyakrabban járult az igazságügyi kormányhoz a közjegyzői kart és intézményt érdeklő fontosabb törvényhozási alkotások tárgyalása s illetőleg kezdeményezése alkalmából, indokolt javaslataival és felterjesztéseivel; nevezetesen az örökösödési eljárást szabályozó törvényjavaslat előkészítése alkalmából; majd a közjegyzői állások szaporításának felmerült kérdése, a közjegyzői hatáskör tágítása és a díjszabás módosítása tárgyában. Végül felterjesztés intéztetett az iránt is, hogy általában a magánjogi, de különösen a közjegyzői intézményt közelebbről érdeklő viszonyokat szabályozni célzó anyagi és alaki törvényjavaslatok előkészítésére hivatott, ugy nevezett kodifikacionális bizottságba esetenként közjegyzők is mint szakférfiak meghivassanak. Ez utóbbira azonban az igazságügyi miniszter kijelentette, hogy ez idő szerint közjegyzőknek a kodifikacionális bizottságba való behívása nincs tervbe véve.

A dr. Charmant Oszkár tagtársunk szerkesztette szakközlönyünk, a mint azt az általános örvendetes tapasztalat igazolja, céljának és igényeinknek mindinkább megfelelő előnyös fejlődésnek indult; s megmaradván az továbbra is mostani szerkesztőjének szakavatott kezeiben, szakközlönyünktől egyletünk és intézményünk javára a jövőben még sok hasznos szolgálatot várhatunk. E helyütt megemlíti az elnök, hogy szakközlönyünknek a rendesnél tartalmasabb és terjedelmesebb s talán diszesebb kiállítású példánya, mely a most lefolyt ünnepi közgyűlésünket, valamint a pályamunka

biráló bizottsági jelentését is egész terjedelmében közölni fogja, legközelebb a tagok kezébe kerülend.

Előterjeszti végül az elnök, hogy az igazságügyi kormány által összehívott törvényelőkészítő szaktanácskozmányokba három alkalommal, nevezetesen: az 1886. VII. t. cikknek, az örökösödési eljárást szabályozó- és a lakbér szabályzatot tárgyzó, most már szintén életbe léptetett törvénycikkeknak javaslati előkészítése alkalmából hivattak meg kir. közjegyzők, a kik eme feladatnak szakértelemmel és buzgalommal feleltek meg.

Az elnöki beszámoló-előterjesztés, élénk tetszés nyilvánítása mellett, tudomásul vétetett.

II. Tárgyalás alá vétetett a napirend következő pontja: «A közjegyzőség hatáskörének és a díjszabásnak módosítására vonatkozó tervezet és annak az igazságügyi kormányhoz való benyújtása módjának megállapítása.»

Erre vonatkozólag bejelenti az elnök, hogy az előző közgyűlés határozatilag megbízta a központi bizottságot, egy, a kérdést felölelő tervezetnek elkészítésével és annak az igazságügyi miniszternél leendő benyújtásával. A központi bizottság az elnököt bizta meg a tervezet elkészítésével, a ki úgy a bizottsági tagokat, valamint az összes kamarákat is felhívta a velök közlött tervezete fölött való nyilatkozat és véleményadás végett; mire úgy egyesektől, valamint több kamarától is érkeztek be hozzá figyelemre méltó észrevételek és konkrét vélemények. Ezeknek felhasználásával állította aztán össze a tárgyalás végett a központi bizottság elé terjesztett tervezetét; közölvén azt előbb tanulmányozás végett a központi bizottság minden tagjával.

A központi bizottság aztán tárgyalás alá vette a tervezetet, azonban nem találta azt elfogadhatónak, — hanem elhatározta, hogy közzeltesse az véleményezés, észrevételezés esetleg módosítás végett valamennyi kamarával. Ez meg is történt, a temesvári, szombathelyi és kassai kamaráktól érkeztek is be vélemények; és pedig a két első a tervezetet módosítás és érdemleges indokolás nélkül elfogadja, — míg a kassai kamara, álláspontjának indokolása mellett, a tervezetet egészen félretétetni kívánja.

Igy állván jelenleg a szóban levő tárgy, — minthogy közgyűlési határozattal állunk szemben, a mi csakis közgyűlés által lenne megváltoztatható, az elnök felteszi a kérdést, hogy: hagyassék-e

abba ez idő szerint az egész munkálat a viszonyoknak és körülményeknek talán kedvezőtlen volta miatt, — avagy kívánja-e a közgyűlés, hogy egy megfelelő tervezet készíttessék s az igazságügyi kormány elé terjesztessék?

Az elnöki előterjesztésre nagy és élénk vita keletkezett.

Rupp Zsigmond nem tartja az ügyet még eléggé megérettnek arra, hogy azzal már most — s a tervezet jelen alakjában lehetne az igazság ügyminiszter elé menni. Mert konstatálja, miszerint most csakis elnöki jelentést hallottunk, nem pedig egy oly szisztematikus munkának az előadmányát, a melynek érdemleges tárgyalásába egyáltalán már bebocsátkozhatnánk. Bár megjegyzi, hogy örömmel olvasta Zimányi Alajos kartársnak javaslati tervezetét, mivel az sok kérdést kitűnően tárgyal és klasszikus rövidséggel igen sokat ad. De nem tartja opportunusnak sem, hogy habár egy teljesen kész s minden irányban kielégítő tervezet állana is előttünk, hogy azzal ez idő szerint forduljunk a kormányhoz, — nem alkalmasak erre a jelenlegi politikai körülmények, különösen a parlament újjáalakulásának esetleges közelsége s a kormánynak és a törvényhozásnak előreláthatólag hosszas időt igénylő foglalkozása, egyéb közjogi és alkotmányjogi nagyfontosságú kérdések elintézése körül; nem remélhető tehát, hogy ezen — az említettekkel szemben alárendelt jelentőségű — kérdéssel a törvényhozás egy-két év előtt foglalkozhassék. A dolog tehát míg egy felől a mi részünkről nem sietős, úgy más felől, sok más sürgősebb természetű alkotások létesítése előtt alig is várhatnók az iránytadó tényezőknél a kedvező hajlamot arra, hogy javaslatunkat a törvényhozás elé vigye; mivelhogy viszonylag nem is régen foglalkozott a törvényhozás a közjegyzői törvény módosításával az 1886. VII. t. cz. megalkotása által.

A közgyűlésnek szerinte csak az lenne a feladata, hogy kimondja miszerint a kérdést alkalmas időre előkészíttetni kívánja, tehát a központi bizottságot annak nyugodt feldolgozására utasítja; azonban most csak a főbb irányelveket akarná megjelölni.

Lehetnek jogos aspirációk messzemenő nagyobb szabású reformok kezdeményezésére is; a minő többek között a perenkívüli eljárás összes teendőinek a közjegyző önálló, független és kizárólagos működési körébe való átruházása; mely utóbbira vonatkozólag abban a nézetben van, hogy a közjegyzői hatáskörnek ily

kiterjesztése az ügyvédi kar érdekeivel sem jönne összeütközésbe. Ezek azonban csak a távol jövőre fenntartott óhajások.

Ámde azok az irányelvek, a melyek, nézete szerint, már is megvalósíthatók lennének s melyekre a figyelmet fel is hívja, a következők:

1. Ha azt akarjuk, hogy a közjegyzői intézmény gyökér-szállai a közönség körében mindinkább elterjedjenek, a közjegyzői állásokat szaporítani kell, de a hatáskör egyidejűleges kiterjesztésének elengedhetetlen feltétele alatt, hogy ez által, az állás tisztessége és közbizalmi jellege által igényelt materialis eszközökön kívül, a nagy közönség kereslete is növekedjék.

2. Mind ama perenkívüli teendők, melyeket ma a bíróság végez, de oda tulajdonképen nem tartoznak, onnét elveendő, és a közjegyzői hatáskörbe utalandók, ezzel az állam javára két fontos cél éretnék el, egyik, hogy a bíróságok kisebb létszámmal meggyőznék a bírói ügyforgalom ellátását — és a másik, hogy a bíró tulajdonképen való szakhivatásának a kontradiktórius jogszolgáltatásnak szentelhetné minden idejét. Ebből folyólag:

3. Megszüntetendő az örökösödési eljárásban az a minden ok nélkül való gyámkodó rendszer, hogy a közjegyző a hagyatéki bírónak egyszerű kiküldöttjeként jár el. Hanem a haláleseti iv beérkeztétől kezdve, a hagyatéknak az átadásra előkészítéséig minden teendőt hivatalból, tehát bírói megbízás nélkül, a saját hatáskörében intézzen s csak is a hagyaték-átadásnak jogi ténye hagyassék meg a bírói hatáskörben.

4. A csődeljárásban: a csődbiztosi funkció, bár mindenesetre a közérdeket szolgáló, tehát hivatalos, de semmiesetre sem bírói funkció; minélfogva ez is a közjegyzői hatáskörbe átteendő, annyival is inkább, mivel a csődtörvényjavaslatban tényleg így is volt az tervezve.

5. A közjegyzői hatáskörbe tartoznak ugyan ma is a bírói megbízások, de ezekre nézve a törvény csak fakultatív, nem pedig valamely kötelező intézkedést tartalmaz, a hitbizományok leltározása kivételével; az 1874. XXXV. t. cz. ebben a tekintetben sokkal szabatosabb intézkedéseket tartalmazott. A végrehajtási tömeg-(vételár) felosztás szintén nem bírói funkció: de az adóhivataloknak is fölös

megterheltetésével jár a közvetlen kiutalványozásnak sokszor nehézkés végrehajtása; ebben a munkakörben aztán a legellentétebb gyakorlat is uralkodik, míg némely bíróság általában minden tömegfelosztást a közjegyzőnek ad ki, addig más — és a legtöbb bíróság, a bírói megbízásnak ebben a fájában a közjegyzőt egyáltalában nem részesíti.

6. Végül felemlíti a több oldalról hangoztatott, úgynevezett közjegyzői kényszert is; erre nézve az a véleménye, hogy az csak ott alkalmaztassék, a hol ezt a jogügylet természete megkívánja, mint a házastársak és jegyesek között létesülő jogügyleteknél. Míg vakoknál, siketeknél és siketnémáknál különbséget tenni; ha ezekre az ügyletkötés által kötelezettség is hárul, akkor az ilyen jogügylet is föltétlenül közjegyzői kényszer alá helyezendő; ámde, ha amaz érzékfogyatkozásban szenvedők az ügylet által csak jogokban részesülnek; fölöslegesnek tartja az ügyletre nézve a közjegyzői kényszert. A mi pedig a telekkönyvi jogoknak bekebelezése tárgyában kiállított okiratokat illeti, az itt tapasztalt számtalan visszaélés hathatós meggátlása céljából az aláírások közjegyzői hitelesítésének kényszere hozandó be.

A helyzet javulását fogja minden esetre eredményezni, ha a közjegyzőség szabadul majdan a kör- és községi jegyzők egész seregétől, mely ez időszerint, a jogbiztonság nagymérvű hátrányára, a legkülönfélébb okiratok szerkesztését felelősség nélkül s mondhatni gyárilag végzi.

Ezek amaz irányelvek, melyek az összes kamarákkal indokolt véleményök s javaslataik kikérése végett közzéadandók lennének, s melyek alapján aztán a napirenden levő tervezet a központi bizottság által alapos tárgyalás után szabatosan meg szerkesztetnék s azzal, mint a magyarországi összes közjegyzők közóhajtát kifejező művel lehetne fellépni; a mi annak erkölcsi súlyát csak növelné

Ajánlja javaslatának elfogadását.

Jeszenszky Danó budapesti kir. közjegyző szólal fel ezután s a maga részéről is pártolván Rupp Zsigmond indítványát, helyesli, hogy a tervezet a központi bizottsághoz visszaküldessék, azért is, mert nézete szerint az országgyűlés — más fontosabb kérdések lévén előtérben, a közel jövőben, egy két éven belől, úgy sem foglalkozhatnék a törvényjavaslattal, nincs okunk tehát azzal sietni.

Majd áttér a törvény egyik sérelmére, hibáztatván annak azt a tiltó intézkedését, hogy kir. közjegyzők nem lehetnek tagjai az országgyűlésnek, a kik ott az intézményt gyakorlatilag képviselnék.

Sérelmesnek tartja a jelenlegi kinevezési rendszert, melynél a gyakorlatban levő közjegyzői helyettesek feltűnően mellőzöttek, s főként a jobb állásokra képviselők, bírák és ügyvédek neveztetnek ki. Ennek káros következménye aztán az, hogy új, fiatal erők a közjegyzői pályára minél gyéribben lépnek, s az intézmény mind inkább nélkülözi a fiatal serény munkaerőt.

Végül felemlíti a törvénynek még egy tiltó, — a tényleges viszonyokkal ellentétben álló intézkedését, azt t. i. hogy a közjegyzőnek magánokiratot felvennie nem szabad. Pedig a körülmények sokszor olyanok, hogy elkerülhetetlen kényszerből kell a magánokiratot felvenni: bár minden egyes esetben fegyelmi vétség fenyegeti a közjegyzőt.

Rupp Zsigmond irítványához tehát kiegészítő pótindítványt tesz, mely szerint a véleményezésre bocsátandó irányelvek közé vételessék fel, hogy kir. közjegyző is lehessen országgyűlési képviselő és hogy a magánokirat felvételi tilalom megszüntetettessék. Valamint, hogy felirat intéztesék a miniszterhez az iránt, hogy az intézmény érdekének jobban megfelelő kinevezési rendszerre való tekintetből, állíttassék vissza az 1874. évi XXXV. törvénycikknek az 1876. VII. t.-cikk által hatályon kívül helyezett az a rendelkezése, hogy közjegyzővé csak gyakorlattal bíró közjegyzőhelyettes nevezhető ki.

Tamásfalvi Tury István belényesi közjegyző ellenzi Jeszenszky Danó pótindítványának azt a pontját, mely arra irányul, hogy a közjegyző magánokiratot is felvehessen. A közhitelesség elvén ilyen rést ütni nem kíván. Egyebekben Rupp Zsigmond és Jeszenszky Danó indítványait elfogadja s különösen a kinevezések tárgyában oly értelmű feliratot óhajt a miniszterhez intézni, melyszerint rendszertelenül és a kamarák indokolt ellenzése esetén tervbevett új állások ne kreáltassanak, valamint a kinevezéseknél általában diskreczióalis jogát a miniszter akként gyakorolja, hogy áthelyezést kérő közjegyzőhelyettesek előnyben részesíttessenek a karon kívül álló pályázók fölött.

Rupp Zsigmond újból felszólal s reflektálva Jeszenszky Danó pótindítványára, konstatálja, hogy közjegyző lehet az egész világon

a parlament tagja. Magyarország ebben az egyedül álló kivétel; — valamint, hogy tény az is, miszerint a gyakorlati élet szükségletével összeegyeztethetetlen a magánokirat fölvetelésének tilalma. Pártolja tehát ezeket és a saját indítványával együtt határozattá emeltetni kéri.

Ámde ellenzi azt, hogy a kinevezések tárgyában bármilyen felterjesztés is intéztessék a miniszterhez, mert az igazságügyi kormány ez idő szerinti vezetője, a jelenlegi miniszter a kinevezéseknél eléggé kielégítően jár el s a helyettesek igényöknek megfelelő figyelemben részesülnek, úgy hogy ritka kinevezés történik karon kívüli egyénekből.

Ezután az elnök összegezi a vita eredményét, mire a gyűlés egyhangú határozataképen kimondja, hogy:

a kinevezések tárgyában az igazságügyminiszterhez indítványozott felterjesztést mellőzi; míg Rupp Zsigmond indítványát egészben, Jeszensky Danó pótindítványának pedig szintén elfogadott két pontját határozattá emeli; és a napirenden levő tervezetnek az indítványokban foglalt elvekre s a kamaráktól beszerzendő véleményekre való figyelemmel leendő szervezés kidolgozásával a központi bizottságot megbizzza.

III. A napirend következő tárgya a nyugdíjtervezet. Erre vonatkozólag előadja az elnök, hogy, mint a közgyűlés előtt is ismeretes, egy szakszerűleg kidolgozott tervezet már teküdt az 1893-dik közgyűlés előtt, sőt az el is fogadtatott; az alakulás azonban, elegendő jelentkező hiányából, akkor nem volt létesíthető, s így a kivétel függőben maradt. A központi bizottság azonban, el nem ejtve a fonalat, azután is állandóan foglalkozott a kérdéssel; sőt egy újabb tervezet is került legújabbban tárgyalás alá, a mi azonban gyakorlati szakember véleményét és bírálatát igényli.

Egy ilyen hivatásos szakférfiu — matematikai számítások nélkül ugyan, tehát csak általánosságban — már akként nyilatkozott, a terv arra lenne fektetendő, miszerint a kir. közjegyzők összessége köteles lenne a nyugdíj intézménybe tagul belépni s ezen alapon új számítás mellett lenne a tervezet kidolgozandó. Kész tervezet tehát, a mivel a közgyűlés most foglalkozhatnék, rendelkezésre nem áll.

Rupp Zsigmond felszólalásában reámutat arra az abszurdumra, a mely szerint minden közjegyző köteles lenne a nyugdíj intézménybe belépni; erre jogilag senkisésem kötelezhető. Szerinte csak a régi tervezet az egyedüli, a mely megvalósítható. Természetesen nem most hanem az ifjabb nemzedék, alkalmas időben fogja azt újból fölvenni és megvalósítását kezdeményezni. Indítványozza, hogy e kérdés a napirendről levétesseék.

Több felszólalás nem tétetvén, az elnök határozatként kimondja, hogy:

a nyugdíj intézmény létesítése a napi rendről levéttetik.

IV. Olvastatott Dr. Weinmann Fülöp budapesti közjegyző és egyleti pénztárosnak a lefolyt évre összeállított számadása s felmentését kérő jelentése s egyuttal elgyengült szemeire való tekintetből a pénztárosi tisztról való lemondása.

Határozat

A pénztári számadást, mely az elnöki jelentésben is kiemelt számtételekkel azonos adatokat tartalmaz, a közgyűlés helyesnek elfogadja; dr. Weinmann Fülöp egyleti pénztárosnak a felmentvényt megadja; lemondását, buzgó és áldozatkész fáradozásaiért elismerést és köszönetet szavazva, sajnálattal elfogadja, — és az egylet pénztárosául egyhangúlag dr. Cottely Géza budapesti közjegyzőt megválasztja, utasítván őt a pénztárnak és az egyleti vagyonnak szabályszerű átvételére.

V. A napirend következő tárgya a központi bizottságnak kiegészítése, a hiányzó tagok beválasztása által.

Felszólalás után határoztatott:

Ez a tárgy a napirendről levéttetik, s a központi bizottság megbizatik, hogy magát a saját hatáskörében egészítse ki.

VI. Utolsó pontja a napi rendnek a beadott indítványok tárgyalása.

a) A szombathelyi kamara által és

b) Szénássy Miklós zilahi közjegyző által beadott indítványok felolvastatván, a közgyűlés határozataként

az elnök kimondja hogy ezek a közgyűlés hatásköréhez nem tartozván, azok fölött napirendre tér.

c). Mig Gaszner Béla budapesti kir. közjegyző az ő saját indítványát azzal a kijelentéssel vonja vissza, hogy annak tárgya a közjegyzői díjszabás módosításával állván kapcsolatban, az erre vonatkozó tervezet központi bizottsági tárgyalása alkalmával lesz módjában indítványát érvényesíteni.

Ezzel a napi rend kimerítve lévén — miután az elnöknek a közgyűlés fáradságos és tapintatos vezetéseért egyhangúlag köszönet szavaztatott — az elnök a közgyűlést befejezettnek jelenti ki.

FOLYÓIRAT

a perenkivüli törvénykezés és a közjegyzői gyakorlat számára.

A magyarországi királyi közjegyzők közlönye.

→ Kiadja a magyarországi kir. közjegyzők országos egylete. ←

Szerkeszti Dr. CHARMANT OSZKÁR fiumei kir. közjegyző.

Előfizetési ár
egész évre 5 forint, félévre 3 forint

Szerkesztőség és kiadóhivatal
Fiume Riva Szápáry 8 sz. a.

Megjelenik havonként egyszer,

TARTALOM: A házassági szerződések gyámhatósági jóváhagyásáról. — Kir. közjegyző helyettesítéséről akadályoztatása esetén. — Vegyesek.

A házassági szerződések gyámhatósági jóváhagyásáról.

Egy a szombathelyi kir. közjegyzői kamara területén előfordult speciális esetből a gyámügyi törvény 113. §-a 5. pontjának a házassági szerződések gyámhatósági jóváhagyására vonatkozó kitétele képezi élénk vita tárgyát, mely felett az igazságügyi ministerium és a szombathelyi kir. közjegyzői kamara között lényeges nézeteltérés merült fel.

Az igazságügyi ministerium érdekes leírata, mely az esetet is híven feltünteti s így azt részleteznem felesleges, — a következő:

«26780/I. M. 1896. szám I/a.

Hivatalos uton értesültem arról, hogy báró Clauer Lajos nezsideri kir. közjegyző a Lang József és kiskorú Schwab Mária féltoronyi lakosok között kötött házassági szerződést közokiratba foglalta anélkül, hogy a feleket az 1874. XXXV. t.cz. 69-ik §-ának megfelelően figyelmeztette volna arra, hogy szerződésük érvényességéhez az 1877. XX. t.cz. 113. §-ának ötödik pontja értelmében a gyámhatóság jóváhagyása szükséges.

Ezt az eljárást a kamara 1895. évi június 9.-én 142/1895. sz. a. helyesnek és a kamara által követett gyakorlattal megegyezőnek jelentette ki, azon az alapon, mert a nevezett kiskorú a szerződés megkötése idején életének 18. évét már betöltötte s mert a nevezett